

Spiegel der vaderlandsche kooplieden

Pieter Langendijk

editie C.H.Ph. Meijer

bron

Pieter Langendijk, *Spiegel der vaderlandsche kooplieden* (ed. C.H.Ph. Meijer). W.J. Thieme & Cie, Zutphen 1929 (zesde druk)

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/lang020chph01_01/colofon.htm

© 2009 dbnl / erven C.H.Ph. Meijer

Levensschets van den dichter.

Pieter Langendyk werd den 25sten Juli 1683 te Haarlem geboren. Zijne ouders waren ‘Arent Pietersz van Langendyck en Anneke Luyckes Nieuwenhuysen van Bochstt (Boxtel?)’. Arents vader, Pieter Kort, was uit Outcarspel, een der vier dorpen, die te zamen ‘de Langendijk’ heeten, naar Haarlem gekomen. Pieter Kort en zijn zoon Arent waren beiden metselaar van beroep. De laatste leefde onbekrompen; althans hij bouwde voor zich een huis in de Gierstraat (waarschijnlijk n°. 5), waar de dichter geboren werd, en bezat nog meer panden.

Toen Pieter Langendyk zes jaar oud was, stierf zijn vader; zijne moeder zette de zaken voort met behulp van een meesterknecht. De nu volgende jaren zijn waarschijnlijk in onbezorgdheid voor den knaap voorbijgegaan; in twee gedichten, later aan vrienden uit zijne jeugd gericht, herinnert hij dezen aan de gezamenlijke wandelingen en uitstapjes (I. 96 en 171); met een van hen, F. v. Steenwyk, teekende hij de kasteelen en de mooiste plekjes van Haarlem.

Intusschen ging de metselaarszaak te niet, en begon zijne moeder, geholpen door goede vrienden, een linnenwinkel, terwijl Pieter, nu omstreeks tien jaar oud, in Amsterdam bij Willem Sewel, waarschijnlijk door zijne vrouw, familie van de Langendyks, in huis bezorgd werd. Deze op velerlei gebied ervaren man, in zijn tijd bekend door het uitgeven van verschillende geleerde werken, onderwees hem in de beginselen van het Latijn, en waarschijnlijk ook in die der dichtkunst.

De linnenwinkel te Haarlem ging evenwel niet goed; Juffrouw Langendyk was wat kwistig, en scheen geen overleg te bezitten. Alles moest verkocht worden; zij nam haren zoon tot zich, en vertrok naar den Haag, waar een klein winkeltje hen ternauwernood in 't leven hield (± 1695). Door nood gedron-

gen vatte Pieter ten laatste het wevershandwerk op, en vervaardigde naar eigengeteekende patronen 'gaarendamast en servet-goed', 't welk hij in Amsterdam ging verkoopen.

Was hij in den Haag, waarschijnlijk door zijn teekenen, in kennis gekomen met kunstenaars, o.a. H. Pola, dáár kwam hij in aanraking met groote wevers. Een van deze, de Heer Prado, nam hem in dienst als meesterknecht over een weefzolder (± 1702). Daarna kwam hij als kantoorbediende bij Jan Brand, voor wien hij ook patronen teekende voor zijden stoffen. Hierin slaagde hij zóó goed, dat de Heeren Verhamme, die zoowel te Haarlem als te Amsterdam eene fabriek schijnen gehad te hebben, hem als vasten patroontekenaar aannamen. Toen zijne verbintenis met dezen ten einde liep, ging hij zich zelfstandig als zoodanig vestigen, en werkte nu voor verschillende wevers.

Toen hij in Amsterdam zich een werkkring verschaft had en wat om zich heen kon zien, begon met volle kracht zijne liefde tot de dichtkunst zich te doen gelden, daar hij in aanraking kwam met verschillende van de vele groote en kleine dichters van dien tijd. Reeds in den Haag schijnt hij zijn eerste tooneelwerk, den *Den Quichot op den bruiloft van Kamacho* geschreven te hebben, doch eerst nu kon hij zich vrij aan zijne neiging overgeven.

In Amsterdam maakte hij eerst kennis met den wever-dichter Jan van Gysen, bij wiens vrij erbarmelijke gedichten hij zeer leelijke prentjes¹⁾, en enkele lofdichten maakte (1707, 1708 en 1711). Doch betere kunstvrienden vond hij in H. v. de Gaete (ook uitgever en boekverkooper), J. v. Hoogstraten, H. Angelkot, den als teekenaar bekenden Jan Wandelaar, de beide Bidloo's, L. Smids en vele anderen. Door dien omgang slaagde hij er waarschijnlijk in, zijn *D. Quichot* op den schouwburg te zien opvoeren (1711).

In 1712 verschenen van hem: *De Zwetser* en 't *Wederzyds Huwelyks bedrog*; in 1715 *Krelis Louwen of Alexander op het Poeëtenmaal*, *de Wiskunstenaars of 't gevluchte Juffertje*, de travesti *Eneas in zijn Zondagspak*, en, buiten zijn weten, de

1) Op het Rijks-Museum te Amsterdam vindt men eenige etsen van zijne hand.

dialogoog: *Boertige Beschrijving van den Amsterdamschen Schouwburg*. Ook hielp hij in dat jaar zijn vriend Angelkot in in het berijmen van Addison's *Cato*.

In 1720 vervaardigde hij de *Quincampoix of de Windhandelaars* en bewerkte hij den *Arlequyn Actionist* naar een Fransch stuk. In dit jaar waagde hij zich ook aan den *Caton d'Utique* van Des Champs, dien hij als *Julius Cezar en Cato* in 't licht gaf.

In 1721 kwamen zijne *Gedichten* uit in twee 4° deelen, met portret. Hieruit blijkt, dat hij niet alleen de tooneelpoëzie beoefende, maar zich ook bewoog op 't gebied van 't herders-, hekel-, punt- en gelegenheidsdicht.

Tot nog toe had hij nu eens binnen, dan buiten Amsterdam gewoond; daar evenwel de meeste wevers, voor wie hij werkte, in Haarlem woonden, vestigde hij zich in de nabijheid van die stad (1722). Reeds het vorige jaar was hij Factor geworden van de Rederijderskamer 'Trou moet Blijcken' te Haarlem, 't geen hem verplichtte, geregeld een jaarzang te vervaardigen.

Door het weinige overleg van zijne moeder kon hij zich geen eigenlijk kapitaal vergaderen, hoewel hij veel te doen had; alleen prenten en boeken verzamelde hij, en vond hierin troost voor het onaangename humeur van zijn moeder, dat hem ook dikwijls de deur uitdreef naar een van zijne vele vrienden.

Intusschen schijnt hij onbekrompen te hebben kunnen leven, ja zelfs een soort eigen optrekje te hebben bewoond, dat hij echter in 1728 verliet.

In 1724 kreeg hij hinder aan de oogen, en uit vrees, het teekenen niet meer te zullen kunnen volhouden, vatte hij het weven weder op, en voegde er zelfs de garensponnerij aan toe. Gelukkig echter genas hij. Of en hoe lang hij de weverij en spinnerij heeft voortgezet, is niet bekend.

In 1727 stierf zijn moeder, en nu trad hij in het huwelijk met een meisje, dat hij reeds lang lief had gehad, nml. Joannetta Sennepart. Had hij tallooze malen de bruijloftslie voor anderen getokkeld, nu kon hij aanheffen voor zijn eigen bruid (III. 248). 'Dan hy was ook met haar niet gelukkig, want behalven dat zy vry kwistig viel deelde haar inborst in de ongesteldheid van haar lichaam, totdat zij door veelerleie

kwaalen gesleeten, na verscheiden jaaren sukkelens den geest gaf' (1739)¹⁾.

't Zij tengevolge van zijne huiselijke omstandigheden, waarin hij zich met voorbeeldig geduld gedroeg, 't zij tengevolge van zijne wel wat zorgeloze natuur, nam Langendyk niet met den noodigen ijver zijne zaken waar; ten minste hij schijnt aan lager lij geraakt te zijn. In 1747 werd zijne verzameling van boeken en prenten verkocht, hoewel eerst na zijn dood het optrekje, dat hij in 1728 verlaten had, te koop kwam.

Waarschijnlijk zullen de omstandigheden hem den rechten lust tot het vervaardigen van tooneelspelen hebben benomen. Sedert 1720 vinden wij van dien aard niets dan eene berijming van een stuk van Legrand: *De bedriegery van Cartouche* (1732). Wel verscheen in 1745 een geschiedwerk op rijm, *De Graaven*; dit was eene verzameling nieuwjaarsgedichten, door hem van 1724 tot 1744 telkens op 1 Januari in de Kamer 'Trou moet Blycken' voorgelezen. Ook bij bruiloften, bij nationale feesten (b.v. den vrede van Aken) enz., deed hij zich hooren.

In 1749 benoemden de Burgemeesters van Haarlem, die wisten, dat Langendyk zich veel bezig hield met de geschiedenis van zijne geboortestad, en ook wisten, dat hij in vrij bekrompen omstandigheden leefde, hem tot Stads-Historie-schrijver, en verschaften hem als zoodanig onderhoud in het Proveniershuis in de Groote Houtstraat. Zijne beschrijving van Haarlem heeft hij niet geheel kunnen voltooien, hoewel het niet veel scheelde; uitgekomen is ze niet.

Intusschen hield Langendyk zich ook met de poezie bezig. In 1751 verzamelde hij zijne later gemaakte gedichten tot een derde deel, weder met een portret voorzien. In dit deel ziet men, dat de staatsgezinde dichter door de omstandigheden geheel van inzicht veranderd was, en met vreugde Willem IV begroette.

Ook de liefde voor het tooneel ontwaakte weder; hij begon enkele stukken, die hij vroeger had laten liggen, te voltooien; de *Xantippe* en den *Papirius of het oproer der Vrouwen binnen Rome*.

In 1756 op den 9^{den} Juli stierf de grijze dichter, na langen tijd gesukkeld te hebben. Op zijn ziekbed liet hij zich doopen;

1) *Leeven v. P.L. achter Gedichten* Dl. IV.

VII

hij was Mennist, en had uit onverschilligheid voor ceremoniën ook die van den doop verzuimd.

Na zijn dood vond men den onvoltooiden *Spiegel der Vaderlandsche Kooplieden*. Door zijn vriend, den uitgever J. Bosch, werd dit stuk aan twee Amsterdamsche dichters in handen gesteld, om het te voltooien en na te zien, en daarna met de beide andere stukken uit zijn laatsten tijd benevens enkele nog ongedrukte verzen als vierde deel van zijn *Gedichten* uitgegeven¹⁾.

1) Uitbreider vindt men de levensgeschiedenis in mijn *Pieter Langendyk. Zijn leven en werken*. 1891.

Inleiding.

‘Naa zynen dood [vond men] den *Spiegel der Vaderlandsche Kooplieden*, welk tooneelstuk, nog niet ten einde gebragt zynde door twee Amsterdamsche Dichters, die door hun uitnemende, poëzy voorlang eenen onsterflyken naam verwierven, beschaafd, voltooid en in die orde gebragt is, zoo als het thans het licht ziet’.

Dat is al wat wij omtrent het ontstaan van een van de beste van Langendyks tooneelwerken uit zijne levensbeschrijving vernemen. Alleen wordt er aldaar te voren gesproken over het voltooiën van stukken in zijne jeugd ontworpen, en nu weer ter hand genomen, nadat hij zich in geen twintig jaren met tooneelpoëzie had beziggehouden.

Niet gemakkelijk is het uit zulke onvolledige berichten den tijd van het ontstaan te bepalen; dit met zekerheid te doen is onmogelijk. Wij moeten naar andere middelen omzien, doch komen ook dan niet tot zekerheid.

De vraag doet zich op: behoort dit stuk tot hetgeen in zijne jeugd onvoltooid was gebleven of is het in zijn ouderdom ontworpen? Daar hij ook *Xantippe* en *Papirius* voltooide, kan bovenvermelde mededeeling ook alleen op deze doelen.

Wanneer wij het stuk lezen, komt het ons niet voor als het werk van een man van ruim zeventigjarigen leeftijd (het breedsprakige in het gesprek onder de thee moet men buiten rekening laten, want dit is in allen gevalle eerst later geschreven, daar het o.a. loopt over iets, dat na 1751 geschiedde). Ook is het eerder te denken, dat een man op dien leeftijd, die in langen tijd zich met geene tooneelzaken bemoeid heeft, oude stukken gaat voltooiën en herzien, om ze voor zijn dood nog in 't licht te geven, dan dat hij een nieuw tooneelstuk zoude opzetten. 't Is dus eerder aan te nemen, dat het ontwerp en begin van vroeger datum is.

Zien wij nu eens, of er geen gegevens zijn, die meer bepaald op één tijd wijzen.

Zooals straks nader betoogd zal worden, heeft Langendyk blijkbaar de intrige ontleend aan een Fransch stuk, dat in 1728 voor 't eerst in Parijs werd vertoond. De *Spiegel* zal dus in allen gevalle na dat jaar zijn ontworpen.

Eene opmerking over de Actionisten geeft geene nadere aanwijzing. Alleen zou deze eerder te wachten zijn twintig jaar vroeger, dan omstreeks 1756. Doch met dit woord kan ook in 't algemeene speculanten bedoeld zijn.

Eene andere plaats zou misschien iets kunnen bewijzen. Er wordt gezegd, dat er jonge waanwijze praktizijns bestaan, die alles beter willen weten dan de oudere; deze moesten 'op een Oorlogschip' worden gebannen, 'dan zouden ze tegen de Turken kunnen pleiten'. Indien we hier niet met eene verwensching zonder bepaalden zin te doen hebben, moeten deze woorden wijzen op een tijd, waarin er oorlog tegen de Turken gevoerd werd, en, daar wij na 1728 te zoeken hebben, zou men geneigd zijn te denken aan den oorlog, dien onze bondgenoot Oostenrijk met Rusland tegen Turkeie voerde in 1736-1739. Hieruit zou men besluiten, dat het stuk ontworpen was in dien tijd, wat zeer goed zou passen bij twee feiten, nml. dat in 1738 een druk van het bovengenoemde Fransche stuk het licht zag, (die hem in handen kon gekomen zijn, en bij hem het plan hebben doen ontstaan), en dat in 1739 zijne vrouw stierf, waardoor hij het ontwerp zou hebben laten rusten.

Hiertegen pleit echter het volgende: niet, dat hij spreekt van in geen twintig jaren iets voor het tooneel gedaan te hebben, immers 1738 tot 1756 is een tijdsverloop, dat men in 't algemeen wel zoo kan noemen, maar wel, dat hij spreekt van 'stukken uit zyn jeugd'; men kan wel de eerste huwelijksjaren tot zijne jeugd rekenen, doch om te denken aan jeugd, waar hij in de vijftig was, dat gaat toch niet aan, al zeide hij 't op zeer hoogen leeftijd. Ook is het minder te verwachten, dat hij een jaar voor den dood van zijne vrouw, toen zij dus wel zeer sukkelend geweest zal zijn, en de omstandigheden niet opwekkend, een nieuw stuk zou ontworpen hebben.

Wij moeten evenwel bij het woord Turken waarschijnlijk niet denken aan de bewoners van het Balkan-Schiereiland, maar aan de Zeeroovers van Algiërs, Tripoli, Tunis en

Marocco. Daar nu zoowel omstreeks 1730 als omstreeks 1754 Hollandsche oorlogsschepen daarheen vertrokken, 't zij om de zeeroovers te bestrijden, 't zij om vrede of wapenstilstand te sluiten of te vernieuwen, geeft ons de uitdrukking, waarover wij spreken, geen de minste nadere bepaling omtrent den tijd van ontstaan van den *Spiegel*.

Alles blijft dus gissing.

Nu doet nog een tweede vraag zich op, en wel: wat er uit te maken is omtrent het voltooiën van het blijspel door twee Amsterdamsche dichters.

Wanneer wij nu den geheelen *Spiegel* lezen, bemerken wij eigenlijk geen verschil tusschen het begin, midden en slot. De geest, de wijze van uitdrukking, de geheele toon is overal dezelfde. Slechts valt in het oog, dat in het laatste gedeelte eenige bovenmatig lange regels voorkomen. Dit vinden wij het eerst in het IIIe Bedrijf 3e tooneel. Van daar af komen er verscheidene malen regels voor van 33 tot 43 lettergrepen, terwijl in het eerste, veel grootere gedeelte, de langste regel 32 syllaben bevat. Dat dit verschil is op te merken tusschen Bedr. I, II en twee tooneelen van Bedr. III aan den éénen, en Bedr. III, 2e tnl. tot het slot aan den anderen kant doet ons veronderstellen, dat het in verband staat met de voltooiïng door andere handen. Het laatste gedeelte zal er door de Amsterdamsche poeëten met minder zucht naar regelmaat bijgemaakt zijn. Dit bijmaken zal, (en als men de eenheid in aanmerking neemt, moet dit bijna aangenomen worden), geschied zijn naar proza-aanteekeningen, of een bepaald ontwerp van Langendyk.

Dat die eenheid niet een gevolg is van grooter aandeel ook in het eerste gedeelte, bewijzen de uitdrukkingen in de voorrede van den Uitgever van het IVe Dl. zijner *Gedichten*, en in de beschrijving van zijn *Leeven*; men leest daar toch 'beschaafd, voltooid en in die ordre gebragt', 'nazien en voltooiën', het 'tooneelstuk, nog niet ten einde gebragt zynde'; ook het verschil in de lengte der regels bewijst dit.

Hoe is het nu te verklaren, dat Langendyk, die, hoewel hij oorspronkelijkheid op hoogen prijs stelde, toch gaarne Molière als voorbeeld noemde, terugkeerde tot de vrije versmaat van het oude Hollandsche blij- en kluchtspel? Was hij op zijn ouden dag van grondbeginsel veranderd? Neen, dat zeker

niet; immers de *Xantippe* zoowel als de *Papirius*, die hij in zijne laatste levensjaren voltooide, vertoonen de geregelde jambische versmaat. Denken wij er echter aan, dat de veel vroeger berijmde *Cartouche* in vrije maat geschreven was, een stuk, waaraan hij weinig waarde hechtte, en dat de *Spiegel* bij zijn dood nog onvoltooid werd gevonden, dan komen wij tot een andere onderstelling, en wel dat Langendyk, voor hij zijne stukken in geregelden versvorm bracht, ze eerst schreef in vrije regels met de rijmwoorden, en dan eerst later dezen het jambische keurslijf aanreeg, wat juist dikwijls die stijfheid, dat gebrek aan natuurlijkheid gaf. In de *Cartouche* vond hij dit niet noodig, in den *Spiegel* zal hij nog niet zoover gekomen zijn. Hij zal slechts tot in het begin van het IIIe Bedrijf gekomen zijn met de omzetting van een proza-opzet in vrije rijmregels¹⁾.

De zaak is dan duidelijk. De voltooiers vonden de vrije berijming van het begin en midden en ‘betitelden’ ze, zou Hooft gezegd hebben, en vervormden de proza-aanteekeningen, of het proza-opstel verder tot rijmende regels, waarbij zij het zich echter wel eens te gemakkelijk maakten, en al te veel lettergrepen in een regel plaatsten.

Wie de beide bewerkers zijn, is moeilijk te zeggen: de ‘onsterflijken naam’, waarvan het *Leeven* spreekt, werd toen somtijds zoo goedkoop verkregen. Hecht men waarde aan de uitdrukking, dan zou men kunnen denken aan N.S. van Winter, en Lucas Pater, die beide lofdichten op L. hebben geschreven. Verder komen 't meest in aanmerking H.J. Roullaud, die ook den *Krelis Louwen* in 't Fransch vertaalde, en Fr. van Steenwijk, de zoon van L's ouden vriend. Deze vier hebben zich allen op 't gebied van de tooneeldichtkunst bewogen.

Bezien wij nu eens het stuk, zooals het na de voltooiing aan het licht kwam.

De intrige is ontleend aan het Fransche blijspel: *Les fils ingrais. Com. en vers, en 5 Actes par Mr. Piron*, dat in 1728 voor het eerst te Parijs werd opgevoerd. Langendyk zou ze ook elders kunnen gevonden hebben, daar de slechte behande-

1) Men zou ook uit de feiten kunnen besluiten, dat de *Spiegel* in denzelfden tijd als de *Cartouche* is geschreven, en hij toen tijdelijk van meening was, dat de vrije maat de voorkeur verdiende. Dit is evenwel, al Langendyks werk in aanmerking genomen, niet te denken.

ling van ouders door hunne kinderen, en eene veranderde houding van dezen, als zij meenen, dat er voordeel te behalen is, meermalen en reeds in vroeger eeuwen het onderwerp van verhaal of drama is geweest¹⁾ doch de vergelijking der beide stukken bewijst, dat er werkelijk ontleening aan het Fransche stuk plaats had. Overeenkomst als de volgende is dunkt mij, sprekend:

L.	Ja, man, wy zyn oud en wy worden lastig;
Ik voor my, ik wil het wel weeten; ik ben
vrywat kwastig.
P.	Oui mon frère à nôtre âge, on ne fait chez
autrui
Que traîner après soi la tristesse et l'ennui.

Langendyk heeft echter in den *Spiegel* iets geheel anders geleverd dan Piron in zijn *Fils ingrats*. Niet alleen, dat de intrige in vele punten aanzienlijk afwijkt, maar de aard is geheel veranderd. Bij Piron hebben wij te doen met een intrigestuk, zuiver van vorm, met geestige gesprekken, bij Langendyk met een zeden-teekenend blijspel, eenvoudig van inhoud, wel wat redeneerend, maar vol van uitstekende tooneeltjes, en met verscheidene goed geteekende karakters. Bij Piron een zwakke vader en een verstandige oom, bij Langendyk twee broeders, die onverstandig zijn geweest met alles over te geven aan hun zoons, maar slim genoeg om later de zaken zelf weer op zich te nemen. Bij beiden eindigt het stuk met vergiffenis, maar die bij Langendyk juichen wij meer toe, al komt het ons minder verklaarbaar voor, dat de zoons het *op eens* waard worden. Bij P. is de vader zwak, en neemt hij ons zelf tegen zich in door het huwelijk met een jong meisje; bij L. is dit niet het geval, kan men de oude Heeren eer te hard, te berekenend vinden en *dreigt* een van hen slechts met zoo'n huwelijk. Bij P. speelt het huwelijk van de drie zonen een hoofdrol; bij L. alleen het huwelijk van den zoon van een der beide zoons een kleine rol.

Over 't algemeen zijn bij P. de personen, die het jonge

1) Over de verschillende bewerkingen der intrige zie F.Z. Mehler. *Pieter Langendijk* 1892. Piron's stuk werd ook gedrukt onder den titel *L' Ecole des Pères*.

geslacht vertegenwoordigen, geheel harteloos; bij L. zijn het lichtzinnige, overmoedige mannen, die, hoewel spade, toch nog toonen gevoel te hebben.

Wij mogen dus met vol recht spreken van een oorspronkelijk stuk.

Trouwens in den aanleg, in de intrige is niet de groote verdienste van dit stuk gelegen, maar daarin, dat het ons eene duidelijke voorstelling geeft van het leven van den koopmansstand in dien tijd; en verder in de levendige tooneelen en comische situaties. Ook is er veel meer waarheid en natuurlijkheid in de karakters, dan b.v. in de *Xantippe*.

Er zijn enkele en zeer belangrijke grieven tegen den *Spiegel. Jonckbloet (Gesch. Ned. Lett. V, 27)* zegt: 'Er wordt in dit stuk misschien wat veel geredeneerd, te weinig gehandeld, en de tegenstelling van toestanden en karakters [steken] al te scherp af'. Dit kan niet anders dan toegestemd worden.

Een andere grief, waarop ik nog terug kom, is, dat de karakters van twee hoofdpersonen, de jonge kooplieden, zich niet gelijk blijven; zooals L. dezen eerst schildert, kunnen zij niet veranderen, zooals zij op 't laatst doen. Dit hangt samen met Langendyks opvatting van karakter, die ook in het *Wederz. Huwelyks bedrog* zoo duidelijk uitkomt. Niet karakterontwikkeling wil hij schilderen, niet karakterverandering verklaren, en aannemelijk maken door den loop der omstandigheden; maar alleen het teekenen van bepaalde karaktertrekken, het schetsen van de uitingen ervan, is zijn streven. Natuurlijk zijn deze beide zaken niet te scheiden, en zien wij werkelijk eenigermate de karakters van de zonen zich ontwikkelen onder den invloed der omstandigheden, doch dit is alleen om de feiten te verklaren. Zijn doel was het teekenen van den luchthartigen, loszinnigen, weelderigen koopman tegenover den ouden, zuinigen degelijken. Het blijspel is dan ook geen *comédie de caractère*, maar eene *comédie de mœurs*.

Achter zijn grieven voegt Jonckbloet nog de opmerking, dat het stuk er iets doctrinair-kils en dors door verkrijgt. Dit kan ik niet onderschrijven. Mij heeft het dien indruk niet gegeven. De tegenstellingen zijn wat te sterk, en dit maakt een minder aangename indruk, doch de gemiddelde temperatuur (als ik mij zoo eens mag uitdrukken) wordt veel verhoogd door de houding van den kleinzoon en zijne geliefde.

Zij spelen geene groote rol, al dient hun huwelijk eenigszins als slot-apotheose, zij zijn slechts aangegeven in ruwe trekken; maar eene weldadige warmte gaat van hun weezen uit. De aanwezigheid van den kleinzoon maakt, dat het huis van Lichthart niet een barre plaats der verschrikking is, maakt het lot der oude mannen draaglijker in ons oog. Ook het feit, dat de beide vaders elkaar hunnen nood kunnen klagen, maakt het stuk minder koud.

Gunstiger dan dat van Jonckbloet is het oordeel van Prof. J. te Winkel (*Ontwikkeling d. Ned. Letterk.* 3, 337 vlgg.), hoewel zijn lof niet zonder reserve is. Hij prijst o.a. de typen van Rymer; den Procureur; de vinding, van de catastrofe te doen plaats hebben op den verjaardag van den jongen koopman. Doch de jonge kooplieden zelf vindt hij meer caricaturen dan typen. ‘Dat het stuk al te ernstig is en de gesprekken uit al te lange redeneeringen zouden bestaan, geloof ik niet, maar het vernuft waarvan L.'s vroegere stukken getuigen, gluurt hier slechts nu en dan om den hoek, zoodat het ons eigenlijk niet zeer behoeft te verwonderen, dat het nooit vertoond is’. Op deze woorden laat hij echter volgen: ‘Toch draagt ook dit stuk er toe bij, om L. te kenmerken als den besten blijspeldichter in eene nieuwe, de achttiendeëeuwsche, richting. Genoeg geest bezat hij om als comicus niet al te ver achter te staan bij Coster, Bredero en Hooft en bij den heksluiter der zeventiendeëeuwsche blijspeldichters, Asselijn, met welke hij de nationale neiging tot treffende en gemakkelijke zedenschildering gemeen had’. Hij wijst dan nog op zijn opvatting van 't blijspel, over het geven van typen tegenover het schilderen van ‘kleine zielewereldjes’; zijn streven naar kunstige samenstelling, natuurlijk verloop der handeling en geleidelijke ontknooping.

Veel korter is Prof. G. Kalff in zijn *Gesch. d. Ned. Letterk.* 5, 475; doch zijn kort oordeel klinkt minder voorwaardelijk, waar hij getuigt, dat L. ‘het huiselijk leven onder de gegoede standen’ ‘op verdienstelijke wijze voorgesteld heeft’.

Zeer kort is ook Dr. J. Prinssen J.L. zn. in zijn trouwens beknopt werk *Handboek tot de Ned. Letterk. Geschiedenis* 417 vlg.; doch tevens zeer waardeerd: hij acht het blijspel ‘een mooi, uitvoerig, aardig geteekend tafreel van het leven in den zich ruïneerenden koopmansstand van dien tijd’.

Beschouwen wij nu eens de verschillende personen wat van naderbij.

Op den voorgrond treden vooreerst de beide jonge kooplieden *Lichthart* en *Losbol*. Zij hebben de eenvoudige levenswijze hunner vaders verlaten; zij rijden en rossen, ontvangen bezoek, doen mede aan alle kostbare liefhebberijen huns tijds, en houden zich met alles meer bezig dan met hunne zaken, die dan ook hard achteruitgaan, zóó zelfs dat een bankroet te wachten is. Hunne vaders behandelen zij ruw, onbeschoft; ja, zij denken er aan, hen in een gesticht te doen opnemen. Zulke personen zijn nu wel denkbaar, doch minder verklaarbaar is het, dat zij tot beter inzicht komen, en dat wel zeer plotseling. Hunne verontschuldiging van enkel uit onbedachtzaamheid en luchthartigheid zoo gehandeld te hebben, voldoet ons niet. Alleen de gedachte, dat zij in een roes van vermaken zijn, en kregelig worden, doordat zij toch gevoelen, dat de oude mannen gelijk hebben, kan eenigszins hunne ruwe handelwijze verklaren. Tusschen deze beide jonge kooplieden is weinig verschil; alleen schijnt *Losbol* iets minder scherp en ook tegenover zijne vrouw zachter dan *Lichthart*. Het zijn dan ook typen, geen personen.

De vrouwen van deze beide zijn natuurlijker, dan de kooplui. Zij zijn wel niet hartelijk voor de oude mannen, zij veroorloven zich wel schamper-spottende aanmerkingen, maar het blijft meer binnen de perken. Bij de catastrofe blijkt er tusschen de beide vrouwen hetzelfde verschil te bestaan als tusschen de mannen, maar meer geprononceerd. Terwijl *Lichthart* en *Kwistgoed* elkaar met verwijten overladden, barst *Zoetje* in weenen los en zegt te veel van haar man te houden, en zelf te veel schuld te hebben, om hem hard te vallen; haar man tracht haar dan ook te troosten.

De vaders der jonge kooplieden, *Ernst* en *Hendrik*, zijn de typen van den ouderwetschen, degelijken koopmansstand. Aan de beurs zijn zij als deftige kooplui bekend, en al gingen de zaken niet vlot, zij hebben altijd tot den laatsten cent betaald; als later de praktizijn een slim overlegd bankroet aanraadt, wijzen zij dit verontwaardigd van de hand. Tegenover de slechte behandeling van hunne zoons worden zij scherp en bitter, doch als het er op aankomt, helpen zij hen toch. Zij zijn niet de ideale toonbeelden van teleurgestelde ouderliefde; zij

zijn zelfs vrij scherp, doch dat zij erkennen vrij wat ‘kwastig’ te zijn, neemt ons voor hen in. Langendyk had ons veel meer belangstelling voor hen kunnen inboezemen, door in hen het strenge verstand en de toegevendende liefde te doen strijdvoeren. Hiervan zien wij niets of weinig. Dit zal wel voornamelijk komen, doordat Langendyk vooral wilde doen zien de tegenstelling tusschen de beschouwingwijze der beide geslachten, dat hij hen de gedragslijn van de zoons wilde laten hekelen. Is dit voor de waarde van het stuk niet bepaald voordeelig, onnatuurlijk is het echter niet. Er zijn zulke personen, en zij kunnen toch wel degelijk liefde gevoeld hebben, al uiten zij het niet op die wijze, als wij zouden willen zien. Dit blijkt ook uit de woorden, bij de redding, die bij henzelf aan geen twijfel onderhevig is geweest, gesproken: ‘Maar we hopen, dat wy in genoeg met malkander zullen leven’. Ook uit de verwijtende uitdrukking: ‘Dat is genereus, Jongens, enz.’, die echter door den zoon zoo ruw wordt beantwoord, dat hij in toorn ontsteekt en dreigt: ‘Ik beloofje, Vogel, enz.’

Ook tusschen Ernst en Hendrik is te weinig verschil; het zijn weder te veel typen. Alleen is Hendrik, de jongste, wat scherper, ja, hij heeft soms iets spotachtigs.

Tusschen de beide geslachten komt nu de kleinzoon van Ernst met zijn meisje. Er moge op de wijze van voorstelling van deze personen iets aan te merken zijn, zij zouden misschien scherper geteekend kunnen wezen, toch nemen zij voor zich in. De uitdrukking van Sybrand: ‘Zo lang ik één stuiver in de wereld heb, zult gy 'r de helft van hebben tot brood’ is zeker te melodramatisch, doch bederft den geheelen persoon niet¹⁾.

Behalve den hoofdpersoon verdienen nog enkele figuren vermelding.

Joris, die slechts flauw geteekend is, schijnt de oudgediende te zijn, na langen dienst bij de oude, overgegaan op de jonge patroons; de vertrouwde van beide geslachten; die de zoons wel helpt, maar den vaders meer gehoorzaamt, en niet kan nalaten de zoons te laten voelen, dat zij niet verdienen geholpen te worden.

1) De woorden van den grootvader, dat dit antwoord hem duizenden guldens zal schelen, lijkt wat koopmansachtig, doch is niet onnatuurlijk. Of hooren wij niet dikwijls ouderen van dagen hun dankbaarheid toonen door te zeggen: ‘als ik dood ben, zal je dit of dat hebben’?

Scherper geteekend is de prokureur *Brandarius*, die de zaken op eerlijke of oneerlijke wijze behandelt, naar verkiezing, maar die waarschuwt, dat het een verschil van *f* 8000 maken zal; wiens geweten het belang van zijn cliënt is.

Even goed geteekend, en voor ons nog belangwekkender is de figuur van *Rymer* den poëet.

In hem zien wij reeds het type, dat wij nog duidelijker geteekend zien in van Lenneps éénigen Lucas Helling. Wel is de verhouding hier niet zoo vernederend; hij behoeft niet om den kost te bedelen, bezit zelfs eene lijfrente; hij neemt deel aan den maaltijd zonder nog een vers gemaakt te hebben - maar tóch, zijn prijzen van het 'traktement', het roemen van de thee, het naar de comédie brengen van de gasten, terwijl hij er zelf niet wil blijven, het hen weer afhalen, het gaan ontbieden van den prokureur, wijst reeds heen naar het dragen van de parapluie door Helling. Welk een goedmoedige kleinheid!

De overige personen laten wij onbesproken, al verdienen de dokter, de knecht en de andere bijpersonen ook wel eenige aandacht.

En nu de inkleeding.

Deze kunnen wij hoogen lof toekennen. Welke levendige tooneeltjes! B.v. waar de oude Heeren hun pijpje rooken, en elkaar hun nood klagen; waar de jongelui de vaders inhalen en fêteeren; waar deze hen in het nauw houden, hoewel wij weten, dat ze al gered zijn; waar de kleinzoon vóór de andere gasten opgestaan is, om de oude mannen eens toe te komen spreken! Hoe goed wordt reeds dadelijk de toestand geteekend door de woorden van den knecht over de koudgeworden brij, juist terwijl de banketbakkersknechts met al hunne heerlijkheden komen aandragen. Welk een fijne trek, dat Ernst tegenover Rijkje niet zegt, dat hij niet genoodigd is, maar op zijnen hoogen leeftijd wijst.

En bovenal welk eene keurige scène is de theepartij! Hoe natuurlijk loopen de gesprekken; hoe goed gezien, om Rymer uit beleefdheid de oude Heeren te doen aanspreken, en zoo tevens een gesprek te doen ontwikkelen over mode en litteratuur. Stellen wij er ons de gasten bij voor, die op den achtergrond aan speeltafeltjes zitten, en de bedienden, die presenteeren, wat een levendig tooneel!

In mijn *Pieter Langendyk* heb ik het gesprek over mode

en litteratuur een hors d'oeuvre genoemd; op dit oordeel kom ik terug. Het dient, behalve tot gisping der zeden, tot noodzakelijke toelichting van den stand van zaken. Zonder dit zou het geheele blijspel minder duidelijk, minder te begrijpen zijn. Wel wordt het echter veel te lang uitgesponnen, vooral waar het de letterkunde en het tooneel betreft. Hoe aardig deze passage bij 't lezen is, moet dit toch als een gebrek beschouwd worden. Dit is dan ook zéker werk uit zijn ouderdom; immers de kwestie der beneficevoorstellingen kwam eerst na 1751 ter sprake (z. aant. 29). Deze uitweiding was geheel tegen Langendyks principes van eenheid en regelmaat. Den regelmaat vinden wij wel in acht genomen in de verdeeling der stof over de drie bedrijven, die zeer goed geslaagd is.

De *Spiegel der Nederlandsche Kooplieden* moge gebreken hebben, toch reken ik het stuk onder de beste van Langendyk, en tevens tot die weinige tooneelspelen uit de 18^e eeuw, die schoon minder tintelend van leven, aan die van de 17^e doen denken; ook tot die welke verdienen nu nog gelezen te worden, en den lezer nu nog een werkelijk genoeg verschaffen. Met ingenomenheid heb ik dan ook in 1892 een nieuwe uitgave ervan bewerkt voor het Klassiek Letterk. Pantheon, waarin 't nog niet was opgenomen, en met genoeg zien ik, dat nu reeds een zesde druk noodig is.

Ten slotte nog eenige woorden over de uitwendige geschiedenis van den *Spiegel*.

In 1760 kwam het blijspel voor het eerst in 't licht, en wel in Dl. IV der *Gedichten*. Behalve in deze uitgave vindt men het ook afzonderlijk gedrukt 'voor de liefhebbers' 8°, z. pl. of j. Dit is waarschijnlijk wat later verschenen; 't is een zuivere nadruk. Zonderling genoeg schijnt het nooit meer herdrukt te zijn vóór het jaar 1875, toen de Heer F.G. van Pesch er eene met aantekeningen voorziene uitgave van bezorgde.

Ook schijnt het vroeger nooit vertoond te zijn; noch de verzameling van aanplakbiljetten in de collectie Hilman (Bibl. Amst.), loopende van 1760 tot 1826, noch die van programma's loopende van 1820 tot 1859, vermelden den naam. Wel werd in Februari 1827 en Januari 1828 opgevoerd een *Nieuwe Spiegel der Nederlandsche Kooplieden*, door C. van de Vijver bewerkt naar het voorbeeld van Langendyks blijspel.

XIX

Volgens Dr. J.A. Worp moet eindelijk het stuk zelf in 1893 voor het eerst, te Amsterdam, ten tooneele gebracht zijn.

In April 1925 is het door het Rotterdamsche Hoftoneel opgevoerd, o.a. te 's-Gravenhage, en wel, dank zij de verdienstelijke regie van Hermann Schwab, op uitstekende wijze; de verschillende rollen waren uitnemend bezet (o.a. Ernst door den regisseur zelf); ik had het genoeg de opvoering bij te wonen, en heb ervan genoten. De opkomst was niet groot, doch de critiek gunstig. Frits Lapidoth besloot zijn beschouwing met de volgende woorden: ‘Jammer genoeg, was er niet veel belangstelling voor de met veel liefde voorbereide vertooning. Vooral de eerste twee bedrijven “doen” het nog best. Het publiek toonde zich zeer tevreden’.

K. Sp(eelman) schreef o.a.: ‘Op traditioneele wijs in historische kostuums gespeeld, afgewisseld door zang en dans, kon men zich werkelijk wanen een stukje leven uit de 18de eeuw mee te maken’.

De Pantheon-uitgave van 1892 is een nauwkeurige overdruk van de uitgave van 1760 (in het IV^{de} Deel), slechts op zeer weinige plaatsen heb ik de punctuatie veranderd. In Bedr. I, toon. 9 staat er enkele malen achtereen *ú* voor *u*; daar dit blijkbaar aan een fout van den zetter te wijten is, heb ik die accenten weggelaten.

De herdruk van 1902 was gelijk aan die van 1892. De enkele wijzigingen in punctuatie en accenten werden in dezen herdruk achteraan opgegeven.

De derde, vierde en vijfde drukken (1911, 1917 en 1920) waren weder gelijk aan die van 1902; in Inleiding en Aanteeningen kwamen enkele veranderingen.

Ook deze zesde druk is weder nauwkeurig herzien naar de oorspronkelijke uitgave (evenals de 2^e, 3^e, 4^e en 5^e), en weder zijn in de Inleiding en Aanteeningen verscheidene veranderingen en bijvoegingen aangebracht.

Den Haag, Najaar 1928.

C.H.PH. MEIJER.

De Spiegel der Vaderlandsche Kooplieden

Vertooners.

ERNST, } *Oude Kooplieden.*
 HENDRIK, } *Oude Kooplieden.*
 RYKERD, } *Oude Kooplieden.*
 LICHTHART, *Zoon van Ernst,* } *Kooplieden.*
 LOSBOL, *Zoon van Hendrik,* } *Kooplieden.*
 KWISTGOED, *Vrouw van Lichthart.*
 ZOETJE, *Vrouw van Losbol.*
 SYBRAND, *Zoon van Lichthart en Kwistgoed.*
 RYKJE, *Dochter van Rykerd.*
 RYMER, *een Poëet.*
 BRANDARIUS NAZO, *een Prokureur.*
 JORIS, *Boekhouder van Lichthart en Losbol.*
 MICHEL, *een Mof, Stalknecht en Huisdienaar van Lichthart.*
 ZOETEKAAUW, *een Banketbakker.*
 DIEUWERTJE, *een Uitdraagster.*
 EEN DOKTOR.
 EEN DRONKE SLEEPER.

Zwygenden.

ELSJE en FEMMETJE, *Dienstmaagden van Kwistgoed.*
Een gezelschap van Dames en Heeren.
 Een APOTHEKER, en een CHIRURGYN.

Het TOONEEL is in AMSTERDAM, in het huis van Lichthart, beginnende op den middag, en eindigende in den nacht.

De Spiegel der Vaderlandsche Kooplieden.

Eerste Bedryf¹⁾.

Het Tooneel verbeeld een Kamer, waar in Ernst in een hoek, aan een Tafeltje daar een schotel spys op staat, zit te slaapen.

Eerste Tooneel.

ERNST, MICHEL, ZOETEKAAUW.

MICHEL.

Oldvóóder, dóór stóót een schotelken. Wil stoe nigt vretten?

De spies is kold geworden: ik sol 'er een luttel vuur onderzetten²⁾.

ZOETEKAAUW.

De Kok is in 't voorhuis, met de venezoenen³⁾, de pastyen en het koud gebráad,

Dat t' avond op tafel moet koomen. Mogen ze hier inkoomen, Kamaraad?

Myn volk is' er ook met de piramiden.

MICHEL.

Wat behoeft stoe dat te vróógen,

Banketbakkerken? lóót zie dat bi de Deernen in de Keuken dróógen.

1) Z. aant. 1.

2) Z. aant. 2.

3) wildbraad, fr. *venaison*.

ZOETEKAAUW.

Mannen, kom maar binnen, in order, achter malkaêr.

De Knechts van den Banketbakker en den Kok draagen, één voor één, achter malkander, piramiden van banket, confituuren, tempels van suikerwerk, venezoenen, gebraad en pastyen in schotels; waar mede zy vervolgens weder binnen gaan in een ander zyscherm.

Tweede Tooneel.

LICHTHART, LOSBOL, JORIS, ERNST, slaapende, MICHEL, ZOETEKAAUW.

ZOETEKAAUW, tegen LICHTHART.

Heer Tractant¹⁾! dat is goed! zie ik u daar?

Ik wensch u veel geluk met de vermeerdering van uw jaaren.

LICHTHART.

Ik dank u, vriend Zoetekaauw.

ZOETEKAAUW.

Ik wensch u lang wel te vaaren.

LICHTHART.

Ei, Meester Zoetekaauw, blyf hier een weinig staan.

Zeg flus²⁾ aan uw volk dat zy de achterdeur moeten uitgaan.

ZOETEKAAUW.

Mynheer Lichthart, ik heb zo veel werk met de suikertafel klaar te maaken,

Dat ik niet weet hoe ik 'er met fatsoen door zal geraaken.

Ik practizeer om alles uittevoeren met de uiterste kunst,

En hoop zo veel genoegen te geeven dat ik zal blijven in uw gunst.

1) gastheer.

2) aanstonds, uit *fluks*, verscherping van vlucht-s, adverbiale genitief.

LICHTHART.

Maar, Meester Zoetekaauw, ik ben nieuwsgierig hoe gy de tafel zult stoffeeren.

ZOETEKAAUW.

Zo als ik gedaan heb in den Haag by Ambassadeurs en groote Heeren.
Ik heb duizende¹⁾ figuren, die ik bewaar in fyn Engelsch glas.

LICHTHART.

Maar zeg; wat zinnebeelden breng je op dit Verjaarmaal te pas?

ZOETEKAAUW.

De toren van Babel zal van witte suiker staan, in het midden van een' vyver,
Volgens de prent in Flavius Josephus, den Joodschen Historie-schryver²⁾.
Uw naam en jaardag zal boven den ingang geschreeven staan in goud.
De vyver zal rondöm met grotwerk zyn, sierlyk opgebouwd.
Venus zal 'er met haar schulp in laveeren; en daar zullen walvisschen in zwemmen.
Je zult 'er Nephthus met zyn' drietand in zien, die de zee zal temmen.
Daar zullen twee Oostindische Schepen in zeilen, naar Batavia gedestineerd.
Bemand met gesuikerde³⁾ Lichtmissen⁴⁾, die hun goed hebben verteerd.
De naamen van de schepen zijn de Faëton, en de Icarus, die op het Stadhuis⁵⁾ is uitgehouden⁶⁾.

LICHTHART.

Ja, zyn beeldtenis kan men voor de Desolaate Boedelkamer aanschouwen.

- 1) Z. aant. 3.
- 2) voor: *den schryver der Joodsche Geschiedenissen*; dit werk had L's leermeester W. Sewel in 't Ned. vertaald.
- 3) Z. aant. 4.
- 4) Z. aant. 5.
- 5) nu het Kon. Paleis op den Dam.
- 6) Z. aant. 6.

ZOETEKAAUW.

De Schreijershoeks toren zal voortaan op het grotwerk staan.
En daar zal men de lichters hebben, daar het volk meê naar Tessel zal gaan

LICHTHART.

Is dat uw eigen inventie?

ZOETEKAAUW.

Neen, dit heeft uw Vader my zo gelieven te beduijen.

LICHTHART.

Als je dat op de tafel zet, zal ik al je suikere poppen en ornamenten in stukken bruijen²⁾.
Want het is een pasquil³⁾, en het raakt myn fatsoen.

ZOETEKAAUW.

Het is my zo geordonneerd: ik heb 'er verder niet meê te doen.

LICHTHART.

Maak Papa eens wakker, Michel.

MICHEL.

Oldvóóder! Oldvóóder! doe moest ontwóóken.
Wel hi slóópt zo vast dat ik hem nig wakker kan móóken.

LICHTHART.

Wy zullen hem daar na wel spreken. Het kan wel zyn.
Ik weet dat hy zulke luizen⁴⁾ heeft, die oude tagryn⁵⁾.
Maar, Meester Zoetekauw, zou je dat niet veranderen kunnen? je hebt zo veel figuren.
1)

2) werpen, smijten, z. annt. 8.

3) Z. aant. 9.

4) zulke streken op zijn kompas, zulke kuren.

5) nijdiggaard. twistzoeker; volgens Dozy, *Oosterlingen* afkomstig van het Chald. *tegar*. Hebr. *tigra* (= twisten), Kil. *tagghen* = twisten, kijven, *tagger* = twister.

1) Z. aant. 7.

ZOETEKAAUW.

Als ik 'er den tempel van Mercurius voor in de plaats zal zetten, heb ik werk tot negen uren.

LICHTHART.

Gaa, doe dat dan.

Derde Tooneel.

JORIS, LICHTHART, LOSBOL, MICHEL, ERNST, Slaapende.

LOS BOL.

Dat heeft je vaêr met voordagt gedaan
Om ons te verwyten dat wy met 'er tyd naar Oostindië zullen moeten gaan.
En dat weet Joris wel beter, want die heeft altyd onze boeken gehouwen.
Niet waar, Joris?

JORIS.

Ja, Myn heeren, maar ik zeg je in vertrouwen
Dat gy in de laatste jaaren zo zeer zyt achteruit geteerd....

LOS BOL.

Daar willen wy niet van hooren, Joris.

JORIS.

Ik zeg, dat het my van harte deert.

LICHTHART.

Van daag is het geen dag, Joris, om te zuchten of te zorgen¹⁾.
Ik ben jaarig. Heb je iets te zeggen, spreek dan morgen.
Je zult meê t' avond soupeeren, en met de vrienden vrolyk zyn.

JORIS

En de oude Mannen?

1) bezorgd te zijn.

LICHTHART.

Die zullen wy wel een staartje¹⁾ wyn
 Of wat rystenbry op dat tafeltje geeven, daar Papa aan zit te slaapen.
 Daar word hy wakker: hy vryft zyn oogen en begint te gaapen.
 Heb je een uiltje geknapt²⁾, Vader? zyt ge nu wat beter te vreên?

ERNST.

Daar zou ik geen reden toe hebben. Moei me niet³⁾, en brui maar heen⁴⁾
 Naar uw uitzuipers⁵⁾, die je den honing om den mond weeten te smeeren.

LICHTHART.

Wel, Knorrepot! hier zyn niet anders dan fatsoenlyke Dames en Heeren.

ERNST.

Dat kan zyn: maar het zyn geen Lieden van zulk een' staat⁶⁾,
 Dat je ze behoeft te tracteeren met zo veel overdaad.
 Veel minder dat je my en myn' Broeder zo versmaadelyk uit het gezelschap behoeft te schuiven,
 En laten ons alleen aan dat tafeltje kluiven⁷⁾.

LOS BOL.

Gy zyt immers oude Patriotten⁸⁾: gy behoort niet meer by de vreugd.

ERNST.

En gy zyt jonge Lichtmissen, die geen schaamte hebt noch deugd.

- 1) overschotje, vgl. Hoort, *N. Hist.*: 'staart v.d. eedt'.
- 2) Z. aant. 10.
- 3) laat mij met rust.
- 4) ga heen, ruk op, z. aant. 8.
- 5) drinkebroers, met bijbedoeling: die uw goed er door lappen.
- 6) stand, aaazien,
- 7) kluiven, meer gemeenzaam dan eten; hier gebruikt als tegenstelling v.h. banketteeren der genoodigden.
- 8) Zie aant. 11.

Als ik geweeten had dat gy zo zoud tracteeren, en zo overdadig leeven,
 Ik zouje zulk een groot Capitaal met ten huwlyk hebben gegeeuen,
 Daar ik my zelven mede bedorven heb¹⁾, en geraakt ben buiten staat²⁾.
 Wat meenje, Neef Losbol, dat het my niet ter harte gaat
 Dat gy uw' ouden Vader, die myn broeder is, zo schandelyk durft versmaaden?
 Hoe! denkje niet dat ik weet dat myn zoon en gy u te saamen hebt beraaden
 Om ons uit het huis te zetten? maar dat zal zo niet gaan:
 Wy hebben elk nog zes duizend guldens onder u op renten staan,
 En gy durft de stoutheid hebben om ons in 't Oudenmannenhuis te bezorgen!

LOS BOL.

Wel ja, paai³⁾, dat weet ik wel: dat heb ik hem geraaden deezen morgen.

ERNST.

Dat is genereus, Jongens⁴⁾: hebben wy u niet beiden opgevoed?
 En heb je vergeeten dat de wet⁵⁾ zegt dat men zyn Ouders eeren moet?

LICHTHART.

Dat knorren is al lang genoeg. Ik wil 'er myn kop niet meer meê breeken.

ERNST.

Ik beloofje, Vogel⁶⁾! ik zal u wel een stokje in 't wiel weeten te steeken.

- 1) Z. aant. 12.
- 2) afhankelijkheid.
- 3) Z. aant. 13.
- 4) Treffend is in den samenhang het woord *Jongens*, waarmede Ernst hen ook als kinderen toesprak!
- 5) nml. der Tien Geboden.
- 6) Volgens Oudemans op *Bredero* somtijds verkorting van *gallichveugel*, soms minder sterk = guit, schalk. Daar zal men dan *slimme, vlugge* bij moeten denken. Hier is het in sterken zin.

LICHTHART.

Wat wil je dan hebben?

ERNST.

Dat gy ons behandelt met fatsoen,
Gelyk alle eerlyke¹⁾ kinderen in zulk een geval zouden doen.

LICHTHART.

En wat nog meer?

ERNST.

Dat ik je waarschouw, Verwaarloozeers van uw dingen²⁾!
Dat gy ons Capitaal zult opbrengen³⁾: want wy vreezen dat gy in korte dagen zult springen.

LICHTHART.

Om zulke redenen te vermyden zyt gy aan de tafel niet genood.
Gy zyt 'er niet te goed toe, al leide gy alle onze zaaken voor het geheele gezelschap bloot⁴⁾.

ERNST.

Dat zyn maar doekjes voor 't bloeden: wy zyn wys genoeg om ons daar voor te wachten.

LICHTHART.

Dat zou te bezien staan. Maar daar schiet my iets in de gedachten.
Hebt gy den Banketbakker, die tegenwoordig⁵⁾ de desserttafel stoffeert.
Zulk een fraai concept opgegeeven, en aan hem geordonneerd
Om den Babilonschen toren en twee Oostindische schepen op de tafel te zetten?

1) Z. aant. 14.

2) zaken.

3) uitbetalen.

4) ellipt. voor: gij zijt niet te goed om zulke redenen te houden, al zoudt gij enz.

5) nu, op 't oogenblik.

ERNST.

Ja, dat heb ik gedaan.

LICHTHART.

Wel! Paai! dat zullen wy hem wel beletten.
Gy kunt al fraaije zinnebeelden bedenken: gy zyt een man vol van geest.
Hadden wy hem niet gesproken, het had waarachtig t'avond op de tafel geweest.

ERNST.

My dunkt dat het al vry toepasselyk is op uw los en overdaadig leeven.

LOSBOL.

Ik geloof dat j'er op studeert om ons geduurig knorhaanen en drooge bokkens¹⁾ te geeven.

LICHTHART.

Daar is Oom Kwylbaart ook. Laat ons binnen naar de toebereidsels eens kyken gaan.
Die Paai zou Papa helpen, en dan had men nog in geen uur gedaan²⁾.

Vierde Tooneel.

HENDRIK, ERNST, JORIS.

HENDRIK.

Broeder, hoe gaat het al? is het wel met uw genoeg³⁾?
Wat doet gy hier alleen te zitten? wy kunnen ons immers by de Vrinden verwoegen.

ERNST.

Neen, Broederlief, wy zyn niet genood: wy moeten hier alleen alleen zitten kluiven in een hoek.

1) Z. aant. 15.

2) Z. aant. 16.

3) naar uw zin; nml. dat gij hier zoo alleen zit.

HENDRIK.

Het kan my weinig verschillen¹⁾: want het is een gezelschap dat ik niet zoek,
Schoon het mogelyk braave lieden zyn. Ik ken ze geen van allen.

ERNST.

Het zy zo 't wil: het gezelschap zou me tegenwoordig²⁾ niet bevallen.
Ik heb van kwaadheid niet willen eeten. Hebt gy een doos in uw' zak?
Ik heb tegenwoordig een' natuurlyken trek tot een pyp tabak.
Ei, Joris, wil je eens een paar pypen krygen? wy zullen eens rooken.
Broeder, hebje lust tot dat kliekje³⁾?

HENDRIK.

Neen ik wil ook wel eens smooken.
Hebt je ook iets nieuws?

ERNST.

Welja. Onze Jongens zyn ons moê.
Zy willen ons de kost niet meer geeven: wy moeten naar 't Oudenmannenhuis toe.

HENDRIK.

Wel, dat denk ik immers⁴⁾ niet.

ERNST.

Ja Man, wy zyn oud, en wy worden lastig.
Ik voor my, ik wil het wel weeten: ik ben vry wat kwastig⁵⁾.
Het capitaaltje, dat wy nog hadden, hebben wy onder onze kinderen staan.

- 1) schelen; nu nog dial. *verschelen*.
- 2) nu, op het oogenblik.
- 3) overschot van spijzen, eig. spat, vgl. Bred. *Griane*, vs. 2180: 'bekliekte eer'.
- 4) toch.
- 5) kregelig, ongemakkelijk: beeld aan 't timmervak ontleend.

Maar het spyt my, Broêr: wy hebben zeer onvoorzichtig gedaan.
 Nu stooten zy ons met den voet. Hadden wy het brood onder den arm gehouwen¹⁾,
 Dan zouden ze ons geen smaad kunnen aandoen, die ik nooit van hun had kunnen vertrouwen²⁾.

HENDRIK.

Ach, Broeder! hadden wij in tyds ergens onze kost gekogt³⁾,
 Dan zouden wy niet zien dat ons goed dus word doorgebracht.
 Maar dat spyt me 't meest dat ze zeggen dat wy van hun moeten leven.
 Hebben wy ze niet elk vyftig duizend guldens ten huwelyk gegeven,
 Kunnen wy gebeteren dat ons de hemel bezogt heeft met tegenspoed?
 Is het wel om te vergeeten dat men in zyn' ouderdom zulk eene ondankbaarheid ontmoet?
 Het zyn onze kinderen: eischen wy ons geld op, men zou ze ruïneeren⁴⁾.

ERNST.

Wy zullen dan moeten zien dat zy het in dertelheid⁵⁾ verteeren.
 Wy moeten naar 't Oudenmannenhuis, Broêrtje, of wy willen of niet.

HENDRIK.

Ja wel, zo dat gebeuren moet, zal ik sterven van verdriet.

ERNST.

Dien brok zal men verzwelgen moeten, al zyn wy nog zo onverduldig.

- 1) Z. aant. 17.
- 2) verwachten.
- 3) ons in een gesticht (of een gezin?) ingekocht.
- 4) Z. aant. 18.
- 5) brooddronkenheid.

HENDRIK.

Heeft de negotie ons tegen geloopt, wy zyn echter niemand schuldig.

ERNST.

Zyn wy niet altyd deftige kooplieden geweest, en daarvoor op de Beurs bekend?
Is 'er wel iemand een duit¹⁾ bij ons te kort gekoomen? ik zal treuren tot myn end'.

JORIS.

Mynheeren, ik heb een' Engelschen brief ontfangen, die aan u is geschreeven;
En ik heb geen gelegenheid gehad om hem alleen in uw handen te geeven²⁾.

ERNST.

Hy zal van den Heer Jork zyn, onzen vriend en Correspondent,
Die onze lotbriefjes heeft.

HENDRIK.

Ja, de hand van 't opschrift is my bekend.

ERNST opent den brief en leest.

MYN HEEREN,

*Ik heb by deezen de eer u te feliciteeren met twee hooge pryzen uit de
Lotery van Londen³⁾.*

Namentlyk, de eene van tien duizend, en de andere van vyf duizend ponden:

*En dewyl het Capitaal reeds ontfangen is, en onder my berust,
Zende ik, by provisie⁴⁾, voor vyftig duizend guldens aan remizen⁵⁾: dewyl
my is bewust⁶⁾*

- 1) koperen munt van 1/8 stuiver.
- 2) terwijl wij alleen waren.
- 3) Z. aant. 19.
- 4) bij voorbaat, op afrekening.
- 5) overmaking van geldswaarde, hier wissels.
- 6) bekend, van *weten*.

*Dat Uw Ed. de penningen¹⁾ zult kunnen beleggen. Geliefd verder te ordonneeren,
Op welke wyze ik het overige Capitaal zal transporteeren.
Ik blyve met achting
Uw Ed. Dienaar en Vriend, JORK.*

HENDRIK.

Ik beef van ontsteltenis!

ERNST.

Ik ook, Broeder! dit is een geluk dat boven alle verwagting is,
Ach, Jorisje! geef ons een glas wyn. 't Is of myn beenen onder my bezwyken.

HENDRIK.

Ach, Broeder! myn handen beeven: laat ons de remizen eens bekyken.

ERNST.

Zy zyn getrokken op bekende Kooplieden in deeze Stad.

HENDRIK.

Joris, wy hebben altoos veel vertrouwen op uwe oprechtheid²⁾ gehad.
Gy hebt ons altyd getrouw gediend. Gy moet ons geluk nog niet ruchtbaar³⁾ maaken.
Vooräl moeten 't onze kinderen niet weeten: wy zullen u gebruiken in alle onze zaaken.

ERNST.

Zie daar: gy moet deeze Wissels laten accepteeren⁴⁾: steek ze in uw brievetas.

JORIS.

Mynheeren, veel geluks! ik bedank u. Daar is elk een glas.
Ik heb het wel geweeten dat 'er loten door u ingeleid waaren⁵⁾.

- 1) het geld, nu nog: de huurpenningen; vgl. nu ook bij het volk: *de centen*.
- 2) eerlijkheid, betrouwbaarheid.
- 3) bekend; van *roepen*, vgl. *luidruchtig, gerucht, berucht*.
- 4) aannemen, goedkeuren, waarmerken.
- 5) onjuiste uitdrukking voor *geld ingeleid* of *loten genomen*.

ERNST.

Ja, dat was nog uit ons capitaaltje, dat wy stil hebben weeten te bespaaren.

JORIS.

Nu, Mynheeren, ik gaa daar heen.

Vyfde Tooneel.

ERNST en HENDRIK, zittende aan hun tafeltje te rooken.

HENDRIK.

Ik twyffel nog of ik waak, of droom.

ERNST.

Wy moeten dit nog wat verhoolen houden, en zien de kat uit den boom¹⁾.

Want ik heb gemerkt dat 'er met Lichthart een bommel staat uit te breeken²⁾.

Als de Wissels geaccepteerd zyn, moeten wy onzen ouden Cassier aanspreken.

Ons capitaal moet voor eerst in de bank: doch wy hebben ook wat casgeld³⁾ van doen;

En verders zullen wy een huis huuren of koopen, naar ons fatsoen.

HENDRIK.

Laat ons by malkander wonen en een oude zorg van een Meid huuren.

ERNST.

Dat is goed: wy zullen 'er Joris wel eens op uit sturen.

Daar komt myn kleinzoon: hy schynt niet wel in zyn' schik.

1) Z. aant. 20.

2) Z. aantal 21.

3) los geld, contanten.

Zesde Tooneel.

ERNST en HENDRIK als voren; SYBRAND.

SYBRAND.

Myn lieve Groote Papa! ik heb iets gehoord, niet zonder schrik.
Gaa je met Oom in 't Oudenmannenhuis woonen? kan ik dit gelooven?
Dat zou my aan 't hart gaan.

ERNST.

Ja, Kind, de oude lieden worden verschooven¹⁾.

SYBRAND.

Ei, doe dat niet, myn liefste Groote Papa! blyf nog wat in huis.

ERNST.

Myn lieve Sybrand! gy hebt my dikwils vertroost in myn' tegenspoed en kruis.
Het zal u wel gaan, kind; gy hebt u altyd vroom²⁾ en naarstig gedraagen,
En my, die uw Grootvader ben, ondersteund in myne oude dagen.
De heer Rykerd, by wien gy nu zes jaar op het comptoir hebt gestaan³⁾.
Heeft altyd met lof van u gesproken, en je staat hem zo wel aan,
Dat ik geloof, zo je lust had om je in 't huwelyk te begeeven,
Dat hy, schoon gy geen duit bezat, zyn eenige Dochter met u wel zou willen doen leeven⁴⁾.

SYBRAND.

Om u de waarheid te zeggen, Grootvader, dat staat al op een' goeden voet.
De Juffrouw en ik zyn 't eens.

- 1) achteruitgezet, verstooten.
- 2) oppassend, flink.
- 3) Men *stond* vroeger meestal achter de kantoorlessenaars.
- 4) ten huwelyk geven; nu heeft de uitdrukking *leven met* eene ongunstige bet. (= buiten huwelyk).

ERNST.

Dat verheugt my: zy is nederig¹⁾ opgevoed.
Ik heb ze, van een kind af, gekend.

SYBRAND.

Hoor, Groote Papa; zo ik het geluk heb van met haar te trouwen,
Kunt gy met Oom Hendrik by ons woonen.

HENDRIK.

Goed: dan zullen wy ons zo lang buiten 't Oudenmannenhuis houwen.

ERNST.

Myn lieve Zoon! zorg niet voor ons: wy hebben geen' nood.

SYBRAND.

Zo lang ik één stuiver in de waereld heb, zult gy 'er de helft van hebben tot brood.

ERNST.

Het geen je daar zegt, (denk 'er op,) zal je duizenden guldens baaten²⁾.

SYBRAND.

Maar schoon ik het met de Juffer eens ben, ik durf my op haar' Vaader niet verlaaten.
Hy heeft niet veel crediet voor myn' Papa; want hy heeft een' wisselbrief tot zyn last
Die geprotesteerd is van nonbetaaling³⁾; waarin Papa zeer heeft misgetast.

ERNST.

Zorg daar niet voor: ik heb een' Vrind, die hem het geld deezen dag zal beschikken⁴⁾.

- 1) eenvoudig.
- 2) schelen, eig. beter maken, voordeelig zijn.
- 3) in tegenwoordigheid van een rechterlijk persoon of deurwaarder geweigerd.
- 4) bezorgen.

SYBRAND.

Daar spreek je een woord, Grootte Papa! daar je myn hart meê kunt verkwikken.

ERNST.

Neef¹⁾ Sybrand, is je Liefste niet mede genodigd op dit feest?

SYBRAND.

Grootvader, zy is te middag ook met my op de maaltyd geweest.

Zy is nog in huis, en zal met Mama, en Meu²⁾ Zoetje een kopje thee drinken.

Wat was zy verbaasd door all' de juweelen die zy zag blinken!

Zy kon geen woord spreken: zy had nooit zulk een pracht aanschouwd.

HENDRIK.

Zo veel te beter: dat is een teken dat zy zich nederig houd³⁾.

SYBRAND.

Daar komt zij zelve.

Zevende Tooneel.

RYKJE, SYBRAND, HENDRIK, ERNST.

RYKJE.

Sybrand, laat ge my alleen? waarom zyt ge my zo stil ontweeken?

SYBRAND.

Liefje, gy waart immers by Mama: ik moest Oom en Grootvader spreken.

- 1) kleinzoon, vgl. *naneven* en lat. *nepos*.
- 2) tante; ook *moede*, *moeye*, *moeme* (Kil.); afleiding van het eerste deel van moeder (vgl. *pade*, aant. 13).
- 3) eenvoudig is.

RYKJE.

Wel, ouwe Luidjes, hoe vaart gy al? zyt gy nog frisch en gezond?

ERNST.

Ja, zoete Juffertje.

RYKJE.

Hoe komt het dat ik u op de maaltyd niet vond?

ERNST.

Wy zyn te oud van jaaren, en kunnen ons beter in onze eenzaamheid vermaaken.
Wat dunkt 'er u van?

RYKJE.

't Is of ik in een' droom ben, daar ik niet uit kan ontwaaken.
Ik heb 'er geen vermaak in, want daar zyn geen Juffers van myn soort.
Ik geloof dat het meest Franssen zyn, en ik verstaa van die taal geen woord.
Myn Papa heeft my nooit school willen leggen by de Franssen.
Ik kan wel zingen en speelen: maar ik heb nooit leeren dansen...¹⁾
Daar heb je 't gantsche gezelschap.

Achtste Tooneel.

LICHTHART, RYMER, ZOETJE, LOSBOL en KWISTGOED, gevolgd van eenige Heeren en Dames, uit een zyvertrek komende; HENDRIK, ERNST, RYKJE, SYBRAND, MICHEL.

KWISTGOED.

Dames en Heeren, wy verzoeken doet ons de eer
En kom, zo ras als 't u mogelyk is, tot onzent weêr.

1) Z. aant. 22.

Wy hebben een dubbelde en een enkelde logie¹⁾ laten bespreken.
Wy zullen sleedjes²⁾ bezorgen³⁾. Ik bid u, blyf niet in gebreeken.

Eenige Heeren leiden de Dames naar hunne Huizen, en anderen gaan aan tafeltjes zitten om te speelen.

ZOETJE.

Willen wy een kopje thee drinken, Nichtje, terwyl 'er gespeeld word en gerookt?

KWISTGOED.

Michel, vraag eens aan de Meiden of het theewater al kookt.

MICHEL.

't Is wel Jonferen; wil stoe te hóóp⁴⁾ theewater zoepen,
Dan zol ik een Móget of twee, om joe te dienen, roepen.
Elsken! Elsken! bringt den theekettel met wóter en koppekens aan den bak.⁵⁾
Femmeken! Femmeken!

Van binnen word geroepen.

Ja, Michel wy koomen strak⁶⁾.

MICHEL.

Dan moest ie wat hóózevet onder de toffelkens smeerem⁷⁾.
Elsken! Elsken! kom óónstonds bi de Jonfers ond Heeren.

- 1) Z. aant. 23.
- 2) voertuig zonder wielen, in de eerste helft der 18e eeuw in de mode gekomen (z. Hofdijk, *Ons Voorgeslacht*).
- 3) zorgen voor.
- 4) hier wel te lezen *hoop*, zonder acc., dus = bij massa.
- 5) waarschijnlijk zeemanstorm voor: ter tafel, voor den dag.
- 6) dadelijk.
- 7) hazenvet onder de pantoffels smeren, nml. om hard te kunnen loopen.

Negende Tooneel.

Het vorige Gezelschap; ELSJE, FEMMETJE.

De Meiden gaan met Michel de schermen uit en in, om theewater, confituuren en andere kleinigheden aan te brengen, en het Gezelschap te bedienen; 't welk duuren moet tot het einde van het Bedryf.

RYMER.

Wat dunkt u, Heer Ernst? Mynheer uw Zoon tracteert ons cordaat¹⁾.

ERNST.

Dat is geen wonder, Mynheer, want hy is een man in staat²⁾.

RYMER.

Als men het doen kan, moet men op zyn' jaardag zyne Vrinden treffelyk onthaalen. Het geschied maar ééns in 't jaar.

ERNST.

Ja, maar hier geschieden meer zulke gastmaalen.

RYMER.

Ik beken dat ik nooit in iemants huis zo heerlyk ben getraceerd:
Maar ik heb somtyds aan een ryk en deftig Paar wel een bruiloftsvaars verëerd³⁾,
Waarvoor ik in gezelschap van verscheiden voornaame Poëeten,
In het Heeren logement en den Doelen⁴⁾ prinselyk heb aangezeeten.
Het spyt me dat ik voor den heer Lichthart geen verjaardicht heb gemaakt.

- 1) voortreffelyk, royaal, nu nog in dien zin: *dapper*.
- 2) van positie.
- 3) Z. aant. 24.
- 4) Z. aant. 25.

Ik heb het wel begonnen; maar het is niet ten einde geraakt.
Ik wist het niet vroeg genoeg, en daarom heeft het niet willen lukken.
Schoon het Vygen na Paasschen zyn¹⁾, ik zal het nog doen, en laten het drukken²⁾.

ERNST.

Mynheer, ik heb ook een vaarsje gemaakt; want ik weet ook iets van de poëzy.
Als uw vaars gedrukt word, voeg 'er dan dit by.

*Die boven zynen staat zyn' Meerder wil onthaalen,
Nooit op zyn zaaken denkt, geduurig teert en smeert,
Word wel van elk geveleid zo lang hy banketteert:
Maar als hy, magteloos³⁾, zyn schuld niet kan betaalen,
Keert elk den rug hem toe, tot hy met schimp en smaad
Op 't scheepje de Icarus in 't eind' om peper gaat⁴⁾.*

RYMER.

Is dat uit den geest, Papa? of hebje 't uit een boek geschreeven?

LICHTHART.

Ja, wel is het uit den geest: hy is in zulke schimpdichtjes bedreeven.

RYMER.

Wel Papa, gy steelt myn hart. Zyt ge zulk een liefhebber van de poëzy?
Dan heb ik veel respect voor u: geloof me vry.

ERNST.

Ik pleeg wel eens⁵⁾ een gedicht te maaken op myn maagschap en vrinden:
Maar ik heb somtyds een paar uren werk om het rymwoord te vinden.

- 1) Z. aant. 26.
- 2) Zie aant. 24.
- 3) uit geldgebrek, onmacht.
- 4) naar 't peperland, z. aant. 6en 7.
- 5) In den tekst staat: *een*.

Ook heb ik eens in myn jeugd in een Kunstgenootschap¹⁾ geweest.
 Maar ik moest het verlaten: want ik was niet verheven genoeg van geest.
 Ik heb eens drie jaaren aan een fransch Treurspel gerymd, en als ik het zag gelukken,
 Kon ik het niet gespeeld krygen: eindelyk scheurde ik het aan stukken,
 Om dat ik 'er beter vertaalning van zag. Myn eigen vindingen waaren ook onnut:
 Want de beste stoffen tot Treur- en Blyspelen waaren uitgeput.
 Ik heb gezien dat ik wel twintig jaaren te laat in de waereld ben gekoomen.
 All' wat fraai is, vond ik vertaald. En word 'er een nieuw stuk in 't fransch vernoomen,
 Dan vallen 'er aanstonds een vyf zes Poëeten te gelyk op, die de rymkunst verstaan:
 En eer een ander begonnen heeft, hebben zy altemaal al gedaan.

RYMER.

Het waar' nutter dat ze zelf een goed Spel uit het hoofd konden maaken.

ERNST.

Dan moest men de taal en de tooneelwetten verstaan, en een' geest hebben tot²⁾ verheevene zaaken.

RYMER.

Daar zyn evenwel Vaderlandsche Spelen, waarmede de Dichters lof hebben verdiend.

ERNST.

Dat beken ik: maar hun getal is zeer klein, myn Vriend.

RYMER.

Wel, Vondel en Hooft dan?

1) Z. aant. 27.
 2) aanleg voor.

ERNST.

Hunne Spelen zyn heerlyk, zinryk en verheven:
Maar zy waaren in dien tyd meer in de taal en dichtkunst, dan in de tooneelwetten bedreeven¹⁾.

RYMER.

Gy zyt een Liefhebber, Papa.

ERNST.

De Schouwburg trekt al meenigen schelling²⁾ uit myn' zak.

RYMER.

Heer Lichthart, waarom neemt ge den ouden man niet altyd meê in den Bak³⁾?

LICHTHART.

Dat zou hy niet willen doen; want hy heeft eigenzinnige grillen.

RYMER.

Zo hy myn Vader waare, ik zou hem altyd meê hebben willen.

ERNST.

Nee, hy is zo bekend onder de Heeren en Dames en ryksten van de stad,
Dat hy zich schaamen zou als zy wisten dat hy my tot een' Vader had.

LICHTHART.

Zulke drooge bokkens⁴⁾ moet ik den gantschen dag van hem verdraagen.

1) Zie aant. 28.

2) zilveren munt van 6 stuivers; mnl. *scellinc*, mnd. *schillinc*, *schildink*, eng. *shilling*, go. *skilliggs*. Van *schild* met *-ling*, de *e* misschien door contaminatie met *hellinc*. Een schelling was het entr ee op de minste plaats, nl. op de 2e gaanderij, waar dus Ernst zeker gewoon was te zitten. De bovenste galerij heet nog in de wandeling: *het schellinkie*.

3) Z. aant. 23.

4) Aant. 15.

ERNST.

Bezorg my in 't Oudenmannenhuis, dan zyt ge van my ontslagen.

RYMER.

Wat dunkt u van de Speelers? zyn ze wel zo goed als in vroeger tyd?

ERNST.

Mynheer, sommigen zyn beter, anderen wat minder: elk doet zyn vlyt¹⁾.

RYMER.

Ik moet u iets vraagen. Dunkt u niet dat de Acteurs veel beter dan voor dezen speelen, Sedert dat het hen vergund is jaarlyks de vruchten van twee tooneelstukken te deelen²⁾?

ERNST.

Ja, dat heb ik wel opgemerkt: dat hebben de Heeren zeer wel bedacht.

Want door goede belooning word de Schouwburg in staat³⁾ gebragt.

Indien ze noch verder geliefden te gaan; en op die wyz' de Poëten te beloonen,

Dan zou men haast op den Schouwburg nieuwe en fraaije stukken zien vertoonen⁴⁾,

En veele oude prullen zouden met 'er tyd raaken aan een' kant⁵⁾.

RYMER.

En waarïn zou die belooning bestaan?

1) zijn best.

2) Z. aant. 29.

3) tot bloei, eig. tot stand, d.w.z. *goeden* stand; vgl. een man van positie.

4) Z. aant. 30.

5) van de baan, hier bepaaldelijk: van het repertoire.

ERNST.

Gelyk in Vrankryk en in Engeland.
 Als 'er een Tooneelstuk van eigen vinding word vertoond binnen Londen,
 Dan word 'er een spel voor den Dichter gespeeld, en de voordeelen hem t'huis gezonden.
 Dat wekt de geesten op, en maakt de Liefhebbers kloek.
 Dan zouden 'er geen fraaije Spelen half afgedaan blyven leggen in een' hoek,
 En men zou zien dat onze Natie ook bekwaam was om groote geesten aan te kweeken.

RYMER.

Onze Poëeten zouden veel te genereus weezen om van zulke dingen te spreken

ERNST.

En waarom zyn 'er de grootste Dichters in Vrankryk, en onder anderen Voltaire niet te genereus toe geweest,
 Die duizenden ontvangen heeft voor de vruchten van zyn' geest?
 Is het geen schande voor de Schilders dat zy beloond worden, het is geen schande voor de Poëeten.
 Want de Dichtkunst en Schilderkunst zyn zusters, gelyk wy weten.

KWISTGOED.

Mynheer, uw discours is uit, merk ik. Lust u een kopje thee?

RYMER.

Als het u gelieft, Mejuffer: ik drink wel een kopje meê.
 Maar zult gy de oude Luiden ook niet een kopje presenteeren?

KWISTGOED.

Die zeggen dat 'er de handen van beeven: zy zouden 't niet begeeren.

RYMER.

Wel, Madame, dat is excellente thee! zy is geurig, en ze is als fluweel in den mond.

KWISTGOED.

Mynheer, het is iets raars¹⁾: ze kost my honderd guldens het pond.

Ik heb 'er een katje²⁾ van twee pond door een vriend van gekreegen,

Hy heeft ze van een' Mandaryn³⁾ van Canton, die hem zeer was genegen.

Men verzend ze nooit: zy word alleen van den Keizer van China en zyne Vrouwen gebruikt.

RYMER.

Wel ik moet bekennen dat ze door de heele kamer ruikt.

Ik wist niet dat 'er zulke thee was: ik heb ze nooit zo gedronken.

KWISTGOED.

Zy word, gelyk ik gezegd heb, alleen aan het hof voor den Keizer geschonken.

Wat dunkt u daarvan, Juffrouw Rykje?

RYKJE.

Mama Kwistgoed, het is weergaâlooze thee.

KWISTGOED.

Ik zal 'er u een half pondje van present doen in een zilver bosje: als je gaat⁴⁾, neem het dan meê.

RYKJE.

Wel heer, Mama! daar kan ik wel een jaartje of twee wel van vaaren.

Ik zal ze maar drinken als ik niet wel ben.

1) bijzonders, 'n extraatje.

2) looden theebus.

3) Chin. Staatsambtenaar, oorspr. in 't alg. in Indië raadsman van een vorst, uit port. *mandarim*, van ind. *mantri*.

4) weg gaat.

HENDRIK.

Dat is wysselyk in zulke jonge jaaren.

ERNST.

Wel zo, Dochter! heb je twee honderd guldens aan twee pond thee verbruid¹⁾?
Die moet je van een' smous gekogt hebben: men weet hoe dat volkje somtyds den mensch
snuit²⁾.

KWISTGOED.

Ik wil nog wel eens zo gesnooten zyn. Meen je dat ik niet kan proeven?

ERNST.

Wel Kind, als ik zulke dingen hoor, moet ik my in myn' geest bedroeven.

KWISTGOED.

Wel die twee schoteltjes met ortolans³⁾, die te middag op de tafel hebben gestaan,
Hebben myn' man sestig ducaaten⁴⁾ gekost, en die zyn altemaal opgegaan.

ERNST.

En wat is dat voor kost?

KWISTGOED.

Kleine Fransche vogeltjes; een zeer delicioes eeten.

ERNST.

Wel heb je dan geen gebraden kikkerboutjes en champignons gegeten?
Dat is ook lekkere knap⁵⁾. Men doet toch alles op zyn Fransch.

KWISTGOED.

Neen, op zyn Engelsch ook.

- 1) vergooid, weggeworpen, z. aant. 8.
- 2) Z. aant. 31.
- 3) *Emberiza hortulana*, zangvogel, familie der vinken, vooral in Z.-Eur., ook in N.-Brab. en Overijsel.
- 4) gouden munt van f 5.25.
- 5) eten; *knappen*, verwant met knippen en knippen, heeft tot grondbet. *heen en weer bewegen*, vandaar *kauwen*. Z. *Taal en Lett.* IV, 14.

ERNST.

Wel dan is 'er dubbele kans
 Voor alle soorten van naaisters, Engelsche en Fransche snidders¹⁾.
 Gy gelykt wel Marquizinnen, en uw Mans Milords of Engelsche Ridders.
 Wat heeft je dat speelreisje gekost naar 't land van Cleef²⁾?

KWISTGOED.

Dat is je vergeeten³⁾, Papa. Meen je dat het gezelschap daar bleef?
 Neen; wy zyn naar Berlyn geweest, om daar de prachtige hofhouding te beschouwen.

ERNST.

Dat zal al een duitje gekost hebben aan twee Lichtmissen van mans en twee dartele vrouwen.

ZOETJE.

Het is wonder dat Oom van onze Amazoons kleedjes⁴⁾ niet spreekt.

ERNST.

Wat zyn dat voor prullen? Ik geloof dat gy 'er de gek meê steekt.
 Gy hebt met uw beiden zo veel galanteryen, doosjes, strikken en kwikken⁵⁾,
 Dat men 'er op de kermis wel een dubbelde kraam meê zou kunnen opschikken.
 Zyt gy Amazoonen geworden? Ik weet wel van uw coqueluchons⁶⁾.
 Maar hoe veel geld dat ze gekost hebben, zult gy wel zwygen aan ons.

- 1) snijders, vgl. ridder = rijder; hier wel om 't rijm?
- 2) Z. aant. 32.
- 3) ben je vergeten; *je bij is vergeten* (vgl. dat is reeds vergeten) misschien naar analogie van *is je ontgaan*, en *is je bekend, bewust* enz.
- 4) Z. aant. 33.
- 5) strikje; *kwik* = levend, levendig; *kwikstaart*, *kwikzilver*, *kwekkenoot* (levende have).
- 6) kappen, groote mutsen; Mad. de Sévigné gebruikt *coqueluchonné* voor: wonderlijk aangekleed.

ZOETJE.

Om dat je van de kermis spreekt zal ik je voorthelpen. Ik heb een' waaijer,
 En een tabatiere¹⁾, vry wat kostelyker en fraaijer
 Dan 'er ooit op de kermis geweest is: heb je die wel gezien?

ERNST.

Ja, die kosten uw' man wel twintig of dertig ryders²⁾ misschien.
 Maar wat komt het daar op aan? hy heeft u dat tot een gedachtenis gegeven:
 En dat zyn dingen die men bewaaren moet voor al zyn leven.
 Maar ik heb geen behagen in uw kleêren, noch op zyn Engelsch, noch op zyn Fransch.

ZOETJE.

Wel zou ik dan een Spaansche huif draagen, als Dieuwertje, in het spel van Jan Claaszen en
 Saartje Jansz³⁾?

LICHTHART.

Papa, gy zit nu op uw praatstoel: zeg eens hoe we behoorden te leeven.

ERNST.

Ik heb nu een goede luim: dat zal ik je door een historie te kennen geeven.
 My is verhaald dat 'er een deftig⁴⁾ aanzienlyk Heer is geweest,
 Die all' zyn Neeven en Nichten genood had te feest.
 Zy kwaamen met koets en paarden voor de deur: altemaal in prachtige kleederen.
 Hy ontving ze minnelyk, en stelde ze op de eetzaal in ryen en geleederen.
 Als hy de Dames een welkomkusje gegeven had, wierden ze elk naar rang aan de tafel gebragt.
 Daar niets op stond. Als men eenigen tyd had gewagt,

1) snuifdoos.

2) muntstuk van *f* 14, dusgenoemd naar den stempel, die een geharnasten ruiters vertoont.

3) Zie aant. 34.

4) Z. aant. 35.

Wierden 'er geen andere schotels opgedischt dan met gort, water en bry, en boekende koeken¹⁾.
De Dames trokken de neuzen op, en zeiden; 'Heeft Oom ons op zulke misselyke kost laten verzoeken?'

'Ja, Kinderen, (sprak de Tractant:) Door het eeten van zulke spys hebben onze Voorouders hunn' rykdom vergaêrd.

De zuinigheid en naarstigheid van de oude Hollanders was by alle natiën vermaard.

Zo is ons Land opgekoomen; zo is het magtig geworden om zyn Vyanden te overwinnen²⁾.

'Wy gelooven u wel, Oom, (zeiden de Juffers,) maar die oude patriotten hadden ouderwetsche zinnen²⁾.

Dat is de mode niet meer'. Ook was 'er niet een die 'er een lepel vol van at.

Toen die spys afgenoomen was, wierd 'er niets opgedischt dan kalfs- en schaa pennat³⁾.

Snyboonen, worst, graauwe erreten, gebraade kalfsborsten en harsten⁴⁾.

Sommigen peuzelden daar wat van: maar anderen schenen te vreezen dat ze 'er aan zouden barsten.

'Zie daar, (sprak de Oom,) zo hebben de Families malkander in volgende tyden geregaleerd:

En toen zyn de Kooplieden in ons Land zeiden achteruït geteerd.

Zy zonden meerder schepen in zee dan nu; zy negotieerden met winst op alle kusten.

Men bleef in staat om geheele vlooten uit te rusten.

Wy wierden benyd en gevreesd, en om onzen handel by alle volken geacht³⁾.

'Dat gelooven wy wel, Oom; (sprak één van de nichten:) maar wy hadden een ander tractement verwacht³⁾.

Deeze spys mede afgenoomen zynde, zag men 'er faizanten, patryzen, en kostbaar wild verschynen,

Piramiden met banket en confituuren, Florentynsche, Rinsche en andere keurlyke Wynen.

Fluks geraakte men aan 't eeten en drinken, onder geluid van een heerlyk muzyk.

- 1) boekweiten koeken.
- 2) Z. aant. 11.
- 3) -soep.
- 4) runder- of varkens ribstuk.

Waarop de Heer Tractant zeide: ‘Al zyn wy nog zo magtig en ryk,
 Door deezen weg worden veele Inwoonders van ons Land buiten staat om hun rekening te
 kunnen maaken¹⁾;
 En zo kon ons Vaderland, hoe machtig het is, arm en geheel te gronde geraaken?
 Zy bedankten den Oom wel voor zyn les; maar of zy die opgevolgd hebben, weet ik niet²⁾.

LICHTHART.

Dat sprookje heeft Groote Papa honderdmaal verteld: maar ik twyfel of het wel ooit zo is
 geschied.
 Hy verhaalt ook wel dat de Burgermeesters, als 'er staatszaaken waaren te verhandelen,
 Met knapzakken³⁾ onder den arm, op holsblokken⁴⁾ naar den Haag gingen wandelen.
 En meer diergelyke historiën, daar men hedendaags meê spot.
 Zo ze gebeurd zyn, was het in de tyden van Maarten van Rossum, of Warenar met de pot⁵⁾.

RYMER.

Myn lieve Man! men heeft ook al overdadig geleefd in de oude dagen.
 Dat ziet men in de Doelens wel, aan de oude Patriotten met hunne beffen en kraagen.
 Hoe smaakelyk eeten en drinken ze! Hoe gloeijen hunne troniën⁶⁾ van den rinschen wyn!

ERNST.

Dat was als ze de Schutters tracteerden: dat moest dan zo zyn.

RYMER.

Als men de oude kluchten leest van dien tyd, zyn ze niet zo schandaleus en vuil geschreeven,

- 1) af te rekenen, eig. hun rekening op te maken; nu is *ergens zijn rekening bij maken* = zijde spinnen.
- 2) Z. aant. 36.
- 3) reiszak, zak, w.i. het eten meegedragen wordt, vgl. spekzak.
- 4) klompen.
- 5) in oude tijden, in de dagen van *olim* (van ouds). Tuinman geeft als spreekwoord: *'t is van Marten van Rossems tyden*.
- 6) aangezicht fr. *trogne*, vooral bol gelaat. b.v. van een drinker.

Dat men ze nu niet zou spelen, zo ze aan den Schouwburg wierden gegeven¹⁾?

ERNST.

Ik geef maar te kennen dat men in 't algemeen zuiniger heeft geleefd.

Zonden en gebreken waaren 'er al van ouds; 't welk in ons verschil neemt noch geeft²⁾.

De Mans snooven³⁾ 'er beter op uit, om wat te spaaren en te winnen.

De Vrouwen zaten met de meiden voor 't huishouden een webbetje⁴⁾ te spinnen.

ZOETJE.

Wel, dat is een exercitie, daar men schatten meê wint.

't Is jammer dat men onder de Dames zo weinig liefhebbery daar in vind.

KWISTGOED.

Zoetje, willen wy die mode eens invoeren op de Amsterdamsche Saletten⁵⁾?

Men zou 'er, in plaats van speeltafeltjes, wel een vyfëntwintig spinnenwielen kunnen zetten.

RYMER.

Als men altyd op de spaarzaamheid zou studeeren, myn lieve vriend,

Dan hadden de meeste konsten en ambachten immers uitgediend.

Banketbakkers, Koks, fransche Kramers, Zyde- en Lakenwinkeliers mogten wel opkraamen⁶⁾,

En vooräl de Galanteriewinkels, als 'er geen Koopers kwamen.

Indien 'er geen prachtige huizen getimmerd wierden, hoe kwamen de Timmerlieden en

Metzelaars aan de kost?

En zo veel Zaalemakers⁷⁾ en Wagmaakers, als 'er niet wierd gereeden en gerost⁸⁾?

1) Z. aant. 37.

2) in ons geschil niets afdoet.

3) snuivend, d.i. met ijver, uitgaan op iets.

4) weefsel, vgl. *dribbelen*, naast *drijven*, *schibbetje* naast *schijf*, enz.

5) damesbezoek; verkleinwoord van *salle*; vgl. *cour* (deel van 't gebouw) en *cour houden*.

6) weggaan, hunne kramen opbreken

7) zadelmakers.

8) Z. aant. 38.

ERNST.

Dat Luiden van vermogen, die hunne inkomsten niet half kunnen verteeren,
 Huizen en hofsteden¹⁾ bouwen, en in koetzen ryden, daar moet hen de heele waereld om eeren.
 Dat zyn Luiden van de eerste classe: maar als Burgers dat na willen doen,
 Dan moeten ze te gronde gaan, en ze verliezen al hun fatzoen.

Tiende Tooneel.

Het voorige Gezelschap; ZOETEKAAUW, JORIS.

ZOETEKAAUW.

Gelieven de Heeren en Juffers de fondamenten van de Suikertafel eens te beschouwen?

LICHTHART.

Heeren, hebt gy 'er lust toe, staat op: wy zullen ze eens bezien met onze vrouwen.

HENDRIK.

Broeder dat zyn dingen, daar wy ons zeer weinig op verstaan.
 Ik zie daar Joris; laat ons met hem terwyl een straatje rond gaan.

Einde van het eerste Bedryf.

1) optrekje, villa.

Tweede Bedryf.

Het Tooneel verbeeld de voorige Kamer.

Eerste Tooneel.

LICHTHART, LOSBOL, KWISTGOED, ZOETJE, RYMER, zittende met een Gezelschap van Heeren en Juffrouwen aan verscheiden tafeltjes op de kaart te speelen; JORIS, MICHEL, en Meiden.

MICHEL.

Heeren en Jonfers, als stoe gedóón hebt met zingen en troeven¹⁾,
Dan²⁾ kunt stoe vertrekken, want de koetzen en sledekens sont 'er al, om oe nó de Comedie te schoeven.

Zie zullen von Giesbertken van Amstel speelen: verzuimt dan geen' tied
Het loopt 'er zo vol, dat als stoe nig góót, dan róókt stoe de plóótsen kwiet³⁾.

RYMER.

Staat dan op, Heeren: men dient dan niet langer te verbeiden.
Gelieft, als uw spel uit is, de Dames naar de Comedie te leiden.

LICHTHART.

Heeren en Dames, uw Dienaar. Gaat maar voorüit: wy zyn nog niet gereed.
Onze vrouwen zullen u volgen: ik kan niet meê gaan: 't is my leed.

- 1) kaartspelen, van *troef* = fra. *triomphe*.
- 2) Er staat: *dant*.
- 3) Z. aant. 39.

Het Gezelschap neemt, na eenige complimenten, afscheid, waarna de Dames door de Heeren uitgeleid worden; en Kwistgoed, Zoetje en Michel naar binnen gaan.

Tweede Tooneel.

LICHTHART, LOSBOL, JORIS.

LICHTHART.

Joris, gy moet eens een zakje schellingen verwisselen tegen halve ryders en dukaaten.

LOSBOL.

Voor my ook, Joris; gaa heen: we zullen 'er ons op verlaaten.

JORIS.

Mynheeren, die heb ik niet: het laatste geld gaf ik u deezen morgen vroeg.

LICHTHART.

Wy weeten wel beter, Joris: wy hebben immers geld genoeg.

JORIS.

Ik heb u in tyds gewaarschouwd dat de wissels manqueeren¹⁾.

Ik moet alle rekeningen en assignatiën²⁾ uitstellen, dat weeten de Heeren.

LOSBOL.

Dat weeten wy niet. Kyk ter degen, Joris, in de yzeren kist.

JORIS.

Dat is vergeefs, Heer Losbol: die hebt gy voorleden week al uitgevischt.

- 1) de wissels ter discontearing ontbreken (of de aangeboden wissels niet voldaan kunnen worden?).
- 2) onderteekend stuk, w.i. een persoon wordt aangewezen, door wien betaling of levering geschieden zal; in vele opzichten overeenkomende met een wissel.

Het is te verwonderen waar 't geld zo schielyk is gebleeven;
Ik heb de Heeren nog korts¹⁾ twee duizend guldens gegeven.

LICHTHART.

Waar Neef Losbol het gelaaten heeft, dat weet ik niet.
Maar ik heb myn Wyf een deel geld gegeven, eer dit traktement is geschied.
Gy moet denken, Joris, dat men dit met geen nootendoppen kan beginnen.

JORIS.

Ja, Mynheer, dat hebt gy niet gedaan met welberaaden zinnen.
Ik heb u genoeg gewaarschouwd dat 'er geen geld is by kas.
Gy moet het my niet verwyten.

LICHTHART.

Ik dacht dat 'er nog genoeg was.

JORIS.

Ik heb duidelyk gezegd dat 'er geen geld voor aanstaande week is te wachten.
Is 't wel mogelyk! Vliegt u dat zo schielyk uit uw gedachten?

LICHTHART.

Loop dan aanstonds voor ons beiden naar den Kassier.

JORIS.

Die heeft immers al geld geweigerd, vóór een dag drie vier.

LICHTHART.

Is de tyd van de betaaling der indigo, die wy afgeleverd hebben, niet verscheenen?

1) binnenkort.

JORIS.

Over veertien dagen eerst.

LICHTHART.

Dan moet gy de cacao zien te beleenen,
Die in 't pakhuis staat; of de Koffi, opdat ik my van de penningen bedien'.

JORIS.

Ik kan van daag de Kooplieden niet spreken: dat kan zo schielyk niet geschiên.

LICHTHART.

Daar komen onze Vrouwen: die zal 't nog aan geen geld ontbreken.

Derde Tooneel.

KWISTGOED, ZOETJE, LICHTHART, LOSBOL, JORIS.

KWISTGOED.

Zyt gy hier, Mannen? Wy hebben u noodzakelyk te spreken.
Onze beurzen zyn leeg. 't Is goed dat gy hier staat.

LICHTHART.

Hebt gy geen geld meer? wel dan ben ik desperaat.

ZOETJE.

Laat Joris geld bezorgen.

LOS BOL.

Die weet het nergens te vinden.

KWISTGOED.

Wy moeten geld hebben. Wy zyn midden in 't tracteeren van de Vrinden.

JORIS.

Ik weet wel raad.

LICHTHART.

Joris, daar spreekt een Engel uit uw' mond
Wat hebt ge 'er op gevonden?

JORIS.

Zend Michel en de Meiden in 't rond
Naar den Schouwburg en de huizen; en laat maar zeggen
Dat men beide de Juffrouwen te bed heeft moeten leggen;
Dat ze een overval¹⁾ gekreegen hebben; en dat het bal is uitgesteld.

KWISTGOED.

Waar zou men dan met de spys heen? De Muzikanten komen evenwel²⁾ om geld.
En dan zyn 'er meer anderen die men niet kan borgen³⁾.
Het gaa hoe 't gaa, Joris, gy dient ons geld te bezorgen.

JORIS.

Ik bedenk daar wat!

LICHTHART.

Wel nu?

JORIS.

Dan moeten 'er uw horologies en gouden snuifdoozen aan.
Geef my die: ik zal 'er meê by eene inbrengrster in de Bank van Leening gaan.

LICHTHART.

Maak dat niemand het merke. Ik zal myn horologie en snuifdoos geeven.

KWISTGOED.

Daar zyn de mynen ook. Maar Joris, zyt ge in die dingen wel bedreven?
Neef en Nichtje zullen ons ook wel helpen uit den nood?

- 1) plotselinge ongesteldheid; meer bepaald flauwte (*vapeur*)?
- 2) toch.
- 3) hier = uitstellen, op betaling laten wachten.

ZOETJE.

Ja Nicht; de som waaröm wy verlegen zyn is niet groot.
 Wy hebben niet meer van nooden dan om 'er een kaartje meê te speelen.
 Manlief, geef over. Daar zyn ze; maar Joris laat ze 't u niet ontsteelen.

JORIS.

Hoeveel moet ik 'er op negotieeren¹⁾?

LICHTHART.

Zoveel als gy kunt.
 Maar gy moet 'er halve ryders of ducaaten voor neemen goed van munt²⁾.

daar word gescheld.

Daar word gescheld: maak de deur op: wy gaan te saamen naar binnen,
 Wy laten 't op u berusten, Joris: maar doe uw zaaken met zinnen³⁾.

Vierde Tooneel.

ERNST, HENDRIK, SYBRAND, JORIS.

JORIS.

Zyt gy daar, Heeren? Ik ga om een boodschap, en ben in een half uur weêr.

ERNST.

Zou men die boodschap niet mogen weten?

JORIS.

Dat weet ik niet, Mynheer.
 Maar evenwel ik durf ze u wel in vryheid vertrouwen.
 Ik heb alle de horologies en snuifdoozen van myn Patroons en Vrouwen.

- 1) nemen, leenen.
- 2) vgl. *gerand, goedgerand*: munten, die nog niet door slijten of snoeien verre beneden de waarde gedaald zijn.
- 3) verstand, overleg

ERNST.

Wat denkt gy daarmee te doen?

JORIS.

Beleenen.

ERNST.

Goed. Wy hebben wel geld.

Wy willen ze wel beleenen, mits dat gy ons niet ten eersten¹⁾ meld²⁾.

HENDRIK.

Geef my de horologies en snuifdoozen over.

JORIS.

Wat zoud ge 'er me bedryven?

HENDRIK.

Dat zult gy zien. Gy moet eens een quitantie van zeven honderd guldens schryven.

JORIS, haalende inkt en papier uit zyn zak.

Ik begryp u wel, Heer Hendrik: maar gy maak my wat bang.

Zy zullen kwaad op my worden, als zy weeten dat ik 't geld van u ontfang.

HENDRIK.

Zy zullen 't van my-zelv' ontfangen: daar is niet aan gelegen.

Wy hebben van den Kassier elk een goede goudbeurs gekregen.

JORIS.

Mynheer, gy neemt het goed in pand ter minne zonder intrest aan³⁾?

- 1) terstond.
- 2) noemt, verklapt.
- 3) Zie aant. 40.

HENDRIK.

Ja, Joris. Gy hebt 'er niet tegen, Broeder?

ERNST.

All' wat gy doet is wel gedaan.
Zy zyn niet in staat om ergens geld te krygen.

HENDRIK.

Ik zal honderd halve ryders geeven.... maar daar komen ze; laat ons zwygen.

Vyfde Tooneel.

LICHTHART, LOSBOL, KWISTGOED, ZOETJE, ERNST, HENDRIK, SYBRAND, JORIS.

ERNST.

Wanneer wilt gy voor ons solliciteeren, om te bezien
Of we in het Oudenmannenhuis kunnen komen?

LICHTHART.

Overmorgen misschien.
Want deezen dag en morgen hebben wy het te druk met onze zaaken.

HENDRIK.

Als gy 't maar bezorgt eer gy binnen de wafelyzers¹⁾ mogt raaken.

LICHTHART.

Praat gy meê, Oom, gelyk Papa? Daar is 't vierkante gat.

HENDRIK.

Ik bedank u voor uw beleefdheid, maar ik blyf nog wat.

1) tralies.

LICHTHART.

Gy hebt gelyk: Papa zou aan uw gezelschap te veel verliezen.
Maar zulke redeneeringen zou ik evenwel niet verkiezen.
Of Vader ons zulke drooge bikkems toeduwet, die zyn wy gewend.

HENDRIK.

Ja, de achting die gy voor uw' Vader en my hebt, is ons bekend.
Broeder, gaa weêr in dat hoekje zitten: gy zyt moê, en moet u wat verkwikken.
De zaak, die wy te verrichten hebben, kan ik wel alleen beschikken.

LICHTHART, tegen de Vrouwen.

Maakt u gereed om naar de Comedie te gaan, want het wordt laat.
Ik kan niet begrypen waarom Joris nog niet heenen gaat.

HENDRIK.

Neef Lichthart, ik merk dat gy beiden zeer om geld zyt verlegen?

LICHTHART.

Wel Paai, hoe vraagt gy dat zo? Zoekt ge ons den baard te veegen¹⁾?

HENDRIK.

Wel Neefje Lichthart, ik vraag het omdat ik het weeten moet.

LICHTHART.

Indien dat zo was zoud gy ons niet helpen, want gy zyt een arme bloed.

ERNST.

Hebt gy geld noodig, zo spreek: myn Broeder heeft wel wat leeg²⁾ leggen.

LICHTHART.

Zyn wy met gekken gebruid³⁾, Losbol? Hoort Paaijen, dat behoeven we u niet te zeggen.

1) Z. aant. 41.

2) ongebruikt, zonder bestemming.

3) gekweld, z. aant. 8.

HENDRIK.

Wilt ge eens snuiven, Jongens?

LICHTHART, *snuivende*.

Hebt gy zulk-een doos? Die is fraai.

Zou het goud of pinchbek¹⁾ weezen? Hoe komt gy daarāan, Paai?

HENDRIK.

Bezie hem ter degen. Zoud gy dat horlogie ook niet kennen?

LICHTHART.

't Is waarlyk myn eigen! De pikken moet' Joris schennen²⁾!

Waarom hebt gy dat overgegeeven aan dien ouden Saggelaar³⁾?

Gy hebt ons verraaden. Schelm! Gy houd het met hem en myn Vaêr.

HENDRIK.

Zacht wat! Zacht wat! ik heb het in pand ter minne⁴⁾ ontfangen.

En omdat wy merken dat gy naar de penningen zult verlangen,

Zou ik gaarne weeten hoeveel gy benoodigd zyt⁵⁾, en wat specie gy begeert.

LICHTHART.

Ik geloof zeker, Paai, dat gy 'er de gek meê scheert⁶⁾;

Want dat gy geld zoud hebben, is ons in jaar en dag⁷⁾ niet gebleeken.

HENDRIK.

Heb je honderd halve ryders van doen? die zyn in dat beursje: gy hebt maar te spreken.

Zie daar, wilt gy ze zien?

- 1) pinsbek of spinsbek, een mengsel van 5 deelen koper en 1 deel zink, dat op goud gelijkt, eng. *pinckbeck*, naar den uitvinder C. Pinckbeck, overl. 1732.
- 2) Z. aant. 42.
- 3) treuzelaar, sukkel, zeur; van *saggelen*, misschien verwant met eng. *to sag*, bedrukt zijn, het hoofd laten hangen.
- 4) Z. aant. 40.
- 5) voor: noodig hebt; in *Bedriegerij v. Cartouche*: ik ben benoodigt om; ongewoon gebruik; verg. *Ned. Wdb.* II, kol. 1806.
- 6) Z. aant. 41.
- 7) eig. een geheel, vol jaar; verg. 101 schoten, eig. 100 schoten; omgekeerd: 50 min 1 slagen, eig. 50 slagen.

LICHTHART.

Hoe drommel kan ik dat verstaan?
 Waar hebt gy dat beursje gerold, Oom? Hoe komt gy daarāan?

HENDRIK.

't Is van een zekere schuld, die ik van daag onverwacht heb ingekregen.

KWISTGOED.

Wel Oometje lief, dat is een buitenkansje.

LOSBOL.

Papa lief, ik ben zeer verlegen.
 Als gy nog zulk een beursje had, dan waare ik buiten nood.
 Gy overtuigt ons altemaal: uw goedheid is groot.
 Als gy 't hebt, zo geef het: ik zal 't geld aanstaande week weêr bezorgen.
 Ik heb een' harddraaver gekogt, dien ik juist moet betaalen op morgen,
 Want anders raak ik myn crediet by de Piqueurs en Liefhebbers kwyt.
 Papa, het beestje kan vliegen, als men 't maar naar de kunst beryd.
 Daar zyn in de Dorpen al verscheiden zilveren zweepen meê gewonnen.
 Ik heb 't op een' dronken¹⁾ avond gekogt voor twee honderd ducatonnen²⁾
 Gaa eens met mij meê en bezie het op de stal.

HENDRIK.

Daar zou ik geen geld toe geeven, Losbol, al had ik het al.
 Als ik in 't Oudenmannenhuis om tabaksgeld verlegen was, zou ik het u moeten vraagen.
 Ik zal wel wyzer zyn: dan breng ik maar een doos in de Lombert, die ik in myn zak niet behoef
 te draagen.

1) avond, waarop men dronken is, vgl. *loopende boterham*.

2) *ducaton* = zilveren munt van *f* 3.15.

ERNST.

Is 't niet genoeg dat Vader u uit den nood geholpen heeft?

Durft gy nog om meer geld vraagen? Dat is onbeleefd¹⁾.

Al had de man nog zoveel, ik zou hem dat niet raaden:

Maar hy is even als ik met weinig penningen belaaden²⁾.

LICHTHART.

Vader, legje meê een oortje in 't zakje, en haalt 'er een schelling weêr uit³⁾?

ERNST.

Daar ziet gy de dankbaarheid, Broeder: zy achten 't maar voor buit.

LICHTHART.

Wat raakt het u, Papa? Gy hebt 'er niet een zier⁴⁾ by te verliezen.

JORIS, tegen Hendrik.

Lees dit briefje eens, Mynheer: zoud gy 't zo niet verkiezen?

HENDRIK.

Ja; dit moet gij tekenen, Lichthart; dan weet men by leeven of sterven hoe de zaaken staan.

Zie daar, Kinderen, nu zyt gy weêr geholpen; neemt dit goudbeursje aan.

LOSBOL, terwyl Lichthart tekent.

Gy praat van de lombert, Papa; laat Joris de doozen daar naar toe brengen,

Dan kan ik myn' harddraaver betaalen.

HENDRIK.

Dat zal ik niet gehengen.

Wat bruit⁵⁾ my uw crediet by de Paardekoopers en Piqueurs?

Het waare beter dat ge uw crediet bewaard had by de Kooplieden op de beurs.

1) onwellevend, onbehoorlijk.

2) voorzien van, iron.

3) *oortje* = kop. munt van ¼ st.; het laatste deel van het spreekwoord zal er wel later bijgemaakt zijn, als bij zoovele spr. het geval is.

4) wormpje, vgl. het platte: *geen luis*. Over deze sterke ontkenning, z. De Jager. *Latere Verscheidenheden*.

5) raakt mij, z. aant. 8.

LOS BOL.

Dan behield gij de horlogies nog¹⁾.

HENDRIK.

Neen, gy zult niets onder u sleepen.

ERNST.

Myn Broeder zal wel wyzer zyn: hy heeft ondervinding van uw kneepen.

LICHTHART.

Gy zyt een slecht makelaar, Papa; Ik geloof het niet

Dat, als gy²⁾ een oude schuld had ingekregen, deeze beleening waare geschied.

HENDRIK.

Gy hebt de goudbeurs, Kinderen: gy kunt het tellen en deelen.

Ik denk de panden zo wel te verzorgen dat niemand ze my kan ontsteelen.

Wy willen saamen binnen gaan.

Zesde Tooneel.

ERNST, met de hand onder 't hoofd. SYBRAND.

SYBRAND.

Zoekt gy wat te sluimeren, Grootvader?

ERNST.

Ja, ik denk een uiltje te knappen.

Ik ben vermoeid: want ik heb met Oom Hendrik wat hard moeten stappen.

SYBRAND.

Gaa dan liever op uw kamertje.

ERNST.

Ik ben verwonnen van³⁾ de vaak.

SYBRAND.

't Is hier wat woelig.

ERNST.

Ligt dat ik in slaap geraak.

Daar wordt gescheld en Sybrand doet open.

- 1) nml. indien gij de doozen liet beleenen.
- 2) *gij* met nadruk.
- 3) overmeesterd door.

Zevende Tooneel.

RYKERT, LICHTHART; ERNST, slaapende.

RYKERT.

Is uw Vader t'huis, Sybrand? ik moet hem over de Wissel spreken.

SYBRAND.

Ja, Patroon, ik zal hem roepen: maar hoe zal hy verbleeken
Van schrik, als hy u ziet! Ei, val hem niet te hard om mynent wil
Papa! Papa! daar is myn Patroon.

RYKERT.

Daar komt hy. Gaa heen en hou u stil.

Agtste Tooneel.

RYKERT, LICHTHART; ERNST, slaapende.

LICHTHART.

Heer Rykert, uw dienaar. Vader slaapt; gelief niet hard te spreken.

RYKERT.

Ik ben verwonderd, Heer Lichthart. Waarom blyft gy in gebreken
Om my de Wissel te voldoen, die ten uwen laste van nonbetaaling is geprotesteerd¹⁾,
En met de laatste post met contraprotest in myn handen is wedergekeerd?

LICHTHART.

Ik verwacht met de naaste post remisen; dan zal ik u prompt betaalen.

RYKERT.

Mynheer, uw crediet is op de beurs geheel en al aan 't daalen.
Ik zou tegenwoordig²⁾ myn geld moeten hebben tot één duit.

LICHTHART.

Dat is my onmogelyk.

1) Z. bl. 19.

2) op dit oogenblik.

RYKERT.

Gy wilt immers niet dat ik besluit'
Om my van 't wisselrecht te bedienen? Ik wil myn kapitaal niet verminderen,
Want dat zou ik niet verantwoorden kunnen aan myn kinds kinderen.

LICHTHART.

Uw Kindskinderen! Gy hebt immers maar ééne eenige Dochter, myn goede Patroon.

RYKERT.

Gy moet my aanstonds betaalen: ik heb apprehensie¹⁾ op uw persoon
Uit kracht van 't Wisselrecht; anders zoud gy 't moeten gehengen
Dat als gy op straat kwaamt, ik u in 't witte wambus²⁾ zou laten brengen.

LICHTHART.

Beslaap u daar eens op: gy hebt immers te veel respect voor myn geslacht.

RYKERT.

Dat is waar; maar gy neemt uw respect zelf niet in acht.
Uw Vader slaapt: ik heb den ouden man iets te zeggen.

LICHTHART.

Ik ga binnen. Heer Rykert, uw dienaar! Ik hoop dat gy de zaak nader zult overleggen.
Maak hem maar wakker.

Negende Tooneel.

RYKERT; ERNST, slaapende.

RYKERT, Ernst aanstootende.

Neem niet kwalyk dat men u stoort.

ERNST.

Neen, Mynheer, ik slaap niet: ik heb alles gehoord.

1) recht om iemand voor schuld te doen zetten.

2) Z. aant. 43.

RYKERT.

Joris heeft my een' Wissel uit London gebragt, om te accepteeren.
 Hy is goed, volgens advys¹⁾; en ik zal hem honoreeren²⁾.
 Daar is hy, Patroon; ik wist niet dat gy nog zoveel kapitaal bezat.

ERNST.

Heer Rykert, ik zou niet graag zien, gelyk gy-zelf wel bevat,
 Dat myn Zoon met een affront³⁾ raakte uit zyn zaaken.
 De boel⁴⁾ is in de war: maar wy weeten 'er wel reddering in te maaken.
 Daar zyn eenige schreeuwschulden; en de ergste is uw Wisselbrief.
 Zo wy met malkander konden rescontreeren⁵⁾, het waare my lief.

RYKERT.

Goed. Gaa dan meê naar myn huis. Uw wissel is grooter: gy kunt het surplus ontfangen.

ERNST.

Geef my uw wisselrecht over: want het is myn belangen
 Myn' Zoon in angst te houden. Hy moet niet weeten dat ik u heb betaald.
 Maar laat ons naar uw huis gaan, zo word u de reden daarvan verder verhaald.
 Ik zal openhartig met u gaan⁶⁾. Onze Sybrand aart niet naar zyn' Vader.
 Hy heeft my iets ontdekt wegens uw Dochter.... Maar wy spreken malkaêr wel nader.
 Ik twijfel niet of gy zult in myn voorstel genoeg neemen, myn Vriend.

- 1) kennisgeving, dat op zekeren datum over zeker bedrag zal beschikt worden.
- 2) voldoen, betalen.
- 3) met schande.
- 4) *boedel* = de zaken: oorspr. = *woning*, van denzelfden stam als *bouwen*, daarna eigendom (boedelbeschrijving, -scheiding), *inboedel* = al 't geen in de woning is. Boedel, meestal boël, kreeg de beteekenis van *alles te zamen, menigte* en ook *rommel* vgl. *keet*.
- 5) verrekenen.
- 6) omgaan.

RYKERT.

Ja hy is een oprecht¹⁾ jongman: hy heeft my eerlyk en vlytig op myn comptoir bediend.

ERNST.

Kinderen! Kinderen! Ik ga met den Heer Rykert eens wandelen.

Tiende Tooneel.

LICHTHART, LOSBOL, ZOETJE, KWISTGOED, MICHEL.

ZOETJE.

Wat of die oude Praatvaêrs met malkander hebben te verhandelen?

KWISTGOED, tegen Lichthart.

Wat had Rykert u te zeggen?

LICHTHART.

Dat de Engelsche fondsen zyn gedaald,
Omdat 'er verscheiden kwaade tydingen uit Oost- en West- Indiën worden verhaald.

KWISTGOED.

Hebben wy daar belang in?

LICHTHART.

Neen; maar verscheiden van myn goede Vrinden.

KWISTGOED.

Ja, de zeetydingen zyn meest zo los als de winden,
En zy worden dikwils uitgestrooid door de Actionisten en de Assuradeurs²⁾.

LICHTHART.

Wy zullen de zekerheid wel hooren uit de courant, of op de beurs.
Maar, Kind, geef my eens een bocaaltje: ik heb niet veel lust om te spreken.

1) open, eerlijk, betrouwbaar.

2) Om de papieren van een fonds of maatschappij te doen dalen, werden dikwijls valsche berichten verspreid. Natuurlijk hadden de actionisten (actie-houders vooral gebruikt voor hen, die speculeerden in acties) er vaak belang bij, terwijl ook de verzekeraars voordeel konden hebben bij het opwekken van vrees.

Ik beef een weinigje, en de spys begint me wat op te breeken.

KWISTGOED.

Zie daar, Mannetje-lief, daar is een volle bocaal.

LICHTHART.

Dat doet me goed, Hartje lief: zo kom ik weêr wat op myn verhaal.
Daar word gescheld. Michel, doe eens open.

MICHEL.

Dóór is dat olde wief mit 'et mandeken, om pastelien te verkóópen.
Ze moet de Jonfer sprekken: zie heft altied wat róórs¹⁾ te zien.

Elfde Tooneel.

DIEWERTJE, KWISTGOED, ZOETJE, LICHTHART, LOSBOL, MICHEL.

DIEWERTJE.

Dat spyt me, Juffrouw, dat spyt me; gy zyt niet allien.
Zie daar; dat is een koopje uit een erfhuis²⁾: dat is nog van die oude lange lyzen³⁾.
Dat kannetje is honderd en vyftig jaar: als je 't ziet zelje 't pryzen.
Ik kom eerst by u, want ik ben wat verlegen om geld,
Omdat ik wat veel in de Keizerskroon⁴⁾ heb gekogt. Ik heb den Afslager tot overmorgen
uitgesteld.
Ik hoop dat Juffrouw me morgen met wat geld zal geryven⁵⁾.

Tegen Lichthart ter zyde, terwyl Kwistgoed het porcelyn beziet.

‘De Sleeper⁶⁾, die voor de deur staat, is myn Zoon; gy moet in huis blyven.

‘Daar word op je gepast⁷⁾.

- 1) zeldzaams, bijzonders.
- 2) buitenkansje; op de verkoopning van den inboedel eens overledene kan men natuurlijk licht iets koopen, waar men anders moeilijk aan kan komen, zeldzaam en toch niet duur.
- 3) Z. aant. 44.
- 4) Z. aant. 25.
- 5) voor: gerieven, zooals ook in 't 4e tnl. staat.
- 6) koetsier, die het paard ment van eene slede of sleedje.
- 7) gelet, nml. om je te arresteeren.

KWISTGOED.

Diewertje, ik zal u morgen spreken, gaa nu naar huis.
Neem uw porcelyn maar meê: het mogt hier breeken by abuis;
Want wy hebben hier tegenwoordig een gastmaal, en wat veel Vrinden.

DIEWERTJE.

‘Mynheer, gy zyt gewaarschouwd: gy zult het zo bevinden.

Twaalfde Tooneel.

KWISTGOED, LICHTHART, ZOETJE, LOSBOL.

KWISTGOED.

Wel Man!

LICHTHART.

Wel Vrouw! hoe zucht gy zo? Hoe zyt gy zo bedroefd?

KWISTGOED.

Ik weet niet wat my schort: 't is of myn hart word toegeschroefd.

LICHTHART.

Is het om de snuifdoozen en de horlogiën?

KWISTGOED.

Neen; die zyn wel weêrom te krygen.

Maar 'k merk dat u iets op 't hart ligt, dat gy voor my zoekt te zwygen¹⁾.

LICHTHART.

Michel! Michel!

Dertiende Tooneel.

LICHTHART, KWISTGOED, LOSBOL, ZOETJE, MICHEL.

MICHEL.

Wat belijft stoe, Mynheer?

LICHTHART.

Loop aanstonds naar den Chirurgyn.

1) [Zij wordt onwel].

KWISTGOED.

Rep u wat, Michel, gy moet dadelyk wederom zyn.

Veertiende Tooneel.

LICHTHART, KWISTGOED, LOSBOL, ZOETJE.

LOS BOL.

Wat is 'er gaans¹⁾? Zou men de zaak niet mogen weeten?
Ik heb wel gezien dat gy te middag zeer ongerust aan de tafel hebt gezeten:
Maar my dacht dat ge om Grootepapaas praatje zo was gestoord²⁾.

LICHTHART.

Het moet 'er dan eens uit, omdat het van niemand dan van myn Vrienden word gehoord!
Ik heb langen tyd een' schrik gehad voor 't nazien van myn boeken;
En nu heeft my Joris gewaarschuw'd dat een ander ze zal onderzoeken.

LOS BOL.

In die vrees, Neefje, ben ik meer als vier jaaren geweest.
Het heeft me tot nog toe aan geen geld ontbroken, en daarom ben ik altyd vrolyk van geest.

LICHTHART.

Weet ge ook raad om my met vier duizend guldens te gerieven,
Die ik hebben moet tot betaaling van loopende wisselbrieven?

LOS BOL.

Ik zou Joris flus die commissie niet gegeven hebben, was 't zo slecht niet by my gesteld.
Hier in vryigheid gezegd, myn Kassier wil my niet meer gerieven met geld.
Hy heeft myn rekening gesloten, en daar word niets over³⁾ gevonden.

- 1) voor: gaande; 2e nv. na *wat*.
- 2) verstoord over.
- 3) geen batig saldo.

Of ik al zeg dat ik wissels verwacht uit Parijs en Londen,
 Het is vergeefs. Al bied ik één percent per maand voor zyn verschot¹⁾,
 Het is vergeefs gefluit, Neeffe, zyn kas is in slot.

LICHTHART.

Myn zaaken staan wild. Ik heb wel remisen te verwachten,
 Doch waar het aan hapert gaat buiten myn gedachten.

LOS BOL.

Doe als ik: beleen de koopmanschappen die in uw pakhuis staan.

LICHTHART.

Het geen gy me aanraad, heb ik ten deele al lang gedaan.

LOS BOL.

Dan moet gy zien of gy by d'een of d'andren Vriend geld à deposito²⁾ kunt krygen.
 Daar komt onze Vriend de Poet: laat ons van uwe zaaken zwygen.

Vyftiende Tooneel.

LICHTHART, KWISTGOED, LOS BOL, ZOETJE, RYMER.

RYMER.

Ik heb de Vrienden naar de Comedie gebragt, maar ik ging heen; ik heb dat spel dikmaals
 gezien.

Daar maalt me een bruiloftsvaers in 't hoofd, dat af moet binnen een dag of tien.
 Het dient wat fraais te zyn, want ze zullen het laten drukken.

t' Is zulk een afgezaagde stof, dat het naar myn zin niet zal gelukken³⁾.

Ik kom hier een ombertje speelen, maar als ik iets bedenck, leg ik de kaart neêr.

- 1) als loon voor zijn voorschieten.
- 2) tijdelijk in bewaring of gebruik tegen interest.
- 3) Van het afgezaagde kon L. meespreken; in zijn *Gedichten* staan over de honderd
 bruiloftsliederden.

LOS BOL.

Gy zyt ons een getrouw boezemvriend: mag ik u iets vraagen, Mynheer?
 Hebt ge ook by geval een vier, vyfduizend guldens, die gy niet weet te beleggen?
 Wy willen wel eenige goederen beleenen.

RYMER.

Neen, Vrienden; om de waarheid te zeggen,
 Myn Vader vreesde dat ik arm zou worden, en daarom heeft die zorgvuldige¹⁾ man
 Al myne goederen fideïcommis²⁾ gemaakt, en daar leef ik vrolyk van.
 Het geen 'er verders jaarlyks overschiet, kan geen twee zakjes zesthalven³⁾ bedraagen.
 Maar ik wil myn' Oom, die daar voogd over is, het wel eens vraagen.
 Zo veel heb ik altyd⁴⁾ voor myne Vrienden over: twyfel daar niet aan.

LICHTHART.

Zou jé wel eens aanstonds by uw' Oom willen gaan?

RYMER.

Dat zou vergeefs zyn; hy is voorleden week met de paquetboot naar Engeland gevaaren.
 En wanneer hy wederkomt, heeft hy my vergeeten te verklaaren.
 Ik ben tot uw dienst: maar hoe komt het dat gy dus neerslagtig ziet?
 Is 'er in myn afzyn iets, dat u krenken⁵⁾ kan, geschied?
 Ik ben immers uw boezemvriend: gy kunt het my in vryheid⁶⁾ verhaalen.

LICHTHART.

Ik moet van daag een' wisselbrief...

- 1) zorgzame.
- 2) onvervreemdbaar; d.w.z. bij testament mij alleen het vruchtgebruik gegeven van a.m.g.
- 3) zilv. munten van 5½ st.
- 4) ten minste, in allen geval.
- 5) hinderen, eig. krank maken, nu: vernederend, smadelijk behandelen.
- 6) vrijuit, gerust.

LOSBOL.

En ik morgen een' harddraaver betaalen.

RYMER.

Het spyt my dat gy zo in de naarheid¹⁾ zyt: ik wil u helpen uit den nood.
Zoud ge 't met een zakje zesthalven kunnen doen?

LOSBOL.

Neen; de som is te groot.

LICHTHART.

Nooit heb ik in zulk een benaauwdheid geweest van al myn leven.
Het gezelschap is naar de Comedie; maar ik wenschte dat ze maar achter bleeven²⁾.
Heer Rymer, mag ik u in vertrouwen iets zeggen?

RYMER.

Ja, zeg het maar.

LICHTHART.

Die wisselbrief van Rykert brengt my in 't uiterste gevaar.
En Joris zegt, men kan geen goed beleenen voor morgen;
Ik ben radeloos, en wil me met één sprong ontlasten van all' myn zorgen.
Ik durf aan de deur niet koomen; want ik weet dat men op my past.

RYMER.

Dat doet my in myn hart zeer. Maak dan datje niet word verrast

LICHTHART.

Dewyl het gezelschap in lang uit de Comedie niet weêr zal keeren,
Zou ik in vertrouwen wel een dienst van u begeeren.

1) benaauwdheid: hier dus in de oudere bet., vgl. eng. *narrow*.
2) wegbleven.

Ei lieve, haal den Solliciteur¹⁾ Wargaren hier eens in stilligheid.

RYMER.

Dat zou ik gaarn doen: maar de man is gisteren, *causa movens*²⁾, achter af geleid.

LOS BOL.

Waarom?

RYMER.

Een gevangen man word veelyds bezwaard³⁾; en daar word dikwils onder geloogen. Ze zeggen dat hy de crediteurs van een' voornaam' Koopman schandaleus heeft bedroogen. Maar ik twyfel daarāan: hy staat by my te boek voor een eerlyk man, En hy is zo verstandig dat hy de zaak wel goed maaken kan.

LICHTHART.

Hebje dan geen kennis aan een' Advocaat, die een eerlyk man is?

RYMER.

Ik ken 'er niet één⁴⁾.

LOS BOL.

Ik wel: laat eens zien hoe zyn Van is.
Het schiet me niet in.

RYMER.

Gy hoeft immers niet verlegen te weezen, Messieurs. Het krielt van Advocaaten, Notarissen en Practisyns rondom de beurs. De geheele Stad door vind men hunne naamen aan de deuren geschreeven. Ik geloof dat die⁵⁾ allemaal eerlyke lieden zyn, en in de practyk bedreeven.

1) zaakwaarnemer.

2) verkeerdelijk voor *causa movente* = om dringende redenen.

3) wordt dikwijls iets ten laste gelegd.

4) De dubbelzinnigheid van dit antwoord behoeft wel niet nader aangetoond!

5) nu: dat.

Zy hebben crediet: zy bewoonen aanzienlyke huizen in het voornaamste van de Stad.
 De een is 't best op adviseeren, en de anderen op het pleiten gevat¹⁾.
 Daar zyn ook nog zo veel jonge Practisyntjes, die wyzer willen zyn dan ervaarene en bedaagde mannen,
 Dat ik wel wenschte dat ze op een Oorlogschip wierden gebannen.
 Dan zouden ze tegen de Turken²⁾ kunnen pleiten. Maar daar bedenk ik 'er een', die overäl is beroemd,
 En in de wandeling Brandarius Nazo³⁾ word genoemd.
 Ze zeggen dat hy door en weerdor eerlyk is: hy maakt niet veel gekakel,
 Gelyk sommige Practizyns gewoon zyn: elk woord is een orakel.

LICHTHART.

Mynheer en Vriend, haal hem, als 't u belieft, ten eersten⁴⁾ hier.

RYMER.

Dat zal ik doen, Vrinden: ik ben altyd tot uw plaisier⁵⁾.
 Ik gaa aanstonds heen, en denk niet lang weg te blyven.
 Als my een vaars inschiet, zal ik het met een potloot in myn zakboekje schryven.
 Vaarwel! ik zie den Heer Ernst.

Zestiende Tooneel.

ERNST, LICHTHART, LOSBOL, KWISTGOED, ZOETJE.

ERNST.

Wel Kinderen! ik ben bedroefd en ontsteld.
 Daar word op u gepast.

- 1) bekwaamst in.
- 2) Afrik. zeeroovers?
- 3) *Nazo* = met den neus: bij *Brandarius* heeft L. zeker aan *Brandemoris* of iets dergel. gedacht; daardoor zal de bijnaam *met den neus* ook verklaard zijn.
- 4) terstond.
- 5) dienst.

LICHTHART.

Ei lieve! Wat voor een praatvaâr heeft u dit gemeld?

ERNST.

Dat hoejfe zo bits niet te vraagen, geldverkwistende Jongen!

LICHTHART.

Papa, gy hebt hier in huis zo veel praats niet bedongen.

Gy zyt maar een ootje¹⁾ in 't cyfer: rook maar een pypje, en houje wat stil.

Daar is Oom Kwylbaard ook: wat of die weêr hebben wil.

Zeventiende Tooneel.

HENDRIK, ERNST, LICHTHART, LOSBOL, KWISTGOED, ZOETJE, MICHEL.

HENDRIK.

Ik heb je vergeeten geluk te wenschen met de vermeerdering van uw jaaren.

Ik hoop dat gy voortaan niet verder achtertuit zult vaaren²⁾.

LICHTHART.

Nu gy ons geholpen hebt, durft ge ons alles verwyten; niet waar, oude Tagryn³⁾?

Gy komt maar om twist te berokkenen⁴⁾, naar allen schyn.

Geduurig komt gy hier om myn' ouden man zwaarmoedig te maaken.

Wat beduid het dat gy u telkens bemoeit met onze zaaken?

Of hebt ge nog meer halve Ryders om snuifdoozen te steeken in uw broek?

HENDRIK, tegen Ernst.

Men durft immers geen goed doen in de waereld.

1) euphemistisch voor *nulletje*.

2) *varen* hier in de oorspronk. bet. van *gaan*; woordspelling met *welvaren*.

3) Z. bl. 7.

4) stoken, veroorzaken, eig. op 't spinrokken winden.

LICHTHART.

Ga naast Papa zitten kwylen in dien hoek.
Michel, geef ze een staartje wyn of twee, die te middag zyn overgebleeven.

MICHEL[TER ZIJDE].

Die heb ik oetëdronken: ik zol de mannekens wel een kommeke bry op dat tófelken geeven²⁾.

HENDRIK.

Daar zullen wy geen mond aanzetten: wy lusten die verschaalde staartjes niet.
Dat ik hier kom, is alleen uit noodzaakelykheid geschied.

LICHTHART.

Stop dan een pypje: gy kunt u aan dat tafeltje zetten.

MICHEL, *met een kom bry.*

Oldvóóders, dóór is een lekker kommeke bry.

HENDRIK.

Mof, die kan je zelf vretten.

Hendrik gooit Michel de bry over 't lyf.

MICHEL.

I, woe no! wat potzen zien dat? ik bin er wóórlyk van ontsteld.

Daar word gescheld.

LOS BOL.

Papa heeft gelyk. Michel, doe de deur open, en zie wie daar schelt.

Achtiende Tooneel.

Een dronke SLEEPER, HENDRIK, ERNST, LICHTHART, LOS BOL, KWISTGOED, ZOETJE, MICHEL.

SLEEPER.

Wel Heeren en Juffrouwen, versta je wel? ik wil niet langer in de kou staan blaauwbekken.

2) zie aant. 46.

Myn paard word zo styf, dat het je niet naar de Comedie zal kunnen trekken.
Ik heb voor tydorkting al een borlesoesje¹⁾ of zes in de maag.

LICHTHART.

Wy gebruiken een koets: ook gaan we niet naar de Comedie van daag.

SLEEPER.

Wel, je zoud me evenwel voor myn wachten myn borrels moeten betaalen.

LICHTHART.

Daar zyn drie zesjes.

SLEEPER.

Mynheer, om dat je een ouwe kennis bent zal ik je iets verhaalen.
Daar zitten twee dienders in myn slee te wachten naar jou.
Die hebben order dat men je in het witte wambus brengen zou.
Daarom kom niet uit het huis: je zoud ze niet ontslippen.
Loop de achterdeur ook niet uit; want daar staan 'er ook twee om je te knippen.
Ik zal zeggen dat je niet thuis bent, en ryden naar stal.

LICHTHART.

Daar is nog een daalder voor je waarschouwen.

SLEEPER.

Ik ben wat dronken by geval.
Maar zeg niet dat ik geklikt²⁾ heb, want dan zou het 'er met my honden³⁾.

LICHTHART.

Michel, ik wil dat 'er altyd naar dien eerlyken⁴⁾ Sleeper word gezonden.

- 1) borreltje: samenstelling van *borrel* en *soes*, soes is de naam van een luchtig gebak, en ook = bedwelming. Waarschijnlijk is de naam een aardigheid, waarin aan de beide bet. gedacht is.
- 2) *klikken* = overbrengen: klanknabootsend woord voor *praten*, dat zelf ook wel in dien zin gebruikt wordt.
- 3) Z. aant. 45.
- 4) Z. aant. 14.

Negentiende Tooneel.

HENDRIK, ERNST, LICHTHART, LOSBOL, KWISTGOED, ZOETJE, MICHEL.

ERNST.

Wel Lichthart, ik ben verwonderd. Staan uwe zaaken zo slecht?

LICHTHART.

Ze kunnen me niet uit myn huis haalen, Papa: ik sta op myn burgerrecht¹⁾.

KWISTGOED.

Och! Myn lieve Man! ik ben zo bedroefd. Wat ongeluk hebben we te vreezen!

Ik twyfel niet of de zaak zal op de beurs al ruchtbaar weezen.

En nu krygen we ligt al de crediteuren te gelyk op het lyf.

LICHTHART.

Daar had je wel vóór kunnen weezen, verkwistend en dartel Wyf.

KWISTGOED.

Had je my in tyds gewaarschouwd, ik had me graag willen modereeren.

LICHTHART.

Praatjes! gy hebt me geruineerd met uw kostelyk huisraad en prachtige kleêren.

Door uw saletten, visiten en contravisiten, by de rykste Dames van de Stad.

Púúr of ik all' de goud- en zilvermynen van Mexico en Peru in myn bezit had.

LOSBOL.

Michel, zie waar de Chirurgyn blyft: myn nicht dient noodzaakelyk te worden gelaaten.

Michel binnen.

1) nml. vrijheid in eigen huis.

KWISTGOED.

Ik zou zo veel kunnen zeggen; maar ik ben te ontsteld om te praaten.

Als ik u all' de fouten verwyten zou, die gy staande ons huwelyk¹⁾ hebt gedaan,
Daar waar' geen end' aan. Pleegt gy niet alle avonden met Losbol in de munt of in 't
heerenlogement²⁾ te gaan?

LICHTHART.

Gy en nicht Zoetje zyn in staat een koningsgoed te verkwisten.

KWISTGOED.

Gy niet minder.

LICHTHART.

Wyf, maak myn bloed niet verder aan 't gisten.

KWISTGOED.

Hoe dikwils kwam je 's morgens dronken t'huis! Wie weet wat geld gy hebt verteerd,
Als je de geheele nacht had opgetrokken³⁾, gezoopen, en gekwinkeerd⁴⁾?
Gy weet niet eens hoe uw zaaken staan; dat hebje alleen op Joris laten aankoomen.

LICHTHART.

Wyf, als je niet zwygt, zal je van den duivel droomen⁵⁾.

HENDRIK.

Zacht wat, Kinderen! zacht wat, spreekt malkander met fatzoen.

LOSBOL.

Hou jy 'er je buiten, Vader; je hebt 'er niet met al meê te doen.

- 1) absol. constr., als *uitgenomen, niettegenstaande*; hier = zoolang ons huwelijk duurt.
- 2) Z. aant. 25.
- 3) vgl. *optrekkkr* = nachtbraker (Bred., *Kl. v.d. Koe*).
- 4) iron. voor: gejoeld, lawaai gemaakt.
- 5) meer voorkomende bedreiging = 't zal je opbreken. T u i n m a n geeft als spreekw.: Die schuldig is, droomt van den Duivel. Hier = zal je leelijk te pas komen.

LICHTHART.

Hoe veel zakjes geld heb je me niet wel afgetroond¹⁾ om onnoodige dingen te koopen?
 Word ons huis niet alle dagen van drempelmeiden²⁾, naaisters, fransse kramers en smoussen
 afgelopen?
 Dan heb je uitdraagsters, dan porceleinwyven met allerlei kostelyk en vreemd goed.

KWISTGOED.

Durf jy geen honderd guldens besteden, als je een nieuwe pruik hebben moet?
 Heb je niet een' Atlas van drie duizend guldens gekogt, die je nog moet betaalen?
 Heb je geen Telescopen, Microscopen, en een Camera obscura laten haalen?

LOSBOL.

Die heb ik ook: dat is een teeken dat we liefhebbers van kunsten en wetenschappen zyn.
 Wy studeeren in de natuurkunde.

KWISTGOED.

Ja, in de natuurkunde van champagne en rinsse wyn.

LOSBOL.

Wy zyn dikwils heele uren bezig om te draaijen, en glazen te slypen.

KWISTGOED.

Ja, in den kelder van den Wynkoper, dat kan ik begrypen.
 Of anders brui³⁾ je maar aan de zwier, naar de hofsteê⁴⁾, en hier en daar.
 Hoe veel oxhoofden⁵⁾ wyn zuip je wel uit in een Jaar?

- 1) afgebedeld, weten te krijgen: ontstaan uit *trogenen*, naast *troggelen*, met verscherping uit (be)driegen, z. Vercoullie.
- 2) Z. aant. 47..
- 3) ga, z. aant. 8.
- 4) optrekje, villa: eene geschikte aanlegplaats, omdat men er vrijer was dan in de stad.
- 5) groot vat, inhoudende 6 ankers wijn; *okshoofd* = *hokskoofd*, eng. *hogshead*, van 't fra. *hogue*; Plantyn vertaalt het door *tonneau de France*.

LICHTHART.

Je rekent de gantsche consumptie, denk ik, van 't huishouden en 't tracteeren van de Vrinden.
 Als je daar nieuwsgierig na zyt, dan kan je ze in de Winkopers reekeningen vinden.
 Maar het zal niet half zo veel weezen, als gy met uw banket, confituuren en snoepery verteert.
 Want gy houd geduurig salet, zo dikwils als jy 't begeert.

HENDRIK.

Als de Kok en de Bottelier kyven, ziet men waar de spys en drank is gebleeven.
 Hou eens op met dat verwyten: het zal te veel verwydering geeven.

ZOETJE.

Ei, Nicht, zwyg maar stil, gelyk ik doe; dan vergrypt gy u niet¹⁾.

KWISTGOED.

Myn lieve Nicht! ik zal my zelf noch te kort doen²⁾ van hartzeer en verdriet.
 Ik heb vyftig duizend guldens ten huwelyk gehad, en dat is altemaal vervloogen.

LICHTHART.

En ik ook zo veel.

ERNST.

Als gy 't wel aangelegd had, waart gy luiden van vermogen.

LICHTHART.

Ach, Papa! zwyg stil: want elk woord dat je spreekt, is een steek in myn hart.

ERNST.

Had je de historie gevolgd, die ik dikwils verhaald heb, dan was uw boedel zo niet verward.

1) zegt ge niet meer, dan ge verantwoordt kunt.
 2) Z. aant. 48.

HENDRIK.

Onze Zoetje schynt 'er geen erg in te hebben: zy doet niet als zwygen.

LOSBOL.

Wy zouden ook wel kyven; maar wy kunnen ons capitaal daar door niet weêrom krygen.

ZOETJE.

Ik zwyg wel; doch ik denk niet te minder: ik hou zeer veel van myn' man.

Ook heb ik zelf zo veel schuld, dat ik hem niets verwyten wil nog kan.

LOSBOL.

Schrei niet, myn lieve Zoetje! alles zal wel ten beste koomen,

Zo dra wy den raad van den Practisyn hebben ingenoomen.

Dat volk weet alles, hoe verward, te ontwerren op een hair¹⁾.

Ei, Lichthart en Kwistgoed, zwygt, en kyft niet weer met malkaar.

Twintigste Tooneel.

MICHEL, DOKTER, APOTHEKER, CHIRURGYN, HENDRIK, ERNST, LICHTHART, LOSBOL, KWISTGOED, ZOETJE.

MICHEL.

Door is de Dokter, de Barbier en de Apenteke²⁾.

LOSBOL.

Wat is uw begeeren?

DOKTER.

Waar zyn de patienten die men hier moet aderlaaten en visiteeren?

- 1) tot op een haar nauwkeurig.
- 2) apotheker; gewone woordverknoeiing vooral door kluchtspeldichters gaarne gebruikt (Jaep Stortefles = Aristoteles, ossestier = officier, luisenseaet = licensiaat, Snaken-Generaal = St. Gen.), waartegen J. v. Effen in zijn *Spectator* te velde trok.

LOS BOL, tegen Michel.

Wat doet hier zo veel volk? wy wachten niemand dan den Barbier.

MICHEL.

Om dat stoe oltemóól gelaaten en geklisteerd moet worden, breng ik ze hier.

LOS BOL.

Zwyg, lompe Gek. Dokter, gy zyt door ons niet ontbooden.

Dat heeft de mof uit zichzelf gedaan: wy hebben de Chirurgyn maar van nooden.

DOKTER.

Neem dan niet kwalyk dat men 't als een visite op de rekening stelt.

Hy ziet een bokaal wyn, die hy aanvat en uitdrinkt.

Ik zal die schildwagt eens aflossen. Salus Patriae¹⁾, Vrinden! daar word gescheld.

De Apotheke en Michel binnen.

Een-en-twintigste Tooneel.

BRANDARIUS, RYMER, DOKTER, CHIRURGYN, HENDRIK, ERNST, LICHTHART, LOS BOL, KWISTGOED, ZOETJE, JORIS.

DOKTER.

Uw Dienaar, Brandarius! denk je t'avond in Maltha²⁾ te weezen?

BRANDARIUS.

Ja, Mynheer; daar zal comparitie³⁾ zyn: ik heb daar eenige crediteurs iets voor te leezen.

1) Op 't heil des Vaderlands.

2) Z. aant. 25.

3) bijeenkomst.

DOKTER.

Ik moet 'er ook koomen. Salve Procurator¹⁾ diverteer u hier wat.
Je zult hier goeden wyn aantreffen: ik heb 'er een klein proefje van gehad.

De Docter binnen.

BRANDARIUS.

Die lust ik veel liever als uw beste poeijers en pillen.

KWISTGOED,

tegen Zoetje.

Laat ons met den Chirurgyn binnen gaan; de Mans zullen met malkaar alleen spreken willen.

Twée-en-twintigste Tooneel.

BRANDARIUS, RYMER, ERNST, HENDRIK, LICHTHART, LOSBOL, JORIS.

LICHTHART.

Welken wyn verkiest gy, Heer Procureur?

BRANDARIUS.

Een roemertje rinsche wyn, Mynheer.

LICHTHART.

Zie daar: proef dien eens.

BRANDARIUS.

Uw gezondheid, Heeren: die wyn is zacht en delicaat: ik wil strak wel eens weêr.
Maar zeg my, wie van de Heeren heeft my op deze plaats ontboden?

1) Je welzijn, procureur.

LICHTHART.

Mynheer, wy hebben uw advis in een gewichtige zaak van nooden.
 Adviseer hier gerust. Een myner goede Vrinden verzoekt u om raad,
 Hoe men best zyn' boedel zal redden: want hy is buiten staat
 Om het zelf te doen. Zyn zaaken zyn wat in de war gelopen.

BRANDARIUS.

Een boedel kan zo verward niet zyn, of hy is wel te ontknoopen.
 Geef my zyn' staat¹⁾ eens op: wat bezit hy nog aan reëel capitaal?
 Ik dien zyn debet en credit te weten tot één duit toe, altemaal.
 Heeft hy balanssen gemaakt, daar men zich op zou durven betrouwen?

LICHTHART.

Myn Boekhouder heeft sedert eenige jaaren ook zyn boek gehouwen.
 Joris, uw Heer en Meester heeft my nadrukkelyk gezegd
 Dat het zyn wil is dat gy den Procureur grondig onderregt;
 En dat kunt gy doen, Joris; want gy weet en kent al zyn dingen²⁾.

JORIS.

Procurator Brandarius Nazo, als hy niet gered word, zal hy moeten springen.
 Daar loopt een Wissel tot zyn' last, die aanstonds betaald moet worden, Mynheer.
 Het schort hem aan contanten.

BRANDARIUS.

Het is niet noodig dat ik daar op adviseer.
 Dan moet hy geld negotieeren.

1) den stand van zijn zaken.
 2) zaken.

JORIS.

Wel dat kan hy niet krygen.
Men kan immers geen Wisselbrieven betaalen met paardenvygen.

BRANDARIUS.

Hoe veel heeft hy van nooden? Als hy twee suffisante borgen heeft,
Heb ik wel een Vrind, die het voor twee per cent in een maand geeft.
Als ik zyn' boedel zal redden, moet ik zyn' staat onderzoeken; dat moet hy dulden.

JORIS.

Daar zyn omtrent honderd twintig duizend guldens aan effecten¹⁾, en honderd duizend aan schulden.
Zo dat 'er twintig duizend guldens over kan schieten, als alles gereddert word, naar ik gis:
Mits dat men den inboedel, porcelein, zilver, goud, juweelen en all' wat 'er is,
Mitsgaders de koopmanschappen en effecten moet verkoopen.
Daar zyn veel horens en schelpen onder, die tot hooge pryzen kunnen loopen²⁾.

BRANDARIUS.

Hy moet my zyn boeken aan huis zenden, en houden zich wat om een hoek;
Want ik heb eenigen tyd noodig dat ik zyn reekeningen onderzoek.

JORIS.

Dat behoeft niet: ik heb ze wel onderzocht; daar kan men niet in dwaalen.

BRANDARIUS.

Ja, maar uit de eene post is wat meer, en uit de andere wat minder voordeel te haalen.
Dat verschilt somtyds de helft: sommige dingen kan men verduisteren en anderen niet.

1) waarden in 't algemeen.

2) Z. aant. 49.

Men dient ten minste te maaken dat 'er tagchentig¹⁾ per cent overschiet.
En als dat gelukt, zal hy zich meesterlyk voor alle gevolgen kunnen dekken.

JORIS.

Dan zouden de crediteuren ten minste veertig per cent van hun capitaal trekken.

BRANDARIUS.

Neen, ik wilde hebben dat 'er heimelyk zo veel voor den Faliet²⁾ wierd gespaard.
Anders was het de pyne³⁾ niet waardig dat hy zich bankroet had verklaard.

JORIS.

Dat is veel te veel: ik zou het gantsch anders verkiezen;
En als ik crediteur was, zou ik niet graag zo veel op één reis willen verliezen.

BRANDARIUS.

Wel, posito⁴⁾, gy waart een Faliet, zou je dan zo veel uit den boedel niet haalen als je kon?

JORIS.

Wat ik doen zou, weet ik niet; maar ik weet wel als ik dat begon
Dat ik geen geruste conscientie zou hebben van al myn leven.

BRANDARIUS.

Wel hoe veel zyn 'er wel die nog minder dan tien per cent hebben gegeven?
Dan dicteert uw conscientie gantsch anders.

1) Z. aant. 50.

2) gefaillerde: het ongemouilleerde *faliet* hoort men nóg bij het volk.

3) moeite, fr. *peine*, lat. *poena*; nu = lichamelijke smart.

4) gesteld.

ERNST.

Ja, gantsch anders dan die van een' Practisyn en een' Faliet.
 Wil jy een conscientie by een' Practisyn zoeken? die hebben ze niet.
 Die moeten ze niet hebben; want dan zouden ze hun Meesters niet kunnen bevoordeelen.

BRANDARIUS.

Neen, zacht wat, oude Heer! zo moet gy niet oordeelen.
 Onze conscientie bestaat daar in, en die volgen wy altyd,
 Dat wy onze Meesters zoeken ryk te maaken, door list en door vlyt.
 Als een Practisyn dat niet doet, dan doet hy zonden¹⁾.
 Hy is immers aan zyn' Meester, en niet aan de Crediteuren verbonden.
 De conscientie van een' ander betreft ons niet met al.
 Elk zorgt in de waereld voor zichzelve: dat bevind men overäl.
 Maar dat overgeslagen. Is uw Meester getrouwd?

JORIS.

Ja.

BRANDARIUS.

Zou 'er dan geen huwelykse voorwaarde weezen?

JORIS.

Dat weet ik niet: want die hebben ze me nooit voorgelezen.

BRANDARIUS.

Dit moet ik weeten: want dat maakt in de directie²⁾ een groot onderscheid.

LICHTHART.

Neen, Mynheer, daar is geen huwelykse voorwaarde; dit heeft myn vriend my gezeid.

1) meerv. om 't rijm.
 2) regeling.

BRANDARIUS.

Daar zyn wel huwelykse voorwaarden *pro forma*¹⁾ gebruikt, en die dingen
Verstrekken dan tot bullebakken²⁾, om de crediteurs tot het teekenen van een accoord te dwingen.

ERNST.

Gaat dat dan ook volgens de conscientie van een' Practisyn van eer?

BRANDARIUS.

Men onderzoekt het niet naauw, men stelt dat op de conscientie van den Faliel, Mynheer.

ERNST.

Als ik Crediteur was, men zou my evenwel zo niet doeken³⁾.
Ik zou het Origineel willen zien, en of het echt was naauwkeurig onderzoeken.

JORIS.

Als ik zodanigen boedel als deeze is, moest redden, zou ik volgens myn gemoed,
De Crediteuren ten vollen betaalen, na de verkooping van het goed.

BRANDARIUS.

Dat voorstel is eerlyk, zo uw vriend daar toe is genegen.
Op deeze wyz' wil ik hem ook wel bedienen: laat hy het eens overweegen:
Al is het nu geen costume⁴⁾ meer, ik geef u gelyk.
Maar volgens uw raad maakt gy uw' Meester arm, en de myne maakt hem ryk.

- 1) voor den vorm.
- 2) schrikbeelden, bangmakers. Het woord beteekent ook: spook, bieteboom, duivel, en is van onbekenden oorspr.; het 1e lid zal wel de stam van *bullen*, waarnaast *bulderen*, zijn: zie *Ned. Wdb.*
- 3) bedriegen; oorspronkelijk: iemand een doek omdoen (b.v. naar zijn aangezicht), dan: naar den mond praten, misleiden en bedriegen; een enkele maal ook = blinddoeken; zie *Ned. Wdb.*
- 4) gebruik, fr. *coutume*, lat. *consuetudo*; nu, behalve als historische term, alleen = kleeding.

Eerlyk of onëerlyk te zyn, scheelt hem mogelyk tachtig duizend gulden.
En komt 'er van zyn' boedel minder dan gy denkt, dan blyft hy belaaen met schulden.

JORIS.

Daar heb ik geen zorg voor; in het alderminste niet.
Ik heb myn rekening ruim genoomen: mogelyk dat 'er veel meer overschiet.
De boedel is in de war: daar zyn geen contanten om de negotie voort te zetten;
En ten anderen zyn' er Crediteuren onder, die 't bankroet kunnen beletten.

BRANDARIUS.

Een accoordje, Mynheer; een accoordje: dat is de beste raad.

LICHTHART.

't Is waar: ik zal myn' vrind kennis geeven hoe dat men 'er meê staat.

BRANDARIUS.

Het geld voor de Wissel kan hy morgen voor twee per cent in de maand krygen,
Op conditie als gezegd is.

LICHTHART.

Neen; daar zal ik liever van zwynen.
Het is woeker, Mynheer: denk het is vier-en-twintig per cent in 't Jaar.
Hy zal dan liever wat koopmanschappen beleenen om zich te redden uit het gevaar.
De intrest is ook zo hoog dat hy 't zich zou moeten schaamen voor zyne Borgen:
En zo zy suffisant waaren, zouden ze hem het geld liever zelf bezorgen.

BRANDARIUS.

Het is myn zaak gantsch niet: het raakt alleen myn' vriend.
Het duurt dikwils maar één maand dat men 'er zich in verlegenheid van bedient.
Wat besluiten de Heeren dan?

JORIS.

Zy zullen 'er zich niet lang over bedenken,
En u bescheid laten weten.

LICHTHART.

Gy moet tot afscheid den Procureur een frisschen roemer schenken.

BRANDARIUS.

Ik heb niets te verzuimen¹⁾.

LOS BOL.

Neem het niet kwalyk: wy wachten belet.

BRANDARIUS.

Tot weêrziens dan, Mynheeren: ik ben op den wyn ook niet gezet.

Drie-en-twintigste Tooneel.

RYMER, ERNST, HENDRIK, LICHTHART, LOS BOL, JORIS.

RYMER.

Die man heeft een conscientie, daar men wel een kerk op zou bouwen.
Ik zou hem omtrent zo veel als den Solliciteur Wargaren durven vertrouwen.
Lichthart, ik heb onderweg een vaarsje bedacht, 't welk daar net op slaat.
Luister eens: ik geloof dat het u behaagen zal in uw' tegenwoordigen staat.

Zo gy zucht hebt voor uw beurs,
Moet gy nimmer lichte Vrouwen,
Of schynheilig volk vertrouwen,
Maar voor all' geen Procureurs.

1) Ik heb geen haast.

LICHTHART.

Ik geloof dat 'er evenwel goede Procureurs zyn, die niemand zullen doeken.

RYMER.

Voorzeker, die zyn 'er wel te vinden, maar men moet 'er zeer naauwkeurig naar zoeken.

LOS BOL.

Al genoeg hier van. Laat ons eens gaan zien of de Vrouwtjes zich hebben doen laten van den Chirurghyn.

En dan zullen wy verders het gezelschap inwagten onder het drinken van een glaasje wyn.

Rymer, Lichthart en Losbol binnen.

ERNST.

Wy zullen volgen. Joris, ontdek nu dadelyk de gelukkige tyding die wy uit Engeland hebben gekregen.

Zo zy te redden zyn, zullen wy het doen door eerlyker wegen.

Einde van het Tweede Bedryf.

Derde Bedryf.

Eerste Tooneel.

LICHTHART, JORIS.

LICHTHART.

Zou de Schouwburg nog niet uit zyn, Joris? Het is al meer als agt uren.
De Klucht, die 'er gespeeld word, is kort, zodat het niet lang kan duuren,
Of het gezelschap zal verschynen.

JORIS.

Hoe, Mynheer! denkt gy 'er niet om
Dat het afgesproken is dat ze altemaal zullen speelen voor mom¹⁾?
Zy zullen verschynen, is 't gezegd, in masquerade kleêren:
En daarom zullen zy met de koetzen eerst naar huis ryden, en vermomd hier wederkeeren.

LICHTHART.

Dat hebt gy gedroomd, Joris': want daar weet ik niet van.
Of Kwistgoed moest het zo beschikt hebben, dat wel weezen kan.
Wy hebben dat te Berlyn gezien; en 't stond heel vreemd en aardig.
Het was verrukkelyk, briljant en verwonderingswaardig,

1) masque, gemaskerde persoon. Door Franck en Vercoullie verklaard uit *mommen* naast *mommelen* (mompelen), onduidelijk spreken. De uitdrukkingen ofr. *momme*, *mome*, buffon, masque, nfr. *momon* = maskerdans, doen echter denken aan eene afleiding van *Momus*. Of men zou moeten aannemen, dat deze woorden onafhankelijk staan naast ons *mom*, *mommendans*, enz. Vgl. *masker*, volgens Franck waarsch. uit arab. *maschara* = spot.

Nu begryp ik dat ze wel een uur zullen wegblyven, naar allen schyn.
Maar Joris, zeg eens oprecht: zou het wel de waarheid zyn
Dat onze oude Luï geld getrokken hebben uit de lotery van Londen?
Ik heb 'er iets van gehoord.

JORIS.

Ja, zy hebben my zelfs, om de wissels te laten accepteeren, overal gezonden.

LICHTHART.

Is het nog al wat van importantie, Joris?

JORIS.

Ja; gy moogt het wel weeten, Mynheer;
Want dat is my belast: maar zegt het aan een' ander nog niet weêr¹⁾.
Het bedraagt aan hollands geld over de honderd en vyftig duizend gulden.

LICHTHART.

Ik spring op van vreugd; dan raaken wy uit alle onze schulden.

JORIS.

Dat ze u redden zullen met hun geld, daar twyffel ik niet aan.

LICHTHART.

Dat is een tyding daar wel een traktement, als dit, op mag staan.
Losbol! Kwistgoed! Zoetje! beliekje eens hier te komen?

1) over.

Tweede Tooneel.

KWISTGOED en ZOETJE, in Amazoons gewaad, LOSBOL. als een Scaramoes¹⁾ gekleed, LICHTHART, JORIS.

KWISTGOED.

Wat is 'er te doen?

LICHTHART.

Ik heb daar van onzen- Joris een heerlyke tyding vernomen.
Honderd en vyftig duizend gulden hebben onze ouwe Luí getrokken uit de lotery.

LOS BOL.

Wel Joris! Wel Joris! is 't mogelyk? Vertelje 't ook uit schelmery?
Waar zouden zy 't geld gekreegen hebben om in te leggen?

JORIS.

Ik heb wel geweeten dat zy nog een stuivertje hadden, dat ze u niet hebben willen zeggen.

LOS BOL.

Ik wensch u geluk, Lichthart.

LICHTHART.

En ik u ook, Losbol. Dat komt onverwacht.
Nu zullen wy van harten vrolyk kunnen weezen deezen nacht.
Hebben ze al wat gereed geld ontfangen, Joris, dat wy ten eersten²⁾ zouden kunnen gebruiken?

- 1) figuur uit de Ital. comedie. Krispijn, die in de Holl. kluchten meestal een derg. rol speelde als Scaramoes en Arlequin in Italië (snaaksche knecht = slaaf uit klass. comedie), droeg het costuum v. Scaramoes; effen zwart, zwart manteltje, paarse kraag, geel lederen bandelier, lang rapier op zijde (vgl. Wybrands. 196 en aant. 22 in mijne uitgave der *Quincampoix* enz.
- 2) dadelijk.

JORIS.

Vyftig duizend gulden aan wissels: maar ik vrees dat gy er niet aan zult ruiken¹⁾.

KWISTGOED.

Vrees je dat? ik vrees het niet.

JORIS.

En waarom dat, Juffrouw?

KWISTGOED.

Wel omdat het de grootste onredelykheid van de waereld weezen zou

Dat zy hunne eigen kinderen niet in den nood zouden byspringen.

Zy zyn immers grondig onderricht hoe het staat met onze dingen.

JORIS.

Ik kan daar niets van zeggen: zy zullen 't schikken naar hunn' zin.

Maar Boedels te redden als deezen heeft al veel in.

ZOETJE.

Ik wenschte dat zy hier kwamen, ik begin al naar de ouwe Luï te verlangen.

JORIS.

Zy zyn naar den Kassier, om elk twee honderd gouden ryders²⁾ te ontfangen.

KWISTGOED.

Die zullen ze ons mogelyk uit blydschap present doen.

JORIS.

Neen dat is mis.

Omdat ik weet dat de ontfangst van dit goud om een andere reden is.

Ook zullen zy den spyt die gy hen aangedaan hebt zo ligt niet kunnen vergeeten:

1) er niets van genieten.

2) *gouden ryder* = munstuk van f 14.

Gy hebt hen versmaad; naar 't Oudenmannenhuis willen zenden; en altijd achteraf laten eeten:
Dat rekenen zy voor een groot affront; en zy hebben gelyk.

Ik twyffel 'er aan of gy 'er wel iets van trekken zult, al waren ze nog ééns zo ryk.

LOS BOL.

Daar ben ik niet om bekommerd: de ouwe Luif zyn goed: zy zullen ons niet verlaaten.

Maar, Joris, zoud ge ondertusschen van den Kassier geen dertig à veertig ducaaten

Op vaders rekening voor ons kunnen leenen: hy zal u dat niet weigeren; en wy moeten deezen
nacht

Wat speeldgeld hebben.

JORIS.

Maar, Mynheer, dat heeft de Kassier immers niet in zyn magt.

Ik bid u, verg my geen onredelyke dingen: ik wil 't geen gy begeert aan de ouwe Luif wel
vóórdragen....

Hier word gescheld.

Maar mooglyk zyn zy daar zelfs: nu kunt ge 't aanstonds vraagen.

LOS BOL.

Michel! Michel! doe eens open.

Derde Tooneel.

*ERNST, HENDRIK, LOS BOL, als een Scaramoes gekleed, KWISTGOED en ZOETJE, in Amazoons
gewaad, LICHTHART, JORIS.*

*Zodra Ernst en Hendrik binnen treden, maaken Losbol, Lichthart, Kwistgoed en Zoetje hen
herhaalde Complimenten om hen te ontfangen.*

LOS BOL.

Uw onderdanigste Dienaar, Vader en Oom: wat zyn wy verheugd....

KWISTGOED.

Welkom, Papatje! geluk met....

LICHTHART.

Papa-lief, we hebben met onuitspreekelyke vreugd...

ZOETJE.

We feliciteeren je met de blyde tyding....

KWISTGOED.

Belief-je niet te gaan zitten? Michel! geef eens stoelen.

LOSBOL.

Zal Papa of Oom ook iets gebruiken?

LICHTHART.

Een glaasje Caapse wyn?

ZOETJE.

Een colombyntje¹⁾?

ERNST.

Wat wil toch al dit woelen?

't Lykt hier wel kermis: zyn dit kwanten uit de Troep van Magito²⁾?

Wy zyn niet gewoon zo ceremonieel ontfangen te worden: hoe komt dat zo?

LICHTHART.

Papa, we moeten u onze blydschap betuigen wegens uw geluk:

Neef Losbol en de Vrouwen hadden reeds hun danskleêren aan, toen 't ons kwam ter ooren.

Nu verlangden wy naar uwe t'huiskomst om onzen pligt by u af te leggen naar behooren.

ERNST.

Daar zullen wy strak van spreken: gy zyt nu tot danssen gereed.

Dat gaat vóór: maar zyt gy niet bang voor de Dienders?

1) een zeer zacht gebakje.

2) Z. aant. 51.

LICHTHART.

Och ja! zo bang dat ik 'er van zweet
Wanneer ik 'er maar aan denk.

ERNST.

Daar zitten 'er twee op den stoep: pas op niet buiten de deur te komen.

LICHTHART.

Ik zal 'er wel voor zorgen. Maar, Papa, als gy my redden wilt heb ik niets meer te schroomen.
Ei, zend Joris naar Rykert, en laat hem zeggen dat gy hem morgen betaalen zult.

ERNST.

Zouden wy uw' Wissel betaalen! gantsch niet: voldoe uw' eigen schuld.

LICHTHART.

Wel, Papa, je bent immers nu ryk genoeg: hoe ken je zo wonderlyk weezen?
Gy zult ons nu niet verlaaten: gy hebt ons wel meer geholpen voordeezen.

ERNST.

Daar heb ik berouw genoeg van gehad: daar heb je me slecht genoeg voor beloond.

LICHTHART.

Ei, help me nog ééns uit den nood: ik bid u dat gy my die gunst betoont.

LOSBOL, tegen Hendrik.

Papaatje, betaal morgen myn' Harddraver maar, dan zult gy my verblyën.

HENDRIK.

In hoe korten tyd zou je daar wel mee naar Vianen¹⁾ kunnen ryën?

1) zg. vrijplaats, de gewone wijkplaats voor bankroetiers. Vianen had, evenals Kuilenburg, Buren e.a, een eigen heerlijke rechtspraak.

LOS BOL.

Dat weet ik niet, Papa.

HENDRIK.

Wel, propeer het eens met het opengaan van de poort.
Eer je in arrest raakt.

LOS BOL.

Wel, Papa, hoe ben je zo verstoord?

Gedurende dit gesprek worden de piramides met banket en confituuren door de banketbakkers knegts en anderen over het Tooneel gedragen en op een tafel, die in een' hoek staat, gezet.

ERNST.

Men kan hier in vryheid niet spreken. Hoe zwerven hier zoveel hansen¹⁾?

KWISTGOED.

Zy kunnen ons niet verstaan, Papa: 't zyn meest Moffen en Franschen

ERNST.

Wel daar zyn' er meê wel onder die ons zouden kunnen verstaan.

KWISTGOED.

Geen nood: zy hebben het te druk om de tafel te schikken en heen en weêr te gaan.

ERNST.

Nu, Kinderen, gy hebt het thans zo volhandig dat we u niet langer tot overlast willen strekken: Wy bedanken u voor alle blyken van tederheid, en zyn geresolveerd uit dit huis te vertrekken. Wy kunnen nu ordentelyk leeven van onze inkomsten; en daardoor zyt gy van de zorg bevryd

1) Z. aant. 52.

Om ons in 't Oudenmannenhuis te plaatsen: vaartwel! leeft altoos even vrolyk en verblyd.

LICHTHART.

Hoe, Papa! zoud ge ons nu verlaaten, en ons ten prooy stellen aan onze Crediteuren?

Dat zou te ongevoelig weezen: ik vlei my dat zulks niet zal gebeuren.

'k Beken dat we u en Oom juist altoos niet naar behooren hebben gehandeld, tot uw smart:

Maar gy moet het meer toeschryven aan onze zorgelooze levenswyze en aart, dan aan de kwaade gevoelens van ons hart.

Wy zien thans dat dit van geen duur kan weezen, en dat, zo we uwe hulp ontbeeren,

Onze zaaken niet gered kunnen worden: dierhalven moeten we ons tot uwe goedheid keeren.

LOSBOL.

Wel, Papa, zult gy me ook in verlegenheid laten, daar gy nu zo rykelyk van geld zyt voorzien?

Dat kan ik niet denken: gy zult al 't vorige wel vergeeten, en ons fatzoen bewaaren.

HENDRIK.

Gy allen hebt het 'er weinig naar gemaakt: wy zouden misschien

Wel meêdoogen met u hebben, zo wy niet vreesden dat gy met uw vorige manieren van leven

Zoud voortvaaren, zo ras we u weêr een ruime Kas hadden gegeven.

Zodat wy denken dat het beter is dat we ons geld op lyfrenten zetten, dan kunnen wy rykelyk bestaan,

En u zelfs wat mededeelen, wanneer ge alles zult verteerd hebben, 't geen niet lang zal duuren...

LOSBOL.

Och! Vader, wie heeft u dat geraên?

Uw geld op lyfrenten zetten! zoud gy dus uw Capitaal vermindren?

Gy kunt schielyk sterven: en wat zou dat een schade weezen voor uw Kindren!

HENDRIK.

't Kon zyn dat ik veränderde van besluit: my ligt iets op 't hart; misschien zal ik nog wel eens trouwen.

ZOETJE.

Wy hoopen, Papa, dat ge u van zulke gedachten zult onthouwen.
Gy zyt immers reeds te oud: hoe komt u dat in den zin?

HENDRIK.

Te oud! wel ik ben nog maar vyf-en-zestig jaar, wat meer of min.
Och! het is zulk een zoet lief Meisje. Zy speelt my gestadig in de gedachten.
Ze is nog geen twintig jaar oud: wat heb ik nog zoete kinderen van haar te verwachten!

ZOETJE.

Wel, noem het Juffertje eens.

HENDRIK.

Annaatje, de Schoenmakers dochter, is je die bekend?

LOS BOL.

Vader, als je dat begint verk laaren we jou voor innocent¹⁾.

HENDRIK.

Wel, een Vader zou niet mogen trouwen of hy zou het zyn' Zoon moeten vraagen!
Het is noodzakelyk voor my; want dan word ik nog gediend²⁾ in myn oude dagen.

- 1) ontoerekenbaar, niet in staat voor zich zelf op te treden in zaken, vgl. ons *onnoozel*, oorspr. onschadelijk, het hgd. *einältig* = onnoozel, en ons *simpel*.
- 2) verzorgd.

ZOETJE.

Allerliefste Papatje, we zullen je dienen zo lang als je leeft.

HENDRIK.

Ja, daar heb ik de proef van gehad.

ZOETJE.

Ik bid je dat je 't ons vergeeft.

KWISTGOED.

Nu, Papa, wat is uw voorneemen? hoe zult gy met ons handelen?

ERNST.

Ik meen myn geld te bewaaren,
Sober te leeven, en in myn testament uw kinderen tot myn Erfgenaamen te verklaaren.

KWISTGOED.

En zouden wy van 't Capitaal niemendal hebben, dat is zeker te hard.

ERNST.

Dan zou je weêr je ouwe gang gaan, en dan raakte de boël nog meêr verward.

Gy zyt nog in staat om verscheiden kinderen te verwekken;

En na myn dood kunt gy de vruchten van myn nalatenschap trekken¹⁾.

Zyn ze sober, behelpje dan met een potje pap²⁾ op je schoot.

KWISTGOED.

Neen, Papa, je zult zo onbarmhartig niet weezen: je goedheid is te groot.

ERNST.

Is 't waar, smeerschoen³⁾?

- 1) in den vorm van vruchtgebruik gedurende de minderjarigheid dier kinderen.
- 2) Zie aant. 46.
- 3) vleister, fleemster, vgl. *brekespel*. Vgl: ook het gebruik, dat de werklieden de schoenen van den eigenaar vegen, wanneer het huis voltooid is, waarvoor hij dan verplicht is te tracteeren.

LICHTHART.

Als je niet gezind zyt om ons te helpen zal ik Brandarius myn zaaken in handen moeten geeven:

Die zal 'er wel zoveel uithaalen dat wy 'er buiten de Stad van kunnen leven.

ERNST.

Daar zullen we vóór weezen. Slaa uw handen aan geen goed.

Wy zyn je Crediteurs, die wel weeten hoe men dat behandelen moet.

JORIS.

Mynheeren, dewyl gy nu in staat zyt om 't fatsoen van uwe Kinderen te bewaaren, Dunkt my dat het best waare hen te helpen, en al 't voorledene gunstig uit uw gedachten te laaten vaaren.

ERNST.

Wel nu, Joris, zo wy daartoe overgingen, wat zou 'er dan gedaan moeten worden: 'k verzoek dat gy 't zegt.

JORIS.

De Heeren dienden de boedels¹⁾ over te neemen, en als men 't dan wel overlegt, Zal 'er nog wel een zoet kapitaaltje overschieten, schoon de zaaken zeer zyn verlopen. Voor eerst zal men in de Keizerskroon alle de overtollige kostelyke meubelen moeten verkoopen,

En ook de boeken en liefhebbery, die de Heeren by malkanderen hebben vergaêrd.

Ik heb 'er aantekening van gehouden: zy zyn duizenden waard.

Van de porcelynkassen²⁾ heb ik geen kennis, want die hebben de Juffrouwen van tyd tot tyd gevuld: daar is meê al wat voor uitgegeeven.

1) de zaken, met hebben en houden.

2) voor porceleinkasten: nu nog *broeikas*; *kas* = mnl. *kasse* uit noordfra. *casse*; later nog eens als koopmansterm uit ital. *cassa*; *kast* is uit het hgd. overgenomen.

En 't voornaamste zal dan nog weezen, in 't vervolg een andere manier van leven.

LOS BOL.

Dat willen we gaerne belooven, worden we nu maar gered.

HENDRIK.

Broeder, zeg maar 't geen wy hebben gerezolveerd.
De tyd verloopt maar.

ERNST.

Welään, Kinderen, zyt gy te vreden met het geen Joris heeft geproponeerd?
Wilt ge ons alles overgeeven, tot reddering van uw zaaken?
Dan zullen we voor u zorgen en onze verdere meening u bekend maaken.

KWISTGOED.

Zou ik myn porcelyn niet behouden?

ERNST.

Dat weet ik niet.
Wy zullen eerst alles taxeeren, en zien wat 'er overschiet.

LICHTHART.

Wat dunkt u, Losbol?

LOS BOL.

Wat dunkt u, Wyfjes? Is t' niet billyk dat we rezolveeren?

KWISTGOED.

Ja, toch.

ZOETJE.

Laaten de ouwe Luï het schikken zo als zy het begeeren.

ERNST.

Kinderen, stelt u dan gerust: wy hebben ons beraaden¹⁾ tot behoud van ons en uw fatzoen.

1) zijn na overleg besloten.

Wy zullen ons geld in de negotie aanleggen, en met u in compagnie doen,
 Die dan zal moeten gaan op de naamen van Ernst, Hendrik en Zoonen.
 Dit huis is groot genoeg. Wy kunnen by malkander wonen,
 En zullen alle Crediteuren betaalen tot eenen duit:
 Maar dan zult gy naar onzen zin moeten leeven, of het huis uit;
 En dan zou je ongelukkig worden, en elders de kost moeten zoeken.
 Wy zullen onder de hand al de liefhebbery van porcelyn, rariteiten en boeken
 Door den tyd verkoopen, met de jagten¹⁾, hofstede, rytuigen en paarden van de stal.

LICHTHART.

Heb dank, Papa, ik beloofje met vlyt....

LOSBOL.

En ik ook dat ik oppassen zal.

LICHTHART.

Maar de wissel van Rykert, die my gevangen houd, daarop dient ge eens te denken.

ERNST.

Die hebben we al betaald: daar moet gy uw harssens niet meer meê krenken.

LICHTHART.

Ach Vader ik bedank u ten hoogsten: daar valt een pak van myn hart.

Ik kan u niet zeggen hoe my die verbruide²⁾ wissel heeft benard.

'k Zal op het Comptoir vlytig oppassen, en alle kwaade gezelschappen verlaaten.

1) pleziervaartuigen.

2) vervloekt Z. aant. 8.

LOS BOL.

Verkoop myn' harddraver ook maar.

HENDRIK.

Daar behoefje niet van te praaten.

De Heer, van wien hy gekogt is, heeft hem al zonder rouwkoop¹⁾ weêrom gehaald.
Weest dan geschikt, en draag zorg dat gy van 't spoor nooit weêr dwaalt.

ZOETJE.

Wy hebben groote reden om Oom en Vader te bedanken.

ERNST.

Wy zullen naauwkeurig acht op u slaan: die niet oppast zal in huis niet lang banken²⁾
Maar wy hoopen dat wy in genoeg en met malkander zullen leeven.

KWISTGOED.

Papa, gy zult niet te klaagen hebben over ons gedrag.

ERNST.

Dewyl ik gaerne uw geheele huisgezin gelukkig zag.
En de liefde van Sybrand voor zyn' Patroons Dochter heb kunnen bemerken,
Heb ik, omdat ik hem gaerne mag lyën, een huwlyk voor hem trachten te bewerken.
Ik ben het ook reeds met Rykert eens: ik zal aan myn' Kleinzoon ten huwelyk geeven zo veel
als Rykje krygt van hem.
Lichthart en Kwistgoed, uw Zoon is minderjarig: dierhalve zoud ge uw stem
Tot die trouw dienen te geeven, indien ze u kan behaagen.
Wat dunkt 'er u van?

- 1) het berouw over een koop, oorspr. een koop, waarover men berouw heeft.
- 2) blijven, vertoeven, vgl. onze uitdrukking: lang tafelen.

LICHTHART.

Papa, wy staan verwonderd over uw goedheid: tot zulk een goede zaak behoeft ge onze stem niet te vraagen.

KWISTGOED.

Wie zou dat niet toestemmen? want myn Zoon is 'er meê bewaard¹⁾.
Rykje is wel opgevoed, schoon, ryk, en van een' zachtzinnigen aart;
Drie deugden, die ieder op zichzelf een' Jongeling moeten bekooren.

ERNST.

Ik verwacht hem straks met zyn Liefste hier: Heer Rykert heeft my ook beloofd meê te komen, om 't uitsluitel te hooren.
En dewyl nu alles geschikt is, en de kosten gemaakt zyn tot het gastmaal en bal,
Willen wy niet dat het gezelschap van Juffers en Heeren u bespotten zal:
Laat het den geheelen nacht deurstaan²⁾ met danssen en banketteeren;
Maar denkt dat het de laatste maal zal weezen dat we u zulke verkwistingen zullen permitteeren.

KWISTGOED.

Ach! wy omhelzen u: want gy hebt ons fatzoen bewaard, en al onze smart verzoet³⁾.

Kwistgoed en Zoetje omhelzen Ernst en Hendrik.

HENDRIK.

Zacht, daar komt Heer Rykert....

- 1) goed bezorgd.
- 2) voortduren, eig. blijven staan.
- 3) genezen, in zoet verkeerd; hier sterker dan ons *verzacht*.

Vierde Tooneel.

RYKERT, SYBRAND, RYKJE, ERNST, HENDRIK, LOSBOL, LICHTHART, KWISTGOED, ZOETJE, JORIS.

RYKERT.

't Is my lief dat ik de Heeren en Juffrouwen in zulke goede dispositiën ontmoet.

LICHTHART.

Mynheer, wy hebben alle reden van vergenoeging van onze Vaders ontfangen.

En zo myn Zoon aan u en aan Mejuffrouw uw Dochter niet onäangenaam is, ontbreekt 'er niets aan 't geen wy verlangen.

ERNST.

Heer Rykert, ik heb, volgens afspraak, de zaak aan de Ouders van Sybrand voorgedragen, die 't huwlyk met genoegen zullen zien.

SYBRAND.

Stemmen Vader en Moeder in myn geluk? dan kan ik myn hart en myn hand aan myn lieve Rykje biën.

RYKERT.

Leeft gelukkig saamen, Kinderen: ik stem met vreugd in uw' echt.

KWISTGOED.

Wat ben ik te vreden,
Zoete Juffer, dat ge u hebt laten beleezen door myn' Zoons genegenheden.

RYKJE.

Ik hoop, Mejuffrouw, dat ik my uw liefde waardig zal maaken.

ZOETJE.

Geluk, Neefje! geluk, aanstaande Nicht!

LOS BOL.

Ik wensch u mede veel zegen.

SY BRAND.

Wy zyn Oom en Tante zeer verpligt.
Liefje, daar zal ik u een kusje op geeven, als myn aanstaande Bruid.

RY KERT.

We zullen overmorgen alles laten beschryven
Door den Notaris Scrib Scrap... Maar wat is dat? Ik hoor daar geen kleintje raazen en kyven.

Vyfde Tooneel.

MICHEL, ZOETEKAAUW, ERNST, HENDRIK, RYKERT, LICHTHART, LOSBOL, KWISTGOED, ZOETJE, RYKJE, SYBRAND, JORIS.

MICHEL.

Doe Rekkel, dáár doe bist! Zol stoe mich smieten ond slóón?
Ich wol doe mit men knokken zo veul geeven, dat stoe op krukken zoest¹⁾ motten góón.

ZOETEKAAUW.

Daar, Spekmof! daar Burgemeester uit Westfaalen!
Wil je al myn gesuikerde beeldjes²⁾, die je gebroken hebt, wel betaalen?

LICHTHART.

Hou op! hou op! hoe maak je zulk een schrikkelyk geweld?

MICHEL.

Den hondsvot, den grasduvel sprekket mich óón om geld.

- 1) Zeker drukfout voor: *zolst*, zie vorigen regel.
- 2) suikerpoppetjes.

ZOETEKAAUW.

Mynheeren, die dronke Mof is met Elsjie geraakt aan 't mallen.
 Hy gooide de Meid op de tafel; en toen is de heele tooren van Babel aan stukken gevallen.
 De Oostindische schepen zyn geborsten; Venus en Neptunus zyn armen en beenen kwyt,
 En de haringpakkers tooren¹⁾ is ook beschadigd. Denk je niet dat het my spyt?

MICHEL.

Dat wie gestoeid hebben, Rekkel! dat zol stoe motten liegen.

ZOETEKAAUW.

Je zult me honderd daalders betaalen.

MICHEL.

Jóó! honderd póórdeviegen.
 Menherren, heb stoe van zulke dingen ooit geheard

ZOETEKAAUW.

De fraaije vyver is bedorven, en daar liggen verscheiden ligters gezonken en gescheurd.

LICHTHART.

Al je gesuikerd poppenwerk, dat beschadigd is, moet je weêr maaken.
 Wy willen je schade niet: gaa heen en doe je zaaken.

LOSBOL.

Ik hoor al Koetsen voor de deur. Vrienden, het gezelschap komt aan.
 Pas op, Michel! loop heen om aan de deur te staan.

ERNST.

Heer Rykert, hier was alles tot een Bal bereid, wegens Lichtharts verjaaring; en dewyl alles is geschikt tot elks genoeg, hebben wy 't niet willen beletten: 't kan met één strekken tot viering van 't gesloten huwelyk; maar na deezen zal ieder zich tot een geschikter levenswyze voegen.

1) bij vergissing in plaats van *Schreiershoekstoren*, vgl. bl. 7; dit is zeker te danken aan de voltooiers van het blijspel.

RYKERT.

Een behoorlyke ommegang, met goede Vrinden van gelyken staat is altoos goed:
Mits dat men zich daar niet aan verslaave, en zyn' tyd en geld onnoodig verkwiste, 't geen een
Koopman vooräl zorgvuldig myden moet.

Zesde Tooneel.

*ERNST, HENDRIK, RYKERT, LICHTHART, LOSBOL, KWISTGOED, ZOETJE, RYKJE, SYBRAND, JORIS,
RYMER.*

Gezelschap van Heeren en Dames, op verscheiden manieren verkleed.

RYMER.

Heer Lichthart, ik heb, volgens uw verzoek, uw plaats waargenomen.
En all' d'honneurs gedaan: hier ziet ge ons nu tot vreugd bereid, te rug koomen.
Wy verlangen naar 't dansen. Allons, Tractant, open nu het Bal.

LICHTHART.

De Vrienden doen my veel eer en plaisier; ieder heeft maar te eischen¹⁾ wat hy begeert: ik hoop
dat het Gezelschap zich wel diverteeren zal.

*De schutscherm word opgehaald, waardoor men in een' Zaal ziet, die geillumineerd is. Lichthart
en Zoetje openen het Bal, waarna door 't geheele Gezelschap word gedanst.*

EINDE VAN HET DERDE EN LAATSTE BEDRYF.

1) bestellen, opgeven.

Aanteekeningen.

1. Tot beter begrip van den gang van het Blijspel diene het volgende:

EERSTE BEDRYF. Als het scherm opgaat, is het op den middag, d.w.z. tegen twee uur, het gewone klokje voor den maaltijd. Hoewel men uit de woorden van *Michel*: ‘Wil stoe nigt vretten? De spies is kold geworden’, uit het gereedmaken van de suikertafel, en uit het kortstondige verdwijnen van den gastheer *Lichthart* en zijn neef, (gedurende 't 4^e en 5^e toon.) zou opmaken, dat de maaltijd reeds was afgeloopen, wordt het tegendeel bewezen door de woorden van *Hendrik* tegen *Ernst*: ‘Wat doet gy hier alleen te zitten? wy kunnen ons immers by de vrinden vervoegen’, en het antwoord: ‘Neen Broederlief wy zyn niet genood, wy moeten hier alleen zitten kluiven’ (4^e toon.), maar meer nog door de woorden van *Losbol* en *Lichthart*: ‘Ik heb wel gezien, dat gy te middag zeer ongerust aan de tafel hebt gezeten: Maar my dacht dat ge om Grootpapaas praatje zo was gestoord’ (II B. 11^e t.), die noodwendig moeten slaan op het twistgesprek van *Ernst* en *Lichthart* in den aanvang van het stuk. Ze heeft dus eerst plaats gedurende het 4^e en 5^e tooneel; in dien tijd komt de boekhouder den ouden Heer den brief brengen. In het 6^e tot 8^e tooneel komen de gasten langzamerhand van tafel; enkele gaan naar huis en vandaar naar de komedie, die om 4 uur begon; andere blijven eerst theedrinken, om dan naar den Schouwburg te gaan. Aan 't einde van het 10^e toon. gaat men de grondslagen der suikertafel zien, die voor 't souper gereed wordt gemaakt.

TWEEDE BEDRYF. De gasten vertrekken, om naar de komedie te gaan; de vrouwen van *Lichthart* en *Losbol* zullen later komen; een slede blijft op haar wachten.

Sybrand gaat niet meê, evenmin als *Rykje*, die in het

DERDE BEDRYF, nog vóór 't uitgaan van den Schouwburg, met haar vader en den te voren van 't tooneel verdwenen *Sybrand* terugkomt. Aan 't einde van het bedrijf begint voor de weder verschenen gasten een bal, dat besloten zal worden door het souper.

2. Evenals in de meeste spelen, heeft L. ook hier een persoon gebroken Hollandsch laten spreken, een gewoon middel, om het mindere publiek te doen lachen en... applaudisseeren. In dit blijspel moet een Mof hiertoe dienen. Naast de Brabanders waren het de Duitschers, die vaak 'op een stroowisch' waren komen aandrijven, welke bij voorkeur stof leverden tot zulk een comisch effect. Later, vooral na de oorlogen met Lodewijk XIV, na de komst der refugiés, vielen de Franschen meer in de termen. In het navolgen van Duitsch-Hollandsch is L. niet gelukkig geslaagd. De *oo* zal wel als *oa* moeten uitgesproken worden.
3. *Duizende figuren*, in 't 6e toon. *duizenden guldens*. Taal e n spelling zijn over 't algemeen zeer onregelmatig en slordig; *van nooden, van hun, hen* (3 nwv.), *ontboden* naast *ontbooden*, *verheven* naast *verheeven*, *bezogt* naast *gedacht* enz. *Gy zoud, hy word*, enz. missen geregeld de *t*.
4. *Gesuikerde*. Eene woordspeling; in eig. zin: de poppetjes van suiker (III Bedr. 5 t.: gesuikerd poppenwerk), die hier lichtmissen voorstelden; zinnebeeldig kan men lichtmissen gesuikerd noemen, omdat zij verwend, weelderig zijn. *Gesuikerd*, voor van suiker; 't zij door overgang van beteekenis, nml. eerst met suiker overtrokken, zooals 'Roode gezuikerde Amandelen' (C h o m e l, *Alg. Wdb.* 65b), 't zij gevormd naast *suikerde*, dial. voor *suikeren*, b.v. suikerde goed = snoepgoed; vgl. *druemde doeken*, op Bredero, *Moortje* vs. 2276 door Moltzer verklaard uit *dreume*; zoo ook in 't *Ned. Wdb.* in 't art. *Drom*. In gelijke bet. *suikere poppen*, bl. 7.
5. *Lichtmis*, iemand, die een los leven leidt. Waarschijnlijk een naam, alleen gebruikt om de dubbele beteekenis van licht. T u i n m a n ziet in 't laatste deel eene toespeling op *missen*. (iemand die zijn goed mist, kwijt raakt). V e r c o u l l i e (*Et. Woordb.*) leidt het af van *lichtmissen*, pretmaken op den dag van Maria Lichtmis (2 Febr., gewijd aan de herinnering van Maria's eersten tempelgang, en de voorstelling van haren zoon Jezus), op welchen dag de dienstboden van betrekking plachten te veranderen. Het *Ned. Wdb.* zegt: 'Misschien is *lichtmis*, losbol, aan niets anders toe te schrijven dan aan een onnadenkend gebruik van den naam van 't feest, onder bijgedachte aan *Licht* (III, A, 14) = lichtzinnig'. Verg. ook S t o e t t, *Spreekw.* no. 1319.
6. De *toren van Babel* moest wijzen op den overmoed van

de jonge kooplieden, en hun naderenden val. Het *grotwerk* kan eene toespeeling zijn op de toen in trek zijnde versiering van de hofstee (villa, z. bl. 67) met fonteinen en grotten. De *O.I. schepen, met Lichtmissen, die hun goed*, enz. wezen op een naderend bankroet; de Oost was het laatste toevluchtsoord, voor wie niets meer van de Europeesche maatschappij te wachten hadden. De namen der schepen zinspeelden op *Phaëton*, den zoon van Helius (de zon), die zijns vaders wagen wilde mennen, dit niet kon, en door Jupiters bliksem getroffen werd, en op *Icarus*, den zoon van Daedalus, die zich op de vleugels, door zijn vader gemaakt, te hoog verhief, waardoor het was van de vleugels smolt, zoodat hij in zee viel.

7. *Schreyershoeks toren*, aan 't Kamperhoofd, hoek Geld. kade, gebouwd in 1482. De naam zou ontleend zijn aan het schreien der achtergeblevenen, die hunne betrekkingen naar O. en W. zagen scheepgaan. Een ingemetselde steen vertoont eene weenende vrouw en een wegvarend schip, w.o.: Scrayershouck 1565. Over verklaringen hiervan, z. C. v. der Vijver, *Geschiedk. Beschr. der stad Amsterdam* 1844-48. Vele schepen v.d. O.-I. Comp. ankerden voor Texel: van hier werden de goederen met *lichters* naar Amsterdam gebracht. Op deze konden de liefhebbers naar *Texel* varen, om zich daar in te schepen naar O.-I.
8. *Bruijen, Verbruid*. Het ww. *bruien* behoort tot die woorden, welke een groote menigte van zeer uiteenloopende bet. hebben. De geheele geschiedenis van het ww. (waarschijnl. uit *bruiden*), is nog niet glashelder; dikwijls schijnt het woord zelf of zijn afleidsels verwant te zijn met *broeden, broeien*, en diens derivata, en de bet. loopen dikwijls gelijk. Het laatste is misschien meest gevolg van klankovereenkomst, en de waarschijnlijkste afleiding die van het zn.w. *bruid*, zoodat *bruid maken* de grondbet. zou zijn. Een volledig overzicht te geven van de geschiedenis van het ww. en zijn verwanten zou hier te ver voeren, dus verwijs ik naar de artt. *Brui, Bruid, Bruiden, Bruien* in het *Ned. Woordenb.* en ter vergelijking naar *Brassen, Brutsen*, en andere verwanten ald.
- Hier geef ik dus alleen enkele hoofdbeteekenissen op, vooral voor zoover het noodig is ter verklaring van hier voorkomende gevallen: 1. Tot bruid maken; 2. schoffeeren; 3. mishandelen; 4. plagen, kwellen, vervelen, ergeren; 5. beetnemen, foppen, voor den gek houden; 6. slaan, ruw te lijf gaan;

7. smijten, gooien; deze alle bedrijvend. 8. Storten, vallen; 9. snel weggaan, oprukken, zich wegpakken; deze onzijdig. Uit de bet. *kwellen* kwam ook nog de bet. 10: *kunnen schelen*. *Wat bruit me* = wat geef ik om. *Bruien* komt op bl. 7 voor in bet. 7; op bl. 9 in bet. 9; op bl. 45 in bet. 4; op bl. 48 in bet. 10; op bl. 67 ook in bet. 9.

Verbruid, bl. 29, is = verworpen, weggegooid; op bl. 93 heeft het een niet nauw te omschrijven bet., maar die nabij komt bij die van *vervloekt*, *verdoemd* en derg.

9. *Pasquil*, *bespotting*, spotternij; eig. spotschrift, schimpdicht. 't Is verkleinvorm van Pasquino of Pasquinus. Gewoonlijk vindt men dezen oorsprong: in 't begin der 16^e eeuw leefde er te Rome een schoenmaker, bekend om zijn hekelen, vooral van de geestelijkheid. Naar hem heette de plek, waar hij woonde, en later ook het daar geplaatste fragment van een marmergroep (Ajax met het lijk v. Achilles), waaraan men spotschriften in den trant van Pasquino hing, die pasquillen werden genoemd.

Hetzelfde gebeurde met een verminkt antiek beeld van een stroomgod, Marforio genoemd (nu in 't Kapit. museum). Pasquino en Marforio werden daardoor personen, die sprekend werden ingevoerd in hekelschriften. Ook in onze letterkunde vindt men derg. gesprekken (o.a. van J a n v. G y s e n , over den windhandel.

Misschien ook gaat de naam terug op zekeren geestigen Pasquinus uit Siena, reeds door Poggio († 1459) genoemd.

10. *Uiltje geknapt* = slaapje gedaan.

Verschillende verklaringen worden van deze spreekwijze gegeven. Bild. denkt aan 't fra. *oeil* dus = een oogje luiken. Men zou dan eer kunnen denken aan verbastering uit *uiltje knappen* (Vgl. Vondel, *Leeuwend.* 229: *uie* = oog). De verklaring in 't *Arch. v. Ned. Taal* (I. 196) gegeven, schijnt echter wel de juiste; daar wordt de spreekwijze vergeleken met eene Groningsche uitdrukking voor 'de school verzuimen', nml. *vlinder knippen*. Naast *een uiltje knappen* komt ook voor een *uiltje vangen*. Dat een uitdrukking voor *spijbelen* de bet. kreeg van *weggaan* en dan van slapen is verklaarbaar, daar men in slaap raken ook *onder zeil gaan*, *ervan door gaan* noemt. Of de naam uil (nachtuil, nachtvlinder) van ouds gebruikt is, of dat deze om de aardigheid, dat het een vlinder is, die bij nacht vliegt, later het woord vlinder vervangen

- heeft, weet ik niet. De verklaring van *knappen* als *slapen*, (vgl. schuddebollen; knappen oorspr. = heen en weêr bewegen) door Prof. v. Helten in de *Taal- en Letterbode* IV gegeven, is mij niet duidelijk, daar er het woord *uiltje* bijkomt.
11. *Oude Patriotten*, eig. oude burgers, vaderlanders = degelijke, ouderwetsche menschen, maar hier met dat iets spotachtige in de bet., dat het woord *oud* meermalen geeft. Men denke aan een man als P. Stastok Sr.
 12. *Daar ik my zelven mede bedorven heb* = waardoor ik mij zelven in 't ongeluk gestort heb. Men zegt nog: hij is een bedorven man. Derven = missen, vgl. *verliezen* in: hij is een verloren man.
 13. *Paai* = vader, uit het Maleisch-Portugeesch *pay*, het port, *pae*; het komt meestal voor met het b.nw. *ouwe* ervoor, en wordt, hoofdzakelijk in aanspreking, gebruikt, als men in familiaren toon tot of van een ouden persoon spreekt; veelal kreeg het een minachtenden bijklank, zoodat het nu alleen nog maar in gebruik is voor: oude, saaie, suffige, ouderwetsche, achterlijke persoon. Verg. *vader*, *vadertje*, *moeder*, *moedertje*, *opoe* e.a. die ook in 't algemeen gebruikt worden, doch zonder minachtenden, alleen familiaren bijtoon, en ook *oude* (*ouwe*), *ouweheer*, waar de overgang echter in omgekeerde richting plaats had van 't algemeenere naar 't bijzondere (= vader), en die zoodanig niet bepaald het minachtende, dan toch zeker het familiare met *paai* gemeen hebben. Als zeemansterm werd *paai* gebruikt voor den, meestal ouden en ervaren matroos, die het toezicht heeft over een mast, en belast is met het aangeven der touwen bij manoeuvres. De jonge kooplieden zeggen zoowel tegen hun vader als tegen hun oom: *paai*.
 14. *Eerlyke* = rechtgeaarde. Eerlijke is in 't algemeen: met eere, overeenkomstig met de eer, zooals 't behoort. Kil.: *honestus*, *probus*, *castus*, *pudicus*. De beteekenissen verschilden vroeger veel naar 't gebruik: *Vondel*, *Leeuwend.*: 'En voedenze eerlijk op' = gaf ze een goede opvoeding. *Hooft*, *N. Hist.*: 'eerlijk gebooren' = van fatsoenlijke afkomst. *Warenar*: 'de persoon is eerlijk' = op de persoon is niets te zeggen. *Langendyk*, *Spiegel*: 'een advocaat, die een eerlijk man is' = dien men vertrouwen kan. Bij ons beteekent het in den regel: 1. betrouwbaar op 't gebied van 't mijn en dijn, en 2. open, oprecht. Voor de vroegere beteekenissen gebruikt

men *fatsoenlijk*, ook wel *net*. In de uitdrukking *eerlijke begrafenis* is eerlijk nog = fatsoenlijk, behoorlijk; in *eerlijke armoede* = fatsoenlijk, waarop geen schuld rust. In Gelderland: *is 't eerlijk?* voor: *is 't werkelijk waar?* In II Bedr. 18^e toon.: *eerlijke sleeper*, is eerlijk = op wien men aan kan, betrouwbaar.

15. *Knorhaanen, drooge bokkens* (II Bedr. 4^e toon. *drooge bokkens*) *geeven* = iemand scherpe berispingen toevoegen; eene woordspeling; knorhaan, stekelige visch, die een knorrend geluid maakt, als hij gevangen wordt, doet tevens denken aan 't woord knorren, brommen; drooge bokken, bokkem of bokking is een harde gerookte haring, en doet tevens denken aan 't woord beuken = slaan, stompen. Vgl. stokvisch knuppeltaart, vuistlook en derg. Volgens het *Ned. Wdb.* is *bokken, bokking* door verwarring ontstaan uit *bok* (mv. *bokken*) voor: stomp, stoot; daar wordt ter vergelijking gewezen op: een duw, een steek, een mep geven en derg.
16. *Men had gedaan* = men was gereed. Vgl. ons: dit boek heeft afgedaan = is buiten gebruik geraakt, uit de mode. In een wiegeliëdje:

Dan heeft het spelen en gekraai.
Nog in geen uur gedaan.

Nu nog: 't is gedaan = afgelopen, bij een sterfbed.

Bij Melis Stoke (IV. 1472): 'Uwe hoghe spronghe zyn ghedaen' waar wij zeggen: 't Is gedaan met.

17. *het brood onder den arm gehouwen* = hadden wij zelf de beschikking over ons geld gehouden, hadden wij niet het geld aan hen overgegeven. Beeldspraak: iemand, die het brood uit zijn handen geeft, moet afwachten, of hijzelf wat krijgen zal; die het brood onder den arm houdt, kan er van geven, zooveel hij wil, ook zelf er van nemen: 't hangt van hem zelf af.
18. Een enkel woord is hier noodig, teneinde den toestand der zaken van de verschillende kooplieden op te helderen. De oude kooplieden hebben het goed gehad, en gaven bij 't huwelijk van hunne zoons aan elk *f* 5000. Na dien tijd liep de negotie hun tegen, doch zij hadden geen schulden, al was de winst niet zoo groot meer. Zij hebben de zaken overgedaan aan de zoons, terwijl zij hun geld er in lieten, doch daar-

tegenover door de zoons onderhouden zouden worden. Zij konden echter het geld teruggeischen, wat de zoons in groote moeilijkheden zoude gebracht hebben, daar deze diep in schulden staken. De beide neven schijnen afzonderlijk handel te drijven, doch zijn even erg in 't nauw geraakt. Zij hebben geen contanten, en wat erger is, geen crediet meer. Lichthart kan een grooten wissel niet voldoen, Losbol moet den volgenden dag een paard betalen en heeft er geen geld voor. Hoewel alleen de eerste in zijne vrijheid bedreigd wordt, is dit toch blijkbaar ook het voorland van den ander.

19. *Lotery van Londen*. Stedelijke loterij, zooals er vroeger zeer veel gehouden werden, om in bijzonderen geldnood te voorzien. Nu zijn ze er nóg, maar in den vorm van premieleeningen.
20. *zien den kat uit den boom* = zien het eens af.
Dit is veelal afgeleid van het katknuppelen; de beteekenis zou dan zijn: afwachten tot het spel gedaan is, nml. tot de kat is gekomen uit den bodem van de ton. Dien zin moet de spreekwijze *de kat uit de ton zien* hebben, indien deze ten minste werkelijk van oudsher algemeen in gebruik, en niet later naar de andere gevormd is. In het *Arch. v. N. Taalk.* I, en ook weder in *N. en Z.* VI wordt het spreekwoord verklaard uit het naar beneden doen komen van een kat door ze aan te kijken. *De kat uit den boom zien* zou dan minder juist zijn, en eerst later ontstaan door vervanging van *kijken* door *zien*.
21. *dat er met L. een bommel staat uit te breken* = dat het bij L. tot eene catastrophe zal komen, dat zijne zaken op 't springen staan. De oorspronkelijke beteekenis van *bommel* was *spon*, verkleinwoord van *bom*, *bomme* of *bonde* (Kil. en Plant.): de *m* is misschien ontstaan onder invloed van *bom* (fr. *bombe*). De spreekwijze zal dus oorspr. geweest zijn *de bom of bommel breekt los* = de spon vliegt van 't vat, dus de inhoud stroomt er uit. Door het gebruik voor: de boel komt los, is men waarschijnlijk gaan verwarren de woorden *bom* = spon en *bom* = oorlogswapen, en misschien ook gaan denken aan *bobbel* = buil (Hooft, in *N. Hist.*, spreekt van *den bommel te laten rijpen*) of *boedel* = boel, en sprak dan van *een bommel*, *zulk een bommel breekt uit*.
22. *ik heb nooit leeren dansen*. Dit noemt L. als bewijs van de eenvoudige opvoeding; in principe was hij er niet

tegen. In een bruilofsvers van 1750 zegt hij, sprekende over een ‘minnewetje’ :

Want kan iemand zedig zingen
Hy kan ook wel zedig springen,
Toont men vreugd met voet en keel
Dat is immers evenveel.

23. Na de verbouwing van 1664-65 bevatte de Schouwburg de volgende plaatsen voor de toeschouwers: In een halfrond bevonden zich aan de ééne zijde en in 't midden 8 enkele en 2 dubbele loges of ‘huisjes’, die op twee na verhuurd werden (de beide andere waren voor de Regenten en hunne bekenden), aan de andere zijde drie rijen banken, waar de prijs 14 st. den persoon was. Daarboven een galerij met banken, prijs 10 st. den persoon. In het midden van dien halven cirkel bevonden zich op een oplopend vlak een aantal banken: dit werd de *bak* genoemd, nu stales en parket; daarachter was de *staanplaats*, nu parterre. Volgens een mededeeling van den Heer F.Z. Mehler waren de prijzen in 1768, dus waarschijnlijk ook eenige jaren daarvoor: *Loges f* 1.60, *Bak f* 1.10, *Amph. f* 0.70, 1e *Gaanderij f* 0.50, 2e *Gaand. f* 0.30; afhuren van eene loge *f* 4. Ernst betaalde een schelling en zal dus op de 2de gaanderij hebben gezeten; de jonge kooplieden zaten gewoonlijk in den bak à *f* 1,10; voor de gasten hadden ze een dubbele en een enkele loge gehuurd, wat dus ongeveer *f* 12 zal gekost hebben.
24. Vele dichters maakten een bruilofsvers om aan den maaltijd genoodigd te worden. Zie J. van Effen, *Holl. Spect.* (ed. 1756) II. 419; III. 384; IV. 35.
25. Achter elkander volgen hier al de door L. genoemde gebouwen: *Het Heeren-logement*. Er waren in dien tijd twee herbergen van dien naam, en wel 1°. het Oude Zijds Heerenlogement, aan de Z.-zijde van den Grimburgwal. bij de O.Z. Voorburgwal; eerst stadstimmertuin (de schafferij), toen brouwerij (de Sleutel), daarna lomberd, vervolgens particuliere woning, ten slotte door de stad verbouwd tot stadsherberg. 2°. het N.-zijds Heerenlogement op den Haarlemmerdijk aan den Heerenmarkt, eerst W.-I. Huis, in 1657 verhuurd als herberg.
- De Doelen* is de Handboogsdoelen; in 't begin der 16^e eeuw

aan het Spui gebouwd, werd hij in 1670 tot logement vertimmerd; nu bevindt zich op die plaats de Bibliotheek.

De Munt. In 1672 kreeg Amsterdam verlot zelf goud en zilver te munten; dit deed het in een wachthuis tegen den Regulierstoren; in 1674 hield dit op en werd het gebouw tot logement vertimmerd. De toren heet sedert Munttoren. Nu heeft het Oudheidkundig Genootschap het gebouw in gebruik.

De Keizerskroon is een zeer oud logement in de Kalverstraat, dat nu nog bestaat.

Maltha. Een logement, volgens Kronenberg de verzamelplaats v.d. leden van het Kunstgenootschap N.V.A.

26. *Vijgen na Paasschen* = mosterd na den maaltijd. Volgens Tuinman, omdat vijgen een vasten-kost is, en men er na Paschen dus niet meer van gediend is. Deze verklaring dunkt mij juister, dan die, dat vijgen bij de zg. Palmphaschen (appelen, vijgen, krentenbroodjes enz. aan een stok gestoken, en voorzien van palmtakjes), welke de kinderen op palmzondag kregen, behoorden, en dus na Paschen minder waarde hadden.
27. Het oudste *Kunstgenootschap* is dat, 't welk tot zinspreuk had: *Nil Volentibus arduum* (Hem, die wil, is niets onmogelijk), en in 1668 opgericht werd met het doel het tooneel te verbeteren, en tevens in 't algemeen de poëzie te bevorderen. Het streefde naar regelmaat, zuiverheid van taal en kieschheid, vooral op het gebied der tooneeldichtkunde. 't Meest bekend zijn de volgende leden: Mr. Andries Pels, Dr. Lod. Meijer, IJsbr. Vincent, P.A. de Huybert. Ook Antonides was een tijdlang lid, doch trad met ruzie uit. Over den goeden invloed, bij veel verkeers, zie men *Kronenberg*, *Het Kunstgen. N.V.A.* Spoedig volgden er meer, o.a. *In magnis voluisse sat est* (Reeds het streven naar iets groots is voldoende) en *Constantia et Labore* (Door Volharding en Arbeid). In 1727 telde men (volgens Chr. Fr. Haugh) bij de dertig zulke genootschappen, 't Werd langzamerhand mode te liefhebben op 't gebied der poëzie. Het gehalte der leden werd steeds minder. Had N.V.A. vooral Corneille als voorbeeld aangewezen, en veel Fransche stukken vertaald, de latere genootschappen brachten schier niets te voorschijn dan slecht vertaalde, maar ijverig gelikte producten van Frankrijks Poëzie. Het voornaamste streven bleef stukken te leveren voor het Tooneel,

hoewel ook de Dichtkunst in 't algemeen beoefend werd. Teekenend is het, dat *Constantia et Labore* (over welk Kunstgen. ik nog altijd eene studie hoop te voltooien) als voornaamste element van het titelvignet koos... eene schaaftank met een groote schaaft. In Ernst toont L. ons den liefhebber met goeden wil, maar weinig aanleg.

28. Reeds **A n d r i e s P e l s** (z. aant. 27) had in zijn *Gebruik en Misbruick des Tooneels* (1681) gewezen op de fouten in de stukken van Hooft en Vondel. In 1715 herhaalde een jonger lid, P.A. de Huybert de meening, dat Vondel, hoe groot ook als dichter, als tooneelschrijver gebreken had, dat hij de wetten van eenheid van Tijd, Plaats en Geschiedenis niet kende (in de voorrede v. *Gewaande Astrologist*). Langendyk, die evenals N.V.A. streefde naar regelmaat, onderschreef dit oordeel, dat bij vele andere dichters de heftigste verontwaardiging wekte, en een bepaalden dichterkrijg deed ontbranden (z. **N o l e n**, *Iets over D. v. Hoogstraten*. 1886).
29. Toen bij den dood van W. II (1651) de schouwburg tijdelijk gesloten was geweest, werd op raad van Burgemeesters besloten den acteurs, die per speelavond betaald werden, het recht te geven, een paar stukken te vertoonen ten eigen bate. **W y b r a n d s** (*Amst. Tooneel*) zegt, dat dit aanleiding gaf tot de benefice-voorstellingen, en hij noemt ze eens *twee of drie*, elders *twee* in getal. Rymer spreekt hier van twee. Misschien is het getal later geklommen.
30. De dichters werden aanvankelijk niet voor hunne stukken betaald; vergeefs drong het Kunstgen. N.V.A. er op aan, dat dit ingevoerd zou worden. De dichters hadden alleen vrijen toegang; vroeger naar het schijnt voor hun leven, doch door een besluit van Burgemeesters werd alleen vrije toegang gegeven aan een dichter voor het jaar, w.i. hij een stuk geleverd had. Dit was nog zoo bij 't eeuwfeest in 1738. Blijkens dit gesprek werd er ± 1750 nog niets betaald voor tooneelwerken (vgl. **W y b r a n d s**, *Amst. Tooneel*).
31. *Iemand snuiten* - iemand afzetten, eene bet. die ook het lat. *emungere* had. Hoe de overgang van bet. in zijn werk is gegaan, is niet duidelijk. (Zie Franck). Misschien moet men aan ironie denken, dus = iemand ergens afhelfen, schoon schip bij iemand maken.
32. Langendyk is zelf op zijn ouden dag naar Cleef geweest, waarschijnlijk voor zijn gezondheid, en schreef een boekje

over die badplaats: *De stad Kleef, haar gezondheidbron, en de omlegg. landsdouwen in kunstprenten verbeeld. Berynid en met aant. opgehelderd door Pieter Langendijk 1747*, dat zeer merkwaardig is, hoewel niet als letterk. product. Zie mijn *Pieter Langendyk*, bl. 138 vlgg.

33. *Amazoons kleedjes*. Hofdijk (*Ons Voorgeslacht*) beschrijft het Amazone-costuum van dien tijd als bestaande uit een rok, waarover een heerenjas, die echter *zeer* laag was uitgesneden, een staartpruijke en driekanten steek. Verg. aant. 51.
34. *Spaansche huif, als Dieuwertje*, enz. Het spel van *J. Claasz. en Saartje Jansz.* is een van de serie tooneelstukken, door Thom. Asselyn gewijd aan het burgerhuishouden van Jan Jaspersz. en Dieuwertje met hun dochter Saartje, die een verkeerd huwelijk doet met den losbol Jan Claaszen. De ouders behoorden tot de vromen, en waren dus ouderwetsch gekleed. In 't begin van de 17^e eeuw begon de Fransche mode de Spaansche te verdringen. Dieuwertje droeg de ouderwetsche groote huif, tegelijk kap en mantel.
35. *deftig*, nu = aanzienlijk of zooals bij aanzienlijken past; vroeger algemeener van beteekenis: voor personen *waardig, ernstig* van zaken: *van gewicht, van beteekenis, de moeite waard*; got. *gadobs* = passend, osl. *dobru* = goed, lat. *faber* = kunstenaar. Van denzelfden stam is *dapper* en *ondieft*.
36. Van Pesch teekent in zijne uitgave van den *Spiegel* aan, dat dit verhaal ook voorkomt in *het Bedurven Huishouden*, 1738:

Toen docht ik noch om het geen ik te Amsterdam eens heb hooren vertellen,

Van die Heer, die in zyn gastmaal verbeelde de oude en hedendaagsche tijd,

Toen het eerste gerecht kwam, zei hy; zo hebben wy ons geld gewonnen; by het tweede, zoo kunnen wy het noch staande houden, en by het derde, zo raakten wy het weer kwyt.

Het is waarschijnlijk een oud verhaaltje, dat algemeen bekend was.

37. De oude 17^e eeuwse kluchten waren veelal verregaand plat en onkiesch. Het Kunstgen. N.V.A., Bernagie, Langendyk e.a. streefden naar verbetering op dit punt; L zeide:

Tooneeldicht jukt somtyds, maar is een reine maagd.

In de 18^e eeuw werd de toestand dan ook beter. Wel werd b.v. in 1712 een buitengewoon obscoene klucht (J. van Gysen's *Varke Markt*) tweemaal gedrukt, doch van 't tooneel werd ze geweerd.

38. *ryden en rossen*. Deze twee ww. hoort men veelal te zamen gebruiken, *rossen* alleen zelden, althans in dezen zin; wel in die van *roskammen* (waarvan overdr. *afrossen* = afranselen). Volgens het *Ned. Wdb.* Dl. XIII is *rossen* een bijvorm van *rotsen*, en beide hier = rijden, in 't bijzonder hard, wild en woest, onvoorzichtig, 't zij te paard of in een rijtuig. De samenvoeging *rijden en rossen* veelal in ongunstigen zin als uiting van een losbandig of verkwistende leefwijze. Zie a.w. de artt. *Rossen* (I) en *Rotsen* (I).
39. Uit deze plaats ziet men, dat *Gysbrecht van Amstel* nog altijd veel publiek trok, al was het stuk ongeveer een eeuw oud (1^e opvoering 3 Januari 1638).
40. Pand ter minne. Zie *Ned. Wdb.* IX, 747: *Pand ter* of *metter minne* = vrijwillig gegeven pand.
41. *Zoekt gy ons den baard te veegen* = tracht gij ons voor den gek te houden. Zeer groot is het aantal uitdrukkingen voor dit denkbeeld; zoo vindt men nóg in gebruik of bij vroegere schrijvers: *den gek scheren met iemand*, *iemand scheren*, *iemand de knevels braaf opzetten*, *den gek steken met iemand*, *den draak ergens mede steken* (Tuinm. zegt van iets), *voor 't lapje houden*, *bedotten*, *iemand begekken*, *met iemand gekken*, *den spot drijven met iemand*, *iemand beetnemen*, *onder handen nemen*, *uitstrijken* e.a. Sommige van deze uitdrukkingen beteekenen alleen: gekheid maken met iemand, andere ook, of alleen: iemand met gekheid iets onwaars doen gelooven. Die laatste beteekenis vinden wij ook dikwijls nog versterkt, zoodat ze wordt: bedriegen, afzetten. Enkele hebben ook wel eens de bet. van een standje maken; B r e d e r o gebruikt *uitstrijken* in beide bet.
- In *den baard vegen* zullen wij waarschijnlijk moeten zien: in orde brengen, onder handen nemen, fig. een standje maken, de les lezen. Er naast komt voor: den baard spoelen (D e D e c k e r, *Rymoeff.* I, 194). Ook het hgd. kent: *einem den Bart scheren*, *kämmen*, *putzen*.
42. *De pikken moet' Joris schennen* = De duivel moge

- Joris schenden, treffen. *De Pikken*, *Heintje pik*, ook alleen *Heintje*, zijn benamingen voor den duivel. Volgens sommigen is *pik* hetzelfde als 't Eng. *puck*, en duidt een (boozen) geest aan (evenals ons *nikker* = watergeest), maar volgens het *Ned. Wdb.* is het waarschijnlijk het stoffelijk b.n.w., dus = de pikzwarte. Zoo in zinnen als: *de pikken haal je*. Men vindt ook wel de vorm *pokken*, wat waarschijnlijk ontstaan is door verwarring met den naam van zekere ziekte; die beteekenis past in vele gevallen ook evengoed als die van duivel, b.v. in: *de pikken schende je*, en *de pikken op uw vleesch*.
43. *in 't witte wambuis laten brengen* = achter de grendels laten zetten. Deze uitdrukking zou haren oorsprong misschien kunnen hebben in de lichte gevangenskleding. Toevalligerwijze vond ik echter in Mr. de Roever's *Uit onze oude Amstelstad*, II, het volgende feit vermeld. In 1739 werd een Heer op echtbreuk betrapt. De Subst.-Schout liet hem brengen naar de herberg 'het witte wambuis', waar hij onder een glas wijn de zaak met den schuldige bekonkelde, zoodat deze voor geld vrijkwam. Bij de algemeene omkoopbaarheid der toenmalige dienaren der Gerechtigheid (trouwens het z.g. *componeeren* of koopmaken met den schout was officieel zoo niet goedgekeurd, dan toch toegelaten en erkend) zou dit zeker meermalen herhaalde feit op een of andere wijze tot eene algemeene uitdrukking aanleiding hebben kunnen geven. Waarschijnlijker is dus hier bedoeld: in gen. herberg in gijzeling laten brengen, zooals dit gebeurde door den schout op kosten van den delinquent.
44. *Lange lyzen* = hooge, smalle theekopjes van Chin. porselein, zoo genoemd naar de lange, smalle vrouwenfiguren, die er op geschilderd zijn. Zoo wordt ander porcelein, naar 't schilderwerk: *Pieterselie*, *Fruitmand*, *Kanarie* en *Konijn* genoemd (z. *Noord en Z.* VIII. 4); *Lijs* (Lijsbeth, Elizabeth) was vroeger een zeer algemeene vrouwennaam. 'Jan die sloeg Lijsje, en Lijsje die sloeg Jan', zoo luidt het in een kinderdeuntje. 'Lysje, waer is Jan' gebruikt Bredero in *Symen z. Soetigheid* als scheldnaam voor een manzieke vrouw. 't Is een Lijs van een vent' zal wel 't zelfde zijn als: 't Is een echte Mie.
45. *dan zou t' er met my honden* = dan zou er wat voor mij opzitten, dan zou ik er van langs krijgen. Tuinman verklaart het als: 't zal er op schelden en kijven uitloopen, 't zal

er scheldwoorden als hond, hondsvot, rekel, enz. regenen. Zoo gebruikte men ook: 't Is er katshoer', in dien zin; *katshoer* wordt door Eymael (*N. en Z. XIV. 6*) den overtreffenden trap, evenals *katsvel* den vergrootenden, van 't gewone scheldwoord *kat* genoemd.

In denzelfden bet. vindt men nog: '*t Zal er met hem stinken vuilen* e.a.

46. Bl. 63: *Een kommeke brij* en bl. 90: *Behelpje dan met een potje pap op je schoot*.

Het schoteltje brij of pap speelt een niet onbelangrijke rol in het stuk als een soort van zinnebeeld. Bij het begin staat het op het tafeltje, waaraan Ernst zit te slapen, terwijl al spoedig de banketbakkers- en koksknechts met taarten, pastijen en gebrad voorbij komen dragen voor de gasten. Later zegt Lichthart zijn vader wel een staartje wijn en wat rijstenbrij te zullen voorzetten. Als Hendrik bij Ernst komt, biedt deze hem het kliekje aan, dat voor hem staat, en waarvan hij uit kwaadheid niets heeft willen eten; deze weigert. Als Lichthart den knecht beveelt aan de oude Heeren een paar staartjes wijn te brengen, rekent deze, die, zelf den wijn reeds heeft opgedronken, op de minachtende behandeling, die de ouden ondervinden, en gelooft dus wel met een kommetje brij ze tevreden te kunnen stellen. Doch Hendrik werpt het den mof in 't gezicht. Losbol geeft nu zijn vader toch gelijk. Ten slotte komt het schoteltje brij nog als een element van wrekende gerechtigheid te pas. Ernst zegt zijn geld te zullen nalaten aan zijn kleinkinderen, wat zijn schoondochter de klacht ontlokt, of het toch niet wat hard is, dat zijn kinderen zelf niets ervan zouden genieten. Nu troost hij ze ironisch met het vruchtgebruik, dat zij na zijn dood zullen kunnen trekken, en voegt er scherp bij: Zijn (de vruchten van mijn nalatenschap) sober, behelpje dan met een potje pap op je schoot. Na dien drogen bokkem is echter als 't ware aan de gerechtigheid voldaan, en volgt spoedig de mededeeling van het werkelijke gebruik, dat de ouden van het geld zullen maken Het schoteltje brij maakt een te sterker indruk tegenover de in den aanvang reeds aangewezen vertooning der weelderige voorbereidselen, die ook later telkens worden ter sprake gebracht of geprezen.

47. *Drempelmeiden*. Oudemans (*Nieuw Ned. Taalmag. IV*) geeft als verklaring: 'stoepmeid, en bij uitbreiding straatmeid, loopmeid die voor gezet huishoudelijk werk onge-

schikt is', en geeft ook voorbeelden van *drumpeljongwyfs* en *drumpelloopster* in dien zin. Een van die hier meest geschikte plaatsen, die hij meedeelt voor drempel- of drumpelmeid, is uit A. B o e l e n s , *Kl. v.d. Oneenige trouw*, 1648:

Daer loopt niet ien dagh deur, of daer moeten drie of vier drumpel meyden wesen; 't Is dan een Nayster, dan een lapster, dan een waster. Deze plaats zoowel als die uit den *Spiegel* is duidelijk eene navolging van die uit *Warenar*:

Een heelen dagh hebje an de deur zulken geklop,
Of altyt staat'er volk in 't voorhuis te tranten
Dan is er de Neister mit dundoek en kanten,
enz.

48. *ik zal my zelf noch te kort doen van hartzeer*, enz. = ik zal mijzelf den dood nog aandoen; de uitdrukking behoort tot de vele euphemismen voor sterven of doen sterven: vgl. ons: zich zelf iets doen.
49. Omtrent liefhebberijen van dien tijd zegt L. elders:

Een schrand're geest, die op de penningswysheid let,
Zoekt vorsten weezens en hunn' daaden naâ te spooren;
Een ander let met vlyt of de Ambooineesche hooren
Gevlakt is, of gedraaijd, gebogen of geplet;
Een derde toont zyn Dier- of Vlinderkabinet,
Deez' kan het mineraal, dien 't vogelnest bekooren,
Of stelt ons 't heerlijkst van de schilderkunst te vooren....
Zie verder B. H u e t , *Litt. Fant.* 4^e Reeks II. bl. 5.

50. *taghentig* ontstaan uit *t-achetig*, waarvan de *t* terugwijst op een voorvoegsel, dat overeenkomt met *ant* (ouds.) of *hund* (ags.), misschien van denzelfden stam als honderd. 't Is dus een vorm, waarin het denkbeeld *tiental* tweemaal is uitgedrukt, vóór en achter het getal, vlg. ags. *hund-eahtatig*. De *n* in *tachtentig*, vroeger *tachentig*, is naar analogie van zeventig en negentig ingevoegd, terwijl de *t* waarschijnlijk uitgevallen is om de euphonie, d.w.z. tot vermijding der drie t's. (Zie *Taal- en L.* I, 115).
51. *Kwanten uit de Troep van Magito*. *Magito* (ook wel *Mazito*, *Masiton* enz.) is de naam van een familie, die in vroegere tijden een groote bekendheid had door vertooningen op kermis en misschien ook elders. Er wordt melding

gemaakt van een Christiaan Masiton, die op het strakke en slappe koord danst, en in 1736 vervangen wordt door Noel Masito, die ook met den goocheltas werkt. In een gedicht van J.W. (z.j. doch stellig 18de eeuw) over de Amsterd. Kermisvreugd wordt uitvoerig melding gemaakt van Masiton met zijn tent en met al zijne gezellen en juffers, fraai gekleed; die op het koord danste, hoog sprong, enz. In 1750 heeft een Masiton in Amsterdam een Italiaansche opera. Een schotschrift, verschenen omstreeks 1770, is opgedragen aan ‘Sr. Magito, kastelein, patroon en hoogleeraar der konstige hondjes, het onsterfelijk wonder van de Amst. Botermarkt, den luchtigen, vroolijken en in 't postuurmaken en koorddansen uitgeleerden Sr. Magito’. In 1790 wordt in een courant vermeld, dat de 83-jarige Magito op het koord viool zal spelen. In 1798 wordt in een gedicht van Bilderdijk *De Waarheid en Ezopus* gezegd van iemand, dat hij zeker een zoon is van Maziton, die danste op de koord en gooehelde. In 1799 wordt er een ballet aangekondigd, waarin Pierre Magito optreedt. In 1904 vertoonde iemand in de tent van den ouden Heer Magito zijn ‘Académie Impériale in 't kunstberijden en pantomimes te paard’.

In de merkwaardige verzameling kinderprenten van Dr. G.J. Boekenoogen bevindt zich er een met het bovenschrijf: ‘Masito met al zijn Gekken, kunnen uw tot vreugd verwekken’. Het eerste der 36 afbeeldingen stelt voor: ‘Masiton met zyn Juffer Izabel’; dan volgen Arlequins, Scaramouches, koorddansers, Indianen, wondermensen enz.; dus een gezelschap à la Barnum en Bailey. De prent is waarschijnlijk van ± 1690. Wie meer wil weten omtrent de Magito's vindt een en ander uitgebreider in *Noord en Zuid* XIV, 446 vlgg., XXVII, 527 vlg. en 560, XXVIII, 140 vlg.

De *Magito's* zullen wel Italianen van afkomst geweest zijn, en de spelling *Magito* de ware; de *z* en *s* zullen wel een gevolg zijn van de Italiaansche uitspraak der *g* (verg. *bagazie*, *horlozie*, *lozee*, *serzant* enz. naast *bagage*, *horloge*, *logé*, *sergeant* enz.)

Langendyk zal natuurlijk bekend geweest zijn met een of meer *Magito's* en hun gezellen, zooals in later tijd ieder de familie Carré, Blanus, Hagenbeck althans bij name kende. De kleurige costuums kunnen op verschillende generaties der beroemde kermistroep wijzen, 't zij als accrobaten, koorddan-

sers, paardrijders, 't zij als pantomimespelers. Dat hij bepaald het oog had op de laatsten, die in 1750 optraden, zou men opmaken uit het costuum van Losbol (Scaramouche, een figuur uit de Ital. comédie), terwijl de amazoonskleedjes der dames doen denken aan het paardespel; wat trouwens in de tent van Magito vereenigd kon zijn.

Kwanten; mnl. reeds *quant*; ook mnd. en nnd. *kwant*. De bet. wisselt als volgt: kameraad, makker, gezelschap, knaap, jongeling, jonge man, vent, kerel, snaak, rare snuiter, kwibus. Oorsp. onbekend; volgens Vercoullie (*Etym. Wdb.*) - ofr. *coint* (kennis) uit lat. *cognitus*.

52. *Hanssen* = (vreemde) hanzen = vreemde kerels. Hans is de verkorting van Johannes, en was vroeger zeer algemeen; vandaar woorden als *pochhans*, *praalhans*, *groot en kleinhans*, waarin *hans* alleen *persoon* beteekent. Later meer Jan en Piet; *Jan Hen*, *Jan Salie*, *Jan Rap*, *Piet Lut*, *Piet Snot*. Soms vinden wij een eigenaam afzonderlijk gebruikt in een bepaalden zin: een Jan, een Piet, waarvan de bet. afhangt van hetgeen men er bij denkt, (evenals bij: 't is er *eentje*). Bredero zegt (*Moortje* 63): 'een treck spelen, die hans hiet'. waar hans de bet. heeft van: groote hans, iets van belang.

Wijzigingen in den tekst.

Bl. 3 staat in de oorspronk. uitgaaf achter *Dochter v. Rykert* een komma.

Bl. 5. *Slaapende* staat hier en meermalen met hoofdletters.

Bl. 18, 4e regel v.o. achter *begeeven* een kommapunt.

Bl. 24, 2e regel v.o. staat: *wel een een*.

Bl. 31, 3e en 2e regel v.o.: *dúbbelde, zoú, coquéeluchons*.

Bl. 32, 8e regel achter S. Jansz een punt.

Bl. 33, 2e regel achter *verzoeken* eerst aanhalingsteeken, dán vraagteeken.

Bl. 51, 4e regel achter *persoon* een punt.

Bl. 60, 5e regel staat: *ziens*.

Bl. 63, 3e regel v.o. niet *I* maar *J*; laatste regel: *kou*.

Bl. 67, 6e regel geen vraagteeken.

Bl. 93, 1^e regel staat achter *doen* een kommapunt.